

Über dieses Buch

Dies ist ein digitales Exemplar eines Buches, das seit Generationen in den Regalen der Bibliotheken aufbewahrt wurde, bevor es von Google im Rahmen eines Projekts, mit dem die Bücher dieser Welt online verfügbar gemacht werden sollen, sorgfältig gescannt wurde.

Das Buch hat das Urheberrecht überdauert und kann nun öffentlich zugänglich gemacht werden. Ein öffentlich zugängliches Buch ist ein Buch, das niemals Urheberrechten unterlag oder bei dem die Schutzfrist des Urheberrechts abgelaufen ist. Ob ein Buch öffentlich zugänglich ist, kann von Land zu Land unterschiedlich sein. Öffentlich zugängliche Bücher sind unser Tor zur Vergangenheit und stellen ein geschichtliches, kulturelles und wissenschaftliches Vermögen dar, das häufig nur schwierig zu entdecken ist.

Gebrauchsspuren, Anmerkungen und andere Randbemerkungen, die im Originalband enthalten sind, finden sich auch in dieser Datei – eine Erinnerung an die lange Reise, die das Buch vom Verleger zu einer Bibliothek und weiter zu Ihnen hinter sich gebracht hat.

Nutzungsrichtlinien

Google ist stolz, mit Bibliotheken in partnerschaftlicher Zusammenarbeit öffentlich zugängliches Material zu digitalisieren und einer breiten Masse zugänglich zu machen. Öffentlich zugängliche Bücher gehören der Öffentlichkeit, und wir sind nur ihre Hüter. Nichtsdestotrotz ist diese Arbeit kostspielig. Um diese Ressource weiterhin zur Verfügung stellen zu können, haben wir Schritte unternommen, um den Missbrauch durch kommerzielle Parteien zu verhindern. Dazu gehören technische Einschränkungen für automatisierte Abfragen.

Wir bitten Sie um Einhaltung folgender Richtlinien:

- + *Nutzung der Dateien zu nichtkommerziellen Zwecken* Wir haben Google Buchsuche für Endanwender konzipiert und möchten, dass Sie diese Dateien nur für persönliche, nichtkommerzielle Zwecke verwenden.
- + *Keine automatisierten Abfragen* Senden Sie keine automatisierten Abfragen irgendwelcher Art an das Google-System. Wenn Sie Recherchen über maschinelle Übersetzung, optische Zeichenerkennung oder andere Bereiche durchführen, in denen der Zugang zu Text in großen Mengen nützlich ist, wenden Sie sich bitte an uns. Wir fördern die Nutzung des öffentlich zugänglichen Materials für diese Zwecke und können Ihnen unter Umständen helfen.
- + *Beibehaltung von Google-Markenelementen* Das "Wasserzeichen" von Google, das Sie in jeder Datei finden, ist wichtig zur Information über dieses Projekt und hilft den Anwendern weiteres Material über Google Buchsuche zu finden. Bitte entfernen Sie das Wasserzeichen nicht.
- + *Bewegen Sie sich innerhalb der Legalität* Unabhängig von Ihrem Verwendungszweck müssen Sie sich Ihrer Verantwortung bewusst sein, sicherzustellen, dass Ihre Nutzung legal ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass ein Buch, das nach unserem Dafürhalten für Nutzer in den USA öffentlich zugänglich ist, auch für Nutzer in anderen Ländern öffentlich zugänglich ist. Ob ein Buch noch dem Urheberrecht unterliegt, ist von Land zu Land verschieden. Wir können keine Beratung leisten, ob eine bestimmte Nutzung eines bestimmten Buches gesetzlich zulässig ist. Gehen Sie nicht davon aus, dass das Erscheinen eines Buchs in Google Buchsuche bedeutet, dass es in jeder Form und überall auf der Welt verwendet werden kann. Eine Urheberrechtsverletzung kann schwerwiegende Folgen haben.

Über Google Buchsuche

Das Ziel von Google besteht darin, die weltweiten Informationen zu organisieren und allgemein nutzbar und zugänglich zu machen. Google Buchsuche hilft Lesern dabei, die Bücher dieser Welt zu entdecken, und unterstützt Autoren und Verleger dabei, neue Zielgruppen zu erreichen. Den gesamten Buchtext können Sie im Internet unter <http://books.google.com> durchsuchen.

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Slav
8152
154(1)

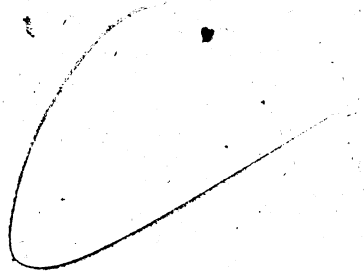
9/9 -

Slav 8152.154 (U)

**HARVARD
COLLEGE
LIBRARY**

43447
T. 1324
e

222/

БЕОГРАД

Бр. _____

КР. СРП. МУЖ.
КРАЉЕВСКО-СРПСКО МИНИСТАРСТВО ВОЈНО.

СТАТИСТИКА

ДРЖАВА БАЛКАНСКОГ ПОЛОСТРОВА

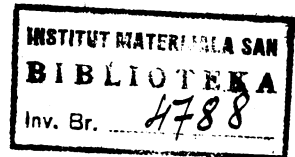
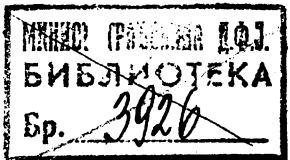
I.

КРАЉЕВИНА СРБИЈА

Ст. Трјуић

ВЕНЕРАЛ - ШТАВНИ МАЈОР У ОСТАВЦИ,
РЕДОВАН ПРОФЕСОР ГЕОГРАФИЈЕ И СТАТИСТИКЕ НА КРАЉЕВСКО-
СРПСКОЈ ВОЈНОЈ АКАДЕМИЈИ

У БЕОГРАДУ

ШТАМПАНО У ШТАМПАРИЈИ КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ

1890

Мин. Тр. Бр. 2647/919. Вис. М. 919. ред. др. 38/сеп. 9.

Slav 8152.154 (1),
✓

ГДЕ ЈЕ ШТА

— — —

СТРАНА

Формација државе (кратка историја, политичко и административно уређење земље)	1
1, Земљиште (територија)	5
2, Становништво (популација)	20
3, Привреда (земљорадња, сточарство, рударство)	54
4, Индустрија (ручна и фабрична)	79
5, Трговина (увоз, извоз, провоз, приходи царински) . . .	81
6, Саобраћајна средства (комуникације) поште и телеграфи	104
7, Просвета и црква	119
8, Финансије	137
9, Уређење војно	149

ИСПРАВКЕ

НА СТРАНИ	У ВРСТИ	МЕСТО	ТРЕБА
48	19	неписмених	писмених
49	2	узрасте	узраста
49	8	овим	овоме
49	у дну	3 таб.	4 таб.
53	7	и овоме	и у овоме
55	4	имена	имања
55	26	зирате	зиратне
60	26	површине	површина
61	15	магузу	магазу
61	28	Бовти	Бован
92	18	сваке увећава	сваке године увећава
104	8	Саобраћ. сретства	6. Саобраћ. сретства
104	26	Бенград	Београд
119	24	државе	државе
120	4	Пидемију	Академију
122	15	државним	црквеним
125	5	1737	1887
126	2	мањао	мењао
127	23	као :	као што су :
128	1	Београдске Епархије	Београдска Епархија
128	6	београдски	Београдски
130	16	страни	страни
130	29	и Црницу	у Црницу
133	30	Батеочину	Баточину
133	31	Крагујевца	Крагујевца
134	14	Трстнику	Трстенику
135	26		нема

Читаоцима,

Ову књигу треба сматрати као један део наших предавања, из *Статистике држава балканског полуострва*, која смо држали на вишој школи Војне Академије, у току ове 1889—90, школске године.

Податке за овај рад црпили смо готово све, сем малог изузећа, из наших најновијих званичних државних извора, и с тога сваки од читалаца може бити уверен, да су најновији и најтачнији од свију досадањих ове врсте.

Што се тиче распореда излагања у књизи, он је удешен потпуно по ономе реду, и онако, како гласи решење статистичких конгреса европских. у овоме погледу.

Нека нам је дозвољено на овом месту помепуту напослетку још и то, да је по томе истој реду изложен и материјал статистички у нашем чланку *Статистика Босне и Херцеговине*, који је печатан у „Ратнику“ за месец Фебруар, ове год., и *Статистика васалне кнежевине Бугарске*, коју ће, такође, „Ратник“ почети да доноси, почев са свеском за месец Април и Мај, од ове године. И ови радови су делови напред поменутих наших предавања.

После овога, гледаћемо да на ред дође и статистика других држава балканског полуострва, а затим и држава суседних овој, које су: *Велико царство Русија, монархија Аустро-Угарска, краљевина Италија и Румунија*.

Лисац

СТАТИСТИКА ДРЖАВА БАЛКАНСКОГ ПОЛОСТРОВА
МИНИСТАРСТВО ГРАЂЕВИНА

КЉИЖНИЦА

Број 89 (изв. 1927)

КРАЉЕВИНА СРБИЈА

Формација државе

Срби су некада живели на северној страни Карпата. Њих позове око 640 године цар Ираклије у своју државу. да бране земљу од Авара. Кад овамо дођу, они се настане у земљама у којима већином и данас живе. У почетку били су грчки васали, а 1169 године постану независни. 1346 године, Стеван Душан, *Силни*, покори под своју власт већи део полострова, и узме титулу *цара*. Али његово царство беше раздробљено после смрти његова сина, (1371), и на скоро Турци, под командом Мурата I, тукоше са Србима на *Косовом пољу* крваву битку (1389), од које успомене и данас се проносе кроз поколења у песмама и легендама. Но ипак зато, Срби задржаше своје владаре народне до 1459, управ до времена кад Мухамед II. присајузи целу српску државу своме царству.

У току три века, Срби су били исчезли из историје и трпеше нечувени деспотизам турских паша. 1804 године, они дигоше устанак на глас *Кара-Ђорђа*, и од овог добише своје прве законе. Али, остављени од Руса миром Букурешким, они падоше понова под јарам. 1815 год. букну устанак нов. Покретач и вођа овог устанка био је *Милош*. Овај војвода, који није од ничега презао и који је се уздао само на своје јунаштво и пријатељску потпору Русије, успео је да се призна аутономија његове земље (1830). Од оног времена, па све до 1862 године. Турци су држали своју посаду у градовима српским, а те године напустише Ужицу, Соко и Кладово. Београд, Шабац и Смедерево, оставише 1867 године.

У унутрашњости нове кнежевине дуго су се после водиле распре и свађе међ партијама. 1839 год. кнез *Милош* мораде да одступи испред до краја заоштрених страсти партијских, у корист свога сина *Милана*, који на брзо умре, и кога заступи његов млађи син *Михаило*. Последњи бао и отац, хтео је да се одупре онима, који су хтели да се маше рукама за оно што није њихово, и у тој борби он мораде да остави престо 1842. После одласка кнеза *Михаила*, незадовољници бивше владе, подигну на престо *Александра*, сина *Кара-Ђорђевог*. Но 1858, кад овај одрече сазив народне *Скупштине*, буде збачен од своје околине и стари *Милош*, онда у 78-ој години, буде позван понова на престо са правом наслеђа у његовој породици. После његове смрти 1860, прими по други пут управу земље кнез *Михаило*. Под његовом владом су Турци напустили последње тврђаве у земљи. Поред свих његових дивних особина, поред све његове честите и патриотске службе отаџбини, он погибе од завереника мучки 1868. Како он није оставио после себе порода, скупштина позва и постави на место његово његовог синовца кнеза *Милана Обреновића*.

Године 1876. метеж произведен устанком у Ерцеговини није се могао ограничити, а да се нераспостре и на Србију, и кнежевина под упливом Русије огласи рат Порти, а доцније, после 6 месеци јуначке борбе, немогући да се одупре несразмерно већој сили турској, кад се већ била исцрпела у борби, интервенција Русије и других сила, прекине непријатељства измеђ зараћених страна, после чега наступи и мир на основу Status quo ante bellum. Мало затим, кад су Руси бацили своју војску у Бугарску, Срби нису дуго оклевали да опет устану на оружје.

Берлински конгрес признао је Србији независност и увећање знатног дела земљишта на југо-истоку; исти уговор и промени одредбе *Санкт-Стефанског уговора мира*, у толико што Србији одузе Нови пазар и удали јој тако даље од границе *Митровицу* и *Приштину*; али у накнаду зато буде јој дата Враћа и Пирот, које раније беху уступљене Бугарима. Аустрија није дала да Кнежевина има и једну тачку пруге жељезно Солунске.

1882 године кнежевина буде претворена у Краљевину, и кнез *Милан* буде наименован Краљем Србије.

Од године 1868 (м. Јуна) па све до године 1872 (м. Августа) за време малолетства краља Милана земљом је управљало намесништво. После ове владао је Србијом, са устав. скупштином краљ *Милан*, све до 21 Фебруара 1888, кад је са престола својевољно одступио, немогући се даље одупирати великој струји народној, са чијим полит. тежњама није се никако мого да сложи.

Краља Милана заступио је на престолу Србије млади краљ *Александар I*, пети из племена Обреновића, који и данас влада преко намесништва и уставне владе земаљске.

По уставу од год. 1888, краљ дели власт законодавну са народ. скупштином.

Народна Скупштина састоји се из посланика, које народ слободно бира по одредбама самога устава. Избори народни су непосредни. Гласање је тајно и врши се куглицама. Сваки округ бира онолико посланика, колико на њ долази по броју пореских глава. На сваких 4.500 пор. глава долази по један посланик. Ако вишак пор. глава пређе број 3.000 у једноме округу, онда се бира још један посланик. У овај број посланика, које бира округ долазе и они посланици, за које нарочити члан (100) изискује нарочите услове. По овоме члану, међу посланицима сваког округа морају бити по два лица, која поред осталих услова општих за све посланике испуњавају још и овој нарочити услов: да су свршили који од факултета у земљи, или коју вишу школу на страни, која стоји у реду факултета. Од овога последњег услова ослобођавају се: бив. председници и под-председници нар. скупштине; бив. министри и дипломатски агенти; председник подпредседник и чланови држав. савета, као и они који су то били; ђенерали и пуковници у пензији. Ова два посланика зову се *квалификовани* и бирају се у исти дан и на исти начин, као и остали за округе, али оделито од њих.

Народна Скупштина је *велика* и *обична*. Мандат обич. скупштине траје 3 године. Избори се обављају свагда 14. Септ. (на Крстов дан), а сазив скупштине правимо 1 Но-

вембра, сваке године и то у престоници. Изузеће зато прописао је устав. Сваки редовни сазив траје најмање 6 недеља.

Право бирачко има сваки рођени и прирођени Србин, који има пуну 21 годину и плаћа држави најмање 15 динара непосред. порезе на годину.

Официри активни и у недејству, немају права гласања. За све остале устав је нарочитим чланом казао, ко има и ко нема права гласања на изборима.

За вел. народну скупштину невреди члан 100 устава. него члан 130.

Велика нар. скупштина, сазива се онда, кад захту особене потребе, у уставу предвиђене.

По уставу Србије, на челу земаљске управе стоји Министар. Савет, који стоји непосредно под краљем. Министарски савет састављају Министри, наименовани за поједине државне гране и председник мин. савета, који може бити и без портфеља.

Све министре и председнике савета Министарскога поставља краљ, указом. Министри су одговорни краљу и скупштини за своја службена дела.

Држав. Савет, састоји се из 16 чланова, од којих 8 назначује краљ, а 8 бира народ. скупштина. Држав. саветници постављају се на цео живот, а у реду су осталих држав. чиновника. Председнике и под-председнике држ. савета поставља Краљ из средине савета на 3. године. Држав. Саветници могу бити они грађани српски, који су навршили 35 година, који су свршили у Србији или на страни какав факултет или вишу стручну школу, које стоји у реду факултета, и који су провели 10 година у држав. служби.

Дужности савета садржане су у 12 тачака, које су у уставу тачно обележене.

Срби су народ слободних сељака; благородства код њих нема; имовина је до крајности подељена.

У *административноме погледу*, Србија је подељена на 21 округ. Окрузи се опет деле на срезове, којих има на броју 69. Срезови су подељени на општине, које су груписане у 625.

У *окрузима* стоје државне власти управне као, самоуправни органи, окр. скупштине и стални окр. одбори. Њихов је задатак да воде бригу о чувању и унапређењу, просветних, привредних, саобраћајних, санитарних и финансијских окружних потреба, као и да врше све послове, који би се законом ставили у њихов круг рада.

Општине имају своју *самоуправу*. За вршење општинских послова има општински суд, општин. одбор и општински збор.

Избори су општински непосредни.

Право гласања при општинским и окружним изборима има сваки грађанин српски, члан дотичне општине и округа, који уз друге законске услове, плаћа држави данак 15 динара непосредне порезе на годину.

Општинске власти, као и окр. скупштине и стални окр. одбори, поред окружних и општинских послова у својим круговима, дужни су вршити државне послове, које им закон одреди.

Нове општине немогу се образовати без одобрења законодавне власти.

Круг рада и уређење самоуправних окружних, среских и општинских власти и однос њихов према држав. властима уредиће се нарочитим законом.

Суђење је јавно. Независност судска сматра се као гаранција за изрицање правиче. Правозаступника на суду место је отворено.

Земљиште (територија)

а, Површина.

Краљевина Србија има, по рачуну рускога генерала *Стрелбицкога*, 48. 589. 4 квад. к. метара¹⁾ Од ове површине долазило је на старе округе 37. 617. 3 к метара квадратних, а на нове 10. 792. 1 квад. к. метара²⁾

¹⁾ По *Марти*, *Geographie Militaire*, Paris, 1884. 48. 599. к. мет

²⁾ Државопис Србије, свеска XVI, 1889.

Колико од ове површине долази на поједине округе,
види се из овога прегледа.

О К Р У Ж И	ПОВРШНА У КВАДР. КИЛОМЕТР.	ПРОЦЕНАТ ПОВРШИНЕ
Алексиначки	1649·0	3·37
Београдски	2030·0	4·18
Ваљевски	2905·1	5·98
Врањски	1915·0	3·94
Јагодински	1396·8	2·84
Књажевачки	1531·1	3·13
Крагујевачки	2403·5	4·95
Крајински	3258·7	6·71
Крушевачки	2118·3	4·36
Нишки	2681·0	5·52
Пиротски	2697·1	5·55
Подрински	1231·1	2·53
Пожаревачки	3638·5	7·40
Руднички	1558·5	3·21
Смедеревски	1164·4	2·40
Топлички	3679·0	7·56
Тупријски	1635·9	3·36
Ужички	4344·1	8·94
Црноречки	1439·5	2·97
Чачански	3164·8	6·52
Шабачки	2135·5	4·40
Варош Београд	12·5	0·03
С В Е Г А	48.589·4	100·00

Према томе ужички је округ највећи а Смедеревски
најмањи. Од насељености појединих округа имамо овај
преглед.

О Б Р У З И	Године 1884 било је на 1 кв. километру		
	ВАРОШ- КИХ	СЕОСКИХ	У ОПШТЕ
Топлички	1·3	18·7	20
Чачански	2·0	23 0	25
Крајински	3·6	22·4	26
Пиротски	3·7	25·3	29
Ужички	2·5	27·5	30
Ваљевски	2·8	32·2	35
Врањски	5·0	30·0	35
Руднички	1·0	37·0	38
Крушевачки	3·4	35·6	39
Књажевачки	2·3	28·7	41
Алексиначки	5 0	37·0	42
Ђупријски	9·5	33·5	43
Београдски	2·0	42·0	44
Шабачки	5·0	39·0	44
Црноречки	4·0	41·0	45
Јагодински	5·0	45·0	50
Крагујевачки	3·0	44·0	51
Нишки	11·6	39 4	51
Пожаревачки	6·0	45·0	51
Подрински	3 0	48·	51
Смедеревски	7·5	70·5	78
Варош Београд	2838·0	—	2838
Србија	4·9	34·1	39

Од ове просечне насељености имају јачу окрузи у старим границама, у којима има на једном кв. километру 41 становник; од ових 5 су варошани а 36 сељани. У новим окрузима, на против насељеност је много србија, пошто тамо на 1. кв. к. метру има само 32 становника и то 5 варошана и 27 сељана. У топличком округу има само 20 становника на 1 кв. к. метар.

б, Насељена места.

Последним пописом нађено је у краљевини србији:

Вароши	21.
варошица	49.
села	3.173.

Свега . . 3243 насељ. места

Од овога броја било је

	у старим	у новим
	о к р у з и м а	
Вароши	17	4
варошица	73	5
села	2.133	980
<i>Свега насељ. места</i>	<i>2.223</i>	<i>989</i>

Према томе било је на 1000 насељен. места

	у старим	у новим	у опште
	о к р у з и м а		
Вароши	8	4	
варошица	19	6	15
села	973	991	978

Сва ова места труписана су у 625 општина, од којих има у старим окрузима 515 а у новим окрузима 110.

Долазило је дакле на једну општину просечно насељених места у окрузима:

старим	4.4
новим	9.0.
<u>у опште</u>	<u>5.2</u>

Кад број насељених места поредимо са површином пвјединих округа, онда имамо овд. преглед:

О К Р У Ж И	ЈЕДНА ВА- РОШ И ВА- РОШИЦА	ЈЕДНО СЕЛО	ЈЧДНО НАСЕЉ. МЕСТО
	ДОЛАЗИ НА КВ. КИЛОМЕТ.		
Алексиначки	549.64	12.68	12.38
Београдски	1015.00	16.64	16.37
Ваљевски	968.37	14.75	14.17
Врањски	957.50	10.41	10.30
Јагодински	465.60	11.00	10.74
Књажевачки	1581.10	14.31	14.18
Крагујевачки	400.58	14.14	13.66
Крајински	543.12	42.88	39.74
Крушевачки	529.57	10.18	19.00
Нишки	893.67	10.23	10.12
Пиротски	1248.50	16.05	15.86
Подрински	418.37	12.82	12.44
Пожаревачки	519.79	20.44	19.56
Руднички	1558.50	13.55	13.44
Смедеревски	582.20	21.17	20.43
Топлички	1839.58	10.08	10.00
Ђупријски	327.18	18.17	17.22
Ужички	724.02	23.11	22.39
Црноречки	719.75	31.99	30.63
Чачански	1054.93	15.30	15.04
Шабачки	711.83	19.41	18.73
Варош Београд	12.50	—	12.50
Србија	694.13	15.31	14.98

Ако нове округе одвојимо од старих, онда налазимо да је

	Једна варош	Једно село	Једно насељено место
у окрузима:	и варошица		
	долази на кв. к. метар.		
старим	616.7	17.2	16.7
новим	1219.1	11.2	11.1

Из ових поређења види се, да у старим окрузима има релативно више варошких, а мање сеоских места, него ли у новим окрузима.

О просечној насељености једнога места варошкога, сеоског и у опште, као и о просечноме броју становника једне политичке општине имамо овај преглед:

О К Р У Ж И	ПРОСЕЧАН БРОЈ СТАНОВНИКА У			
	ВАРОШ И ВА- РОШЦИ	СЕЛУ	НАСЕЉЕ- НОМ МЕСТУ	ОП- ШТИНИ
Алексиначки. . . .	2.637	467	516	2.639
Београдски	1.599	708	723	2.891
Ваљевски	2.649	471	492	2.963
Брањски	4.446	317	365	3.391
Јагодински	2.272	494	535	3.163
Књажевачки. . . .	3.570	555	583	2.997
Крагујевачки	2.652	622	691	2.763
Крајински.	1.824	955	1019	2.763
Крушевачки	1.789	362	389	3.055
Нишки	10.128	400	458	3.219
Пиротски	5.000	404	458	3.388
Подрински	1.305	615	635	3.922
Пожаревачки	3.002	916	995	2.883
Руднички	1.327	503	510	2.817
Смедеревски	4.386	1490	1592	3.025
Топлички	2.227	188	199	2.925
Ђупријски	3.019	604	731	2.895
Ужички	1.653	631	663	2.921
Црноречки.	2.768	1301	1364	2.786
Чачански	2.086	42	453	2.839
Шабачки	3.508	762	828	3.370
Варош Београд . . .	35.483	—	35483	35.483
Свега	3.370	526	586	3.042

Варошка места насељена су највише у Нишком округу, а најмање у округу Подринском.

Села су највећа у Смедеревскоме и црноречкоме округу, а најмање у окрузима топличком и Брањском.

Насељених места са просечним бројем становника

И М А Л И С У О К Р У З И

до 500	до 501 — 800	преко 800
Ваљевски	Алексиначки	Крајински
Врањски	Београдски	Пожаревачки
Брушевачки	Јагодински	Смедеревски
Пиротски	Књажевачки	Пчоречки
Топлички	Крагујевачки	Шабачки
Чачански	Нишки	
	Подрински	
	Руднички	
	Бупријски	
	Ужички	

Просечен број становника једнога места.

Био је у окрузима

	СТАРИМ	НОВИМ
варошког	2.973	6.088
сеоског	627	306
у опште	686	358
Једне политичке општине	3.004	3.219

Б Р О Ј Н А С Е Љ Е Н И Х М Е С Т А			
У којима је било становника		У СТАРИМ ОКРУЗИМА	У НОВИМ ОКРУЗИМА
До	100	30	160
Од	101—250	356	346
"	251—500	751	311
"	501—750	477	100
"	751—1000	279	37
"	1001—1250	138	14
"	1251—1500	83	4
"	1501—1750	32	—
"	1751—2000	31	1
"	2001—2500	32	1
"	2501—3000	15	1
"	3001—3500	6	1
"	3501—4000	5	1
"	4001—4500	4	—

БРОЈ НАСЕЉЕНИХ МЕСТА

У којима је било становника	У СТАРИМ ОКРУЗИМА	У НОВИМ ОКРУЗИМА	У СРБИЈИ
Од 4501—5000	6	—	6
5001—5500	3	—	3
" 5501—6000	1	—	1
" 6001—7000	1	—	1
" 7001—9000	1	2	3
" 9000—10000	2	—	2
преко . . 10000	1	2	3
Свега	2254	989	3243

П Р О Ц Е Н А Т %

До 100	1·33	16·16	5·80
Од 101—250	15·30	35·71	21·90
" 251—500	33·21	31·52	32·76
" 501—750	21·18	10·10	17·79
" 751—1000	12·38	3·74	9·74
" 1001—1250	6·12	1·42	4·69
" 1251—1500	3·68	0·40	2·68
" 1501—1750	1·42	—	1·00
" 1751—2000	1·38	0·10	1·00
" 2001—2500	1·42	0·10	1·02
" 2501—3000	0·67	0·10	0·45
" 3001—3500	0·27	0·10	0·22
" 3501—4000	0·22	0·10	0·10
" 4001—4500	0·18	—	0·12
" 4501—5000	0·27	—	0·19
" 5001—5500	0·13	—	0·09
" 5501—6000	0·04	—	0·03
" 6001—7000	0·04	—	0·03
" 7001—9000	0·04	0·20	0·09
" 9001—10000	0·08	—	0·06
преко . . 10000	0·04	0·20	0·09
Свега	100·00	100·00	100·00

Варошка места биле су у новим окрузима јаче насељене, него у старим окрузима. Седа су, напротив, била тамо слабије насељена.

Сва насељена места поделили смо, према њиховој насељености, у двадесет и једну групу, као што се то види из прегледа на 11. и 12. стр.

старим окрузима има дакле највише насељених места која броје 250—500 становника. У новоме окрузима опет је највише таквих места која имају 100—250 становника.

Кад бисмо сва насељена места поделили само у три групе, и у првој узели места која имају до 500 становника у другој места која имају до 1000 становника, а у трећој пак сва остала, онда излази да је од сто насељених места било:

	у категорији		
	првој	другој	трећој
у стар. окр.	50	34	16
у нов. окр.	53	14	3
у Србији	60	28	12

По окрузима имамо овај преглед по насељености њиховој

(Види таблицу на стр. 14. и 15.)

Према томе износио је процент места која су имала становника.

у округу	од 1—500	од 501—1000	преко 1000
Алексиначком	63·9	27·8	8·3
Београдском	37·9	42·7	19·4
Ваљевским	64·4	28·3	7·3
Врањском	82·8	15·1	2·1
Јагодинском	63·1	26·9	10·0
Књажевачком	55·6	31·5	12·9
Куагујевачком	46·0	37·5	16·5
Крајнском	24·4	31·7	43·9
Крушевачком	80·3	15·1	4·6
Нишком	73·6	21·9	4·5
Пиротском	74·7	20·0	5·3

У О К Р У Г У	Б Р О Ј Н А С Е							
	У К О Ј И М А Ј Е							
	1—100	101—250	251—500	501—750	751—1000	1001—1250	1251—1500	1501—1750
Алексиначком . . .	1	36	48	24	13	4	3	2
Београдском . . .	—	12	35	30	23	12	2	5
Ваљевском . . .	5	45	82	40	18	10	2	1
Врањском . . .	22	71	61	20	8	1	1	—
Јагодинском . . .	4	27	51	25	10	6	3	—
Књажевачком . . .	2	19	39	19	15	9	3	1
Крагујевачком . . .	1	24	56	42	24	13	7	2
Крајинском . . .	1	6	13	13	12	11	12	3
Крушевачком . . .	11	80	80	25	7	4	3	—
Нишком . . .	17	77	111	40	18	5	2	—
Пиротском . . .	4	47	76	25	9	7	1	—
Подринском . . .	—	13	29	29	18	5	2	2
Пожаревачком . . .	—	10	41	37	30	18	21	8
Рудничком . . .	—	18	50	29	11	4	3	—
Смедеревском . . .	—	1	7	12	7	6	1	3
Топличком . . .	117	159	73	15	2	1	—	—
Ђупријском . . .	—	5	41	21	12	9	2	1
Ужичком . . .	—	9	65	65	35	8	6	2
Црноречком . . .	—	—	2	6	11	18	5	2
Чачанском . . .	3	37	82	37	9	3	2	—
Шабачком . . .	2	14	30	23	6	6	—	4
У Вар. Београду . . .	—	—	—	—	—	—	—	—
У Србији . . .	190	710	1062	577	316	152	87	32

у округу

од

од

преко

1—500 500—1000 1000

Подринском	42·4	47·5	10·1
Пожаревачком . . .	27·6	36·2	36·2
Рудничком	58·6	34·5	6·9
Смедеревском . . .	14·1	33·3	52·6

Л Е Н И Х М Е С Т А												
Б И Л О С Т А Н О В Н И К А О Д												
1751—2000	2001—2500	2501—3000	3001—3500	3501—4000	4001—4500	4501—5000	5001—5500	5501—6000	6001—7000	7001—9000	9001—10000	ПРЕКО 10000
С В Е Р Х												
—	1	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	133
3	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	124
1	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	205
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	186
2	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	130
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	108
1	4	—	—	—	—	1	—	—	—	1	—	175
6	2	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	82
—	2	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	213
1	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	265
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	170
—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	99
6	5	7	1	—	—	—	—	—	—	—	—	185
1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	116
2	8	3	1	1	2	2	—	—	1	—	—	57
—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	368
1	—	—	1	—	—	1	1	—	—	—	—	95
2	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	194
2	5	1	1	1	—	1	—	—	—	—	—	47
—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	175
2	1	1	1	—	—	—	—	—	1	—	—	91
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
32	33	16	7	6	4	6	3	1	1	3	2	3 3243

Топличком	39·8	4·6	0·6
Гупријском	48·4	34·7	16·9
Ужичком	38·0	51·7	10·3
Црноречком	4·2	36·2	59·6
Чачанском	69·7	26·3	41·0
Шабачком	40·3	40·3	19·4
Београду	—	—	100·0

Места прве категорије, има највише у округу топличком а врањском а најмање их је у округу приоречком и смедеревском.

Места друге категорије, има највише у ужичком и подринском округу, а најмање их је у округу топличком и врањском.

У О К Р У Г У	Б Р О Ј			
	У м е с т и м а			
	1—100	101—250	251—500	501—750
Алексиначком	100	6655	17246	14400
Београдском	—	2364	13910	19338
Ваљевском	311	8106	30249	25003
Врањском	1456	12887	21096	11813
Јагодинском	293	5038	19113	15096
Књажевачком	185	3587	15440	11570
Крагујевачком	71	4397	19675	25408
Крајинском	91	1220	5724	7917
Крушевачком	849	14354	28327	15179
Нишком	1256	13845	36513	24679
Пиротском	295	8791	28343	15212
Подринском	—	2360	11325	18228
Пожаревачком	—	2156	16491	23705
Рудничком	—	3357	18505	17959
Смедеревском	—	227	2854	7464
Топличком	7060	167	24389	8810
Ђупријском	—	888	15358	13108
Ужичком	—	1819	25744	39187
Приоречком	—	—	755	3614
Чачанском	250	6828	30843	22054
Шабачком	168	2969	11536	17028
У Београду	—	—	—	—
У Србији	12385	128006	393636	272942

Места треће категорије, има највише у црнојорчком и смедеревском округу, а најмање у окр. топличком и врањском.

О броју становника у свима овим местима имамо овај преглед:

С Т А Н О В Н И К А						
која су имала						
751—1000	1001—1250	1251—1500	1501—1750	1751—2000	2001—2500	2501—3000
11327	4286	4132	3360	—	2014	—
19708	13157	2712	8025	5530	2048	2836
15490	10969	2684	1544	2011	—	—
6379	1098	1490	—	—	—	2800
8698	7125	4027	—	3695	2093	—
12744	10257	3702	1614	—	—	—
20268	14566	9363	3154	1803	9139	—
11472	11935	16415	5139	11095	4169	—
5995	4267	3874	—	—	4281	—
16142	5763	2836	—	1951	2229	—
7448	7697	1314	—	—	—	—
15834	5665	2780	3801	—	—	3919
25386	20203	28983	12990	11314	10902	19551
9227	4194	4023	—	1884	—	—
6194	6575	1273	4664	3721	18093	8474
1951	1134	—	—	—	—	—
10852	9989	2691	1626	1857	—	—
30226	9028	7993	3242	3608	2066	—
9476	11287	6831	3201	3612	10937	2565
7601	3248	2636	—	—	—	2692
20524	6838	8495	—	7223	4444	2563
—	—	—	—	—	—	—
272942	169271	118526	52357	57024	72400	44400

У О К Р У Г У	Б Р О Ј			
	У м е с т и м а			
	3001—3500	3501—4000	4001—4500	4501—5000
Алексиначком	—	—	—	—
Београдском	—	—	—	—
Ваљевском	—	—	4390	—
Врањском	—	—	—	—
Јагодинском	—	—	4401	—
Њажевачком	—	3570	—	—
Крагујевачком	—	—	—	4652
Крајинском	—	3645	—	4727
Крушевачком	—	—	—	—
Нишком	3336	—	—	—
Пиротском	—	—	—	—
Подринском	—	—	—	—
Пожаревачком	3077	—	—	—
Рудничком	—	—	—	—
Смедеревском	3076	3560	8523	9472
Топличком	—	3623	—	—
Ђупријском	3408	—	—	4553
Ужичком	—	—	—	—
Црноречком	3382	3751	—	4669
Чачанском	3137	—	—	—
Шабачком	3465	3504	—	—
У Београду	—	—	—	—
У Србији	22851	21652	17314	28073

Кад ове бројове поделимо са бројем насељених места, онда излази да је био овај просечан број становника у местима која су имала:

од	1 — 100 становника	70
„	101 — 250 „	180

С Т А Н О В Н И К А						С у м а
к о ј а с у н м а л а						
5001—5500	5501—6000	6001—7000	7001—9000	9001—10000	п р е к о 10000	
5086	—	—	—	—	—	68606
—	—	—	—	—	—	89627
—	—	—	—	—	—	110757
—	—	—	8807	—	—	67826
—	—	—	—	—	—	69579
—	—	—	—	—	—	62339
—	—	—	—	9083	—	121573
—	—	—	—	—	—	83549
5146	—	—	—	—	—	82172
—	—	—	—	—	27048	135600
—	—	—	8832	—	—	77922
—	—	—	—	—	—	62912
—	—	—	—	9394	—	184122
—	—	—	—	—	—	59149
—	—	6577	—	—	—	90744
—	—	—	—	—	—	73133
5164	—	—	—	—	—	69486
—	5613	—	—	—	—	128526
—	—	—	—	—	—	64080
—	—	—	—	—	—	79289
—	—	—	8505	—	—	94362
—	—	—	—	—	35483	35483
15396	5613	6577	26144	18477	62581	1,901.736

„	251 — 500 становника	371
„	501 — 751 „	613
„	751 — 1000 „	864
„	1001 — 1250 „	1114
„	1251 — 1500 „	1362
„	1501 — 1750 „	1636

*

Од	1751 — 2000	становника		1856
"	2001 — 2500	"		2194
"	2501 — 3000	"		2775
"	3001 — 3500	"		3264
"	3501 — 4000	"		3609
"	4001 — 4500	"		4329
"	4501 — 5000	"		4679
"	5001 — 5500	"		5102
"	5501 — 6000	"		5613
"	6001 — 7000	"		6577
"	7001 — 9000	"		8715
"	9001 — 10000	"		9239
"	преко — 10000	"		20844

2. Становништво (Популација.)

Како је у *Правилама за попис људства* наређено, да се сви становници уписују онде где им је стално пребивалиште, без обзира на то, дали су они у време пописа били, у томе месту, то се податци овога пописа односе на законито становништво (*population de droit*).

а. Домови породице.

Приликом пописа људства бележени су у пописним књигама редни бројеви по домовима, без обзира на то, дад је у дому једна или више ожењених глава. У броју домова имамо дакле и све задруге.

У следећем прегледу изложени су односни бројеви чланова једнога дома варошког сеоског и у опште.

О К Р У Ж И	ПРОСЕЧАН БРОЈ ЧЛАНОВА ЈЕДНОГ ДАНА		
	ВА- РОШКИХ	СЕОСКИХ	У ОПШТЕ
Алексиначки	4.49	6.29	6.01
Београдски	4.46	6.29	6.20
Ваљевски	4.01	7.45	6.95
Врањски	4.47	6.51	6.12
Јагодински	4.40	5.82	5.35
Књажевачки	4.10	6.50	6.29
Крагујевачки	4.03	6.64	5.67
Крајински	4.01	5.02	4.86
Крушевачки	4.25	5.88	5.76
Нишки	4.03	7.26	6.15
Пиротски	4.18	7.28	6.71
Подрински	4.26	6.99	6.72
Пожаревачки	4.53	5.75	5.58
Руднички	3.63	5.81	6.73
Смедеревски	3.78	6.21	6.85
Топлички	4.63	7.21	6.97
Ђуријски	4.37	5.67	5.53
Ужички	4.56	5.33	6.33
Црноречки	4.36	5.20	5.17
Чачански	3.48	5.56	5.30
Шабачки	4.21	6.89	6.43
Варош Београд	3.33	—	3.35
Свега	4.04	6.23	5.84

Из овога прегледа види се, да је број чланова у једном дому варошкоме највећи у округу топличком, а најмање у Београду и окр. Чачанскоме.

Највише чланова има један сеоски дом у округу Ваљевском, а најмање у крајинском округу.

У опште пак има један дом највише чланова у округу топличком, а најмање у крајинском округу.

Кад би смо узели да у округу топличком има један дом десет чланова, онда према наведеним размерама, долази на један дом у крајинском округу седам чланова.

Односна размера између броја чланова једнога дома варошког и сеоског била је у опште као 10 : 15.

У овом погледу налазимо знатну разлику између нових и старих округа.

Тако износио је просечен број чланова једног дома :

У ОКРУЗИМА	ВАРОШКОГ	СЕОСКОГ	У ОПШТЕ
новим	4·17	7·12	6·42
старим	4·01	6·07	2·72

Односна размера између једнога дома варошког и сеоског била је у окрузима.

новим као : 10 : 17

старим „ 10 : 15

У новим окрузима домови имају у опште већи број чланова, него ли они у старим окрузима.

б, Становништво по пољу

У Краљевини Србији има мушких становника више него ли женских. Само у ужичком округу, код сеоског становништва женског има више по мушког: тај је вишак међу тим врло незнатан.

Какве су биле размере између мушких и женских становника, у појединим окрузима види се из следећег прегледа.

О К Р У З И	На 1000 мушких становника долазило је женских		
	У ВАРОШИМА	У РЕЛИМА	У ОПШТЕ
Алексиначки	900	956	949
Београдски	866	954	950
Ваљевски	709	779	956
Врањски	946	946	946
Јагодински	933	966	963
Књажевачки	927	959	957
Крагујевачки	791	982	955
Крајински	884	980	964
Крушевачки	809	980	964

О К Р У З И	На 1000 мушких становника долазило је женских		
	У ВАРОШИМА	У СЕЛИМА	У ОПШТЕ
Нишки	906	954	943
Пиротски	941	958	956
Подрински	876	994	987
Пољаревачки	863	966	954
Руднички	688	992	982
Смедеревски	777	980	958
Топлички	899	904	904
Ђупријски	891	960	945
Ужички	885	1001	995
Црноречки	900	954	948
Чачански	722	997	972
Шабачки	827	967	972
Варош Београд	806	—	806
Свега	858	950	

Међу варошким становницима има највише женских у окр. Ваљевскоме, а најмање у округу рудничкоме, а мање но и самом Београду.

Кад сеоскога становништва највише је женских у окр. ужичкоме, а најмање у топличком.

Кад упоредимо нове округе са старима, онда излази, да је у новим окрузима било односно мањих женских.

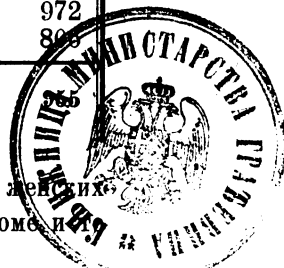
Тако, долазило је на 1000 мушких становника.

ЖЕНСКИХ

У ОКРУЗИМА	У ВАРОШИМА	У СЕЛИМА	У ОПШТЕ
новима	918	942	938
старима	834	976	958

в. Становништво по брачном стању.

Као што смо напред показали, у пописним таблицама биле су рубрике за нежењене и неудате и за ожењене и

удате. Удови пак и разведени бележени су у једну рубрику, те се тако не зна колико у Србији има разведених лица.

У следећем погледу имамо односре бројеве за мушко и женско становништво по брачном стању :

О К Р У З И	На 100 становника долази						
	МУШКИХ				ЖЕНСКИХ		
	НЕЖЕ-ЊЕНИХ	ОЖЕ-ЊЕНИХ	УДОВАЦА И РАЗВЕДЕНИХ	НЕУДА-ТИХ	УДАТИХ	УДОВАЦА И РАЗВЕДЕНИХ	
Алексиначки . . .	55·71	39·62	4·67	52·71	51·52	5·72	
Београдски . . .	59·15	30·03	2·77	53·14	39·91	6·95	
Ваљевски . . .	60·31	37·44	2·25	52·01	38·67	9·32	
Врањски . . .	57·86	38·49	4·05	52·98	40·64	6·38	
Јагодински . . .	57·02	39·51	3·47	52·14	40·49	6·77	
Књажевачки . . .	53·50	41·22	5·28	51·82	42·93	5·25	
Крагујевачки . . .	60·68	36·97	2·35	53·58	38·56	7·86	
Крајински . . .	53·88	42·09	4·03	48·82	43·37	7·81	
Крушевачки . . .	58·84	38·11	3·05	53·14	39·23	7·63	
Нишки . . .	56·52	39·03	4·45	52·56	40·88	6·56	
Пиротски . . .	56·40	39·33	4·27	52·97	41·06	6·00	
Подрински . . .	61·02	37·00	1·97	54·26	37·18	8·26	
Пожаревачки . . .	54·33	41·65	4·02	52·34	43·18	6·20	
Руднички . . .	62·23	35·87	1·90	57·79	36·50	9·71	
Смедеревски . . .	58·24	38·95	2·81	53·62	40·22	6·16	
Топлички . . .	58·97	36·99	4·04	52·93	40·82	6·20	
Ђупријски . . .	55·00	40·94	4·08	52·10	42·00	7·00	
Ужички . . .	61·04	36·80	2·07	53·88	37·03	9·00	
Приречки . . .	51·20	43·40	5·40	47·69	45·62	6·69	
Чачански . . .	59·10	37·90	2·20	50·43	38·76	10·81	
Шабачки . . .	59·48	37·79	2·73	52·44	39·15	8·41	
Варош Београд . .	60·80	35·99	3·27	43·23	41·14	15·03	
Свега . . .	57·74	38·88	3·38	52·02	40·46	7·52	

Највише нежењених има у округу ужичком, а најмање у приречком. Односна разлика измеђ првога и другог округа било је као 100 : 84.

Неудатих има највише у Подринском округу, а најмање у Београду. Односна размера између подринског округа и Београда била је око 100 : 80.

Ожењених имамо највише у прноречком округу, а најмање у окр. Рудничком. Односна размера између највећег и најмањег процента ожењених била је као 100 : 83.

Удатих било је највише у прноречком, а најмање у подринском округу. На сто удатих у окр. прноречкоме, долазило их је у подринском само 82.

Удовица и разведених има највише у прноречком округу, а најмање у окр. рудничком. Односна размера између првог и другог округа била је као 100 : 35.

Удовица и разведених има највише у Београду а најмање у окр. кнажевачком. Овде је односна размера између највећег и најмањег процента као 100 : 35.

Одвојмо ли нове округе од старих, ми налазимо да је износио проценат :

	У НОВИМ	У СТАРИМ
<i>Мушких</i>	О К Р У З И М А	
НЕЖЕЊЕНИХ	57·18	57·87
ОЖЕЊЕНИХ	37·57	37·95
УДОВАЦА И РАЗВЕДЕНИХ .	4·25	3·18
<i>Женских</i>		
НЕУДАТИХ	52·80	51·84
УДАТИХ	40·87	40·36
УДОВИЦА И РАЗВЕДЕНИХ .	6·33	7·80

За нежењене и ожењене имамо у старим окрузима размере веће, него ли у окрузима новим. За неудате и удате, напротив, у новим окрузима су размере неће него у окрузима старим.

Кад упоредимо мушке са женским, онда излази да је на сто нежењених, ожењених и удоваца са разведенима долазило :

	У НОВИМ	У СТАРИМ	У ОПШТЕ
	О К У З И М А		
НЕУДАТИХ	87	86	86
УДАТИХ	99	99	99
УДОВИЦА И РАЗВЕДЕНИХ .	140	235	212

Код варошког становништва износио је проценат.

	У НОВИМ	У СТАРИМ	У ОПШТЕ
	ОКРУЗИМА.		
нежењених	57·98	60·71	60·10
ожењених	38·97	36·02	36·68
удоваца и разведених . .	3·05	3·27	3·22
неудатих	48·34	46·98	47·30
удатих	41·11	41·46	41·38
удовица и разведених . .	10·55	11·56	11·32

код сеоског становништва износио је проценат :

	У НОВИМ	У СТАРИМ	У ОПШТЕ
	ОКРУЗИМА		
Нежењених	57·09	57·47	57·39
Ожењених	38·44	39·36	39·20
Удоваца и разв.	4·47	3·17	3·41
Неудатих	53·66	52·43	53·65
Удатих	40·77	40·23	40·33
Удовица и разв	5·57	7·34	7·02

Кад упоредимо мушко становништво са женском имамо овај преглед.

О К Р У З И	Н а х и љ а д у		
	НЕЖЕЊЕ- НИХ	ОЖЕЊЕ- НИХ	УДОВАЦА И РАЗВЕДЕНИХ
	Д о л а з и л о ј е		
	НЕУДАТИХ	УДАТИХ	УДОВИЦА И РАЗВЕДЕНИХ
у в а р о ш и м а			
НОВИМ	766	970	3·180
СТАРИМ	644	960	2·996
Свега	761	962	2·996
у с е л с к и м а			
НОВИМ	885	999	1·173
СТАРИМ	891	998	3·268
Свега	890	998	1·999

О К Р У Ж И	Н а х и љ а д у		
	НЕЖЕЊЕ- НИХ	ОЖЕЊЕ- НИХ	УДОВИЦА И РАЗВЕДЕНИХ
	Д О Л А З И Л О Ј Е		
	НЕУДАТИХ	УДАТИХ	УДОВИЦА И РАЗВЕДЕНИХ
у о п ш т е			
новим	866	994	1.410
старим	850	993	2.349
Свега	860	993	2.123

Из ових размера види се, да код варошког становништва, у новим окрузима, има односно више неудатих — удатих — удовица, него ли у старим окрузима. Код сеоског становништва, напротив, ове су размере веће у старим окрузима, изузимајући размеру удатих.

Ако нове округ упоредимо са старима, ми имамо ове односне размере, и то ;

Код варошана.

За неудате	као 100 : 84
„ удате	„ 100 : 99
„ удовице и разведене	„ 100 : 93

Код сељана

За неудате	као 100 : 101
„ удате	„ 100 : 100
„ удовице и разведене	„ 100 : 193

У општ .

За неудате	као 100 : 89
„ удате	„ 110 : 100
„ удовице и разведене	„ 100 : 167

Становништво варошко и селско.

У краљевини Србији било је 1884 године свега становника :

варошана 235.887

сељана 1,665.849

Од овог броја долази на становништво

у ОКРУЗИМА	ВАРОШКО	СЕОСКО
новим	54.528	299.953
старим	181.359	1. 365.896

Према томе је износио проценат.

у ОКРУЗИМА	ВАРОШАНА	СЕЉАНА
новим	15.40	84.60
старим	11.72	88.28
Свега	12.4	87.59

О броју варошана и сељана у свакоме округу на по се имамо овај преглед.

О К Р У З И	Б р о ј		П р о ц е н а т	
	С Т А Н О В Н И К А			
	ВАРО-ШЕИХ	СЕОСКИХ	ВАРО-ШКИХ	СЕОСКИХ
Руднички	1.327	57.822	2.24	97.76
Београдски	3.137	86.429	3.57	96.43
Књажевачки	3.570	59.369	5.67	94.33
Подрински	3.916	58.996	6.22	93.78
Топлички	4.653	68.480	6.26	93.64
Ужички	9.976	118.150	7.76	92.24
Ваљевски	7.947	92.810	7.88	92.12
Чачански	6.258	73.031	7.89	92.11
Црноорчки	5.535	58.545	8.64	91.26
Крушевачки	7.156	75.316	8.66	91.32
Смедеревски	8.772	81.972	9.67	90.33
Јагодински	6.817	62.762	9.80	90.20
Шабачки	10.523	83.839	11.15	88.85
Пожаревачки	21.017	163.105	11.41	89.69
Алексиначки	7.910	60.696	11.53	88.47
Пиротски	10.000	67.922	12.83	87.17
Крагујевачки	15.912	185.661	13.09	86.91
Крајински	10.645	72.604	13.10	86.98
Врањски	9.491	58.335	13.99	86.01
Тупријски	15.097	54.389	21.73	78.27
Нишки	30.384	105.216	23.47	77.53
Варош Београд	35.483	—	100.00	—
Свега	235.887	1.665.849	12.41	87.59

Из овога прегледа види се, да највише варошана има у округу нишком а најмање у окр. рудничком. Од средњег процента налазимо већи само у седам округа, а у једанајест округа, тај је проценат мањи.

Интересантно је упоређење варошких становника мушких и женских на по се, са становништвом сеоским.

О К Р У Г И	по 100 СТАНОВНИКА БИЛО ЈЕ ВАРОШАНА	
	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ
Алексиначки	11·33	11·21
Београдски	3·73	3·40
Вељевски	9·02	6·70
Врањски	13·99	13·99
Јагодински	9·95	9·64
Њажевачки	5·76	5·68
Крагујевачки	14·28	11·84
Крајински	13·66	12·52
Крушевачки	9·42	7·91
Нишки	22·91	22·01
Пиротски	12·93	12·73
Подрински	6·59	5·84
Пожаревачки	11·97	10·83
Руднички	2·64	1·84
Смедеревски	10·65	8·64
Топлички	6·38	6·34
Ђупријски	22·34	21·08
Ужички	8·21	7·30
Црноречки	8·88	8·38
Чачански	9·04	6·71
Шабачки	11·97	10·30
Варош Београд	100·00	—
Свега	13·00	11·69

Разлика између процента мушких и женских становника највећа је у округу крагујевачком и смедеревском, а најмања у топличком округу.

О броју становника у окружним варошима и њиховој сексуалној размери имамо овај преглед.

Имена вароши	БРОЈ СТАНОВНИКА			НА 1000 МУ- ШКИХ ДОЛА- ЗИЛО ЈЕ ЖЕН- СКИХ.
	МУШКИХ	ЖЕН- СКИХ	СВЕГА	
Београд	19642	15841	35483	866
Ниш	8717	7461	16178	856
Пожаревац	5221	4173	9394	799
Шабац	5067	4139	9206	817
Крагујевац	5181	3902	9083	753
Пирот	8536	4296	8832	948
Враћа	4515	4292	8807	946
Смедерево	3697	2880	6577	779
Ужице	3001	2612	5613	870
Крушевац	2855	2291	5146	803
Алексинач	2730	2356	5086	863
Ваљево	2812	1925	4737	684
Неготина	2590	2137	472	838
Зејечар	2483	2186	4669	880
Јагодина	2315	2086	4401	901
Прокупље	1913	1761	3674	921
Књажевац	1853	1 17	3570	827
Туприја	1816	1592	3408	877
Чачак	1890	1247	3137	660
Лозница	1562	1557	2919	869
Горњи Милановац . .	786	541	1327	688
Свега	85182	70792	155974	831

Најмање женских има у Чачку а највише у Пироту. Покрај ових окр. вароши има у Србији још 49 варошица, од којих има највише становника *Лесковац* (10-870), а најмање *Брус* (208).

У свима овима варошицама било је становника.

мушких 42-116
женских 37-797

Свега 79-913

На 1000 мушких становника, долазило је 898 женских, дакле више него ли у окр. варошима.

Све ове варошице, изложене су, по броју својих становника, у овоме прегледу.

Имена вароши	БРОЈ СТАНОВНИКА			НА 1000 МУШКИХ ДОЛАЗИЛО ЈЕ ЖЕНСКИХ
	МУШКИХ	ЖЕН- СКИХ	СВЕГА	
Лесковац	5563	5307	10870	954
Параћин	2726	2438	5164	894
Свидајинац	2420	2133	4553	881
Власотинце	1665	1671	3336	1004
В. Градиште	1453	1316	2679	906
Краљево	1504	1188	2692	790
Жагубица	1224	1159	2383	944
Топола	1132	1092	2224	965
Паланка	1238	95	2195	773
Петровац	1160	970	2130	836
Гроцка	1086	962	2048	886
Бања	1013	1001	2014	988
Обреновац	1147	864	2011	753
Кладово	899	859	1758	956
Кучево	806	817	1623	1014
Аранђеловац	922	628	1550	681
Варварин	722	72	1448	1008
Шабац	735	687	1422	935
Ивањица	704	651	1355	925
Голубац	682	614	1296	900
Ариље	633	615	1248	971
Д. Милановац	608	603	1211	992
Уб	692	507	1199	733
В. Поповић	620	578	1198	932
Бела Паланка	617	551	1168	893
Трстеник	652	510	1161	782
Текија	578	580	1158	1003
Лезаревац	928	522	1150	831
Баточина	635	484	1119	774
Лешница	575	534	1109	929
Мајдан Пек	585	493	1078	843
Рача	578	462	1040	799
Брза Паланка	549	464	1013	845
Куршумлија	537	442	979	823
Рековац	491	477	968	972
Наталинци	445	461	906	1036
Бољевац	437	429	866	982
Ражань	420	390	810	929

Имена вароши	БРОЈ СТАНОВНИКА			НА 1000 МУШКИХ ДОЛАЗИО ЈЕ ЖЕНСКИХ
	МУШКИХ	ЖЕН- СКИХ	СВЕГА	
Крупањ	399	376	775	942
Деспотовац	400	374	774	935
Пожега	429	342	771	797
Бајина Башта	381	322	713	871
Сурдулица	362	332	684	809
Александровац	336	304	640	905
Рашка	240	189	429	788
Рогачица	143	133	276	933
Љубовија	126	96	222	762
Митровица	118	90	208	763
Брус	112	96	208	857

Само у пет варошица (Варварину, Власотнницама, Кучеву, Наталинцима и Текији) било је женских више, него ли мушких, у осталим пак било их је мање, а најмање у Аранђеловцу.

Д. Становништво по вери.

У краљевини Србији сви су готово становници вере православне. Што има становника друге вере, то су већином досељеници, изузимајући цигане.

Колико има становника и које вере специјално, по окрузима, издешно је овде да излажемо. Довољно је ако овде покажемо, колико *процента* долази на сваку вероисповед на по се, и то у свима окрузима.

Проценат овај овакав је:

Православних	92·80
Католика	3·09
Протестаната	0·30
Мухамедоваца	3·05
Мојсијеваца	1·76
Свега	100·00

Становника који нису православне вере, највише има у Београду, затим у окрузима нишкоме, пиротскоме и врањскоме.

Становника вере католичке, има највише у Београду, затим у Смедереву, Шапцу и у варошима окр. прноречкога.

Становника протестантске вере, има највише опет у Београду, а тако исто и Мојсијеваца, којих има доста и у Нишу и Пироту.

Мухамедоваца има највише у варошима пиротскога округа, затим у Врањи, и у варошима округа нишкога и пиротскога.

Кад нове округе одвојимо од старих округа, онда налазимо, даје износио процент становника.

ВЕРЕ	У ОКРУЗИМА	
	НОВИМ	СТАРИМ
Православне	90·51	93·49
Католичке	1·65	3·52
Протестантске	0·14	0·35
Мухамедове	5·16	1·12
Мојсијове	2·54	1·52

У старим окрузима има, дакле, само католика и протестаната више, него ли у окрузима новим. Мухамедоваца и Мојсејоваца, напротив, знатно је више у новим окрузима.

Интересне су сексуалне размере код становника појединих вероисповеди. Те размере имамо у следећем прегледу.

На 1000 мушких становника долазило је женских			
В е р е	У ВАРОШИМА ОКРУГА		У ВАРОШИМА У ОПШТЕ
	НОВИХ	СТАРИХ	
Православне	921	826	847
Католичке	666	969	929
Протестанске	396	871	807
Мухамедове	909	867	869
Мојесове	1029	996	1004
Сви Неправославни	887	951	831

Код варошкога становништва, вере неправославне, има, дакле, у новим окрузима мање женских, него ли код становника православне вере; у старим окрузима, напротив, обротно је.

За сеоско становништво имамо односно вероисповеди овај општи проценат по свима окрузима скупа.

Православних	99·36
Католика	0·04
Протестаната	0·01
Мухамедоваца	0·59
Мојсијеваца	0·00
Свега 100·00	

По селима има највише становника неправославне вере у окрузима: топличком и врањском, а то су арнаути, вере мухамедове. У осталим окрузима проценат ових, неправославних становника, врло је мали, нарочито у погледу католика, протестаната и исповедника вере мојсеове.

Од 100 сеоских становника било је,

ВЕРЕ	У ОКРУЗИМА	
	НОВИМ	СТАРИМ
Православне	98·41	99·58
Католичке	0·06	0·05
Протестантске	0·01	0·00
Мухамедове	1·52	0·37
Мојсијове	0·00	0·00

У новим окрузима има, дакле, и по селима становника неправославне вере више, него ли у старим окрузима.

О сексуалној размери сеоскога становништва имамо овај преглед.

На 1000 мушких становника долазило је женских			
В е р е	У ВАРОШИМА ОКРУГА		У ВАРОШИМА У ОПШТЕ
	НОВИХ	СТАРИХ	
Православне	943	97	97 ¹⁾
Католичке	438	695	630
Протестанске	1667	688	842
Мухамедове	902	908	905
Мојесове	500	667	636
Сви Неправославни	879	880	880

Код сеоскога становништва, вере неправославне, сексуална је размера готово подједнака, како у новим тако и старим окрузима. Уопште, има код сељана женских мање по по варошима. Код варошкога становништва је напротив обротно.

За сво становништво, варошко и селско, имамо овај процентални преглед за све округе скупа.

Православних	98·55
Католика	0·43
Протестаната	0·04
Мухамедоваца	0·76
Мојсинаца	0·22
Свега 100·00	

Према овим процентима излази да окрузи топлички и нишки имају највише становника вере неправославне, а најмање их је у окр. рудничкоме, у коме на 1000 православног становника долази само један исповедник друге вере.

Кад нове округе одвојимо од округа старих, налазимо да је од сто становника било.

У ОКРУЗИМА		
ВЕРЕ	НОВИМ	СТАРИМ
Православне	97·20	98·86
Католичке	0·31	0·45

Протестантске	0·02	0·04
Мухамедове	2 08	0·47
Мојсеове	0·39	0·18

Односно размера између нових и старих округа била је за становника вере:

Православне	као 100 : 101·7
Католичке	„ 100 : 145·2
Протестанске	„ 108 : 200·0
Мухамедове	„ 100 : 22·6
Мојсиове	„ 100 : 46·2

Из овога упоређења види се, да католика и протестаната има више у старим окрузима, него ли у окрузима новим, у којима је опет мухамедоваца и мојсиеваца далеко више, но у старим окрузима.

Односно сексуалне мере становника појединих вероисповеди, имамо овај преглед :

На 1000 мушких становника долазило је женских			
В е р е	У ВАРОШИМА ОКРУГА		У ВАРОШИМА У ОПШТЕ
	НОВИМ	СТАРИМ	
Православне	940	959	955
Католичке	622	940	890
Протестанске	464	867	812
Мухамедове	910	912	910
Мојсееве	1069	996	1004
Сви Неправославни	883	932	914

У новима окрузима само код становника вере мојсеове женских има више, него мушких; код осталих вероисповеди, а нарочито код протестаната и католика, женских је мање.

У старим окрузима, женских је код свију вероисповеди, узимајући мојсеовце, више него у новим окрузима. Уоп-

ште код неправославних има релативно мање женских него код православних.

б. Становништво по народности.

У краљевини Србији долази од становника туђе народности, највећи део на румуне, којих има само у четири округа.

После румуна иду цигани, који су по свој земљи насељени. Према овим двама народностима број осталих становника туђе народности само је незнатан.

Коликав је био проценат становника туђе народности у варошима, а колико у селима види се из овог прегледа.

О К Р У З И	ПРОЦЕНАТ СТАНОВНИКА ТУЂЕ НАРОДНОСТИ		
	У ВА- РОШИМА	У СЕЛИМА	У ОПШТЕ
Алексиначки	4·78	2·34	2·62
Београдски	3·31	4·42	4·39
Ваљевски	3·88	3·25	3·30
Врањски	7·84	2·08	2·88
Јагодински	4·49	0·89	1·24
Књажевачки	3·03	2·63	1·71
Крагујевачки	5·62	1·75	2·26
Крајински	31·98	68·71	63·91
Крушевачки	5·11	0·62	1·01
Нишки	12·81	0·72	3·44
Пиротски	8·10	0·83	1·77
Подрински	13·9	2·06	2·80
Пожаревачки	16·51	36·60	34·30
Руднички	2·56	0·40	0·45
Смедеревски	8·81	2·09	2·73
Топлички	3·95	4·45	4·42
Ђупријски	4·14	20·32	16·80
Ужички	1·67	0·14	6·26
Црноречки	57·67	56·21	56·25
Чачански	3·34	0·44	0·67
Шабачки	9·31	4·99	5·47
Варош Београд	21·40	—	21·40
Свега	12·37	10·76	10·96

У варошима окр. црноречкога има највише становника туђе народности; а у округу крајинскоме има их највише по селима.

Најмање становника туђе народности, како у варошима тако и у селима има округ ужички.

Односна је размера између округа крајинског, који има највише туђе народности, и округа ужичког, као 100:0.4.

Кад би смо узели, да у Србији, у извесном броју варошких становника има их сто туђе народности, онда према горњим размерама излази, да од равног броја селских становника има само 87 становника туђе народности.

Кад се упореди варошко становништво са сеоским у свакоме округу на по се, онда излази, да је односна размера између варошког и сеотког становништва туђе народности била:

У ОКРУГУ	КАО
Нишкоме	100 : 6
Ужичкоме	100 : 8
Пиротскоме	100 : 10
Крушевачкоме	100 : 12
Чачанскоме	100 : 13
Подринскоме	100 : 15
Рудничкоме	100 : 16
Јагодинскоме	100 : 20
Врањскоме	100 ; 27
Крагујевачкоме	100 : 31
Смедеревскоме	100 : 31
Алексиначкоме	100 : 49
Шабачкоме	100 : 54
Књажевачкоме	100 : 54
Ваљевскоме	100 : 84
Црноречкоме	100 : 98
Топличкоме	100 : 112
Београдскоме	100 : 134
Крајинскоме	100 : 215
Пожаревачкоме	100 : 222
Ђупријскоме	100 : 491

- Кад нове округе одвојимо од старих округа, онда налазимо, да је износио проценат становника туђе народности.

У ОКРУЗИМА:	У ВАРОШИМА,	У СЕЛИМА	У ОПШТЕ
новим	10-33	1-86	3-17
старим	12-99	12-71	12-74

Односна размера између варошких и сеоских становника туђе народности било је у окрузима:

новима	као 100 : 18
старима	„ 100 : 9

Према томе становника туђе народности има ^{у новим} ^{у старим} пет пута више, него у окрузима ^{новим} ^{старим}.

Број становника од сваке народности на поједине округе је овај:

Б Р О Ј С Т А Н О В Н И К А			
По народности	ВАРОШКИХ	СЕОСКИХ	СВЕГА
Срби	206701	1,486.672	1,693.337
Бугари	2958	3791	6749
Пољаци	228	—	228
Руси	54	5	59
Словаци	218	26	244
Словинци	138	23	161
Хрвати	169	68	237
Чеси	1080	118	1198
Арнаути	59	1803	1862
Турци	517	582	1099
Јермени	20	—	20
Грци	863	218	1081
Цинцари	382	168	550
Французи	105	19	124
Талијанци	558	176	734
Румуни	5196	144531	149727
Енглези	23	4	27
Немци	4380	379	4759
Маџари	1183	128	1311
Јевреји	4109	18	4127
Цигани	6946	27120	34066
Свега	235887	1,665.849	1,901.736

ПРОЦЕНАТ %

БРОЈ СТАНОВНИКА			
По народности	ВАРОШКИХ	СЕОСКИХ	СВЕГА
Срба	87·626	89·246	89·043
Бугара	1·254	0·227	0·355
Пољака	0·097	—	0·012
Руса	0·023	0 000	0·003
Словака	0·093	0·002	0·013
Словенаца	0·059	0·001	0·009
Хрвата	0·072	0·004	0·012
Чеха	0·458	0·007	0·063
Арнауца	0·025	0·108	0 098
Турака	0·219	0·035	0·057
Јермена	0 009	—	0·001
Грка	0 366	0·013	0·057
Цинцара	0·162	0·010	0·029
Француза	0·044	0·001	0·007
Талијана	0·236	0·011	0·039
Румуна	2·203	8·675	2·873
Енглеца	0·010	0·000	0·002
Немаца	1·857	0·023	0·250
Мађара	0·501	0·008	0·069
Јевреја	1·742	0·001	0·217
Цигана	2·944	1·628	1·791
Свега	100·000	100·000	100·000

По варошима има дакле од становника туђе вере највише цигана и румуна, а после ових одмах долазе немци. Најмање има јермена и енглеца.

У селима има покрај Румуна опет највише цигана, а од осталих народности највише су још заступљени бугари и арнаути.

Кад нове округе одвојимо од старих округа, онда имамо овај преглед становника по народности:

Б Р О Ј С Т А Н О В Н И К А		
По народности	У О К Р У Ж И М А	
	НОВИМ	СТАРИМ
Срби	343270	1.350103
Бугари	47	6702
Пољаци	41	187
Руси	13	46
Словаци	37	207
Словинци	38	123
Хрвати	48	189
Чеси	90	1108
Арнаути	1816	46
Турци	434	665
Јермени	1	19
Грци	280	801
Цинцари	83	467
Французи	66	58
Талијани	333	401
Румуни	17	49710
Енглези	7	20
Немци	530	4229
Мађари	115	1196
Јевреји	1355	2773
Цигани	5860	28205
Свега	354481	1,547.255
П Р О Ц Е Н А Т		
Срба	96·837	87·254
Бугара	0·013	0·434
Пољака	0·012	0·012
Руса	0·003	0·003
Словака	0·010	0·014
Словинаца	0·011	0·008
Хрвата	0·014	0·012
Чеха	0·025	0·072
Арнаута	0·512	0·003
Турака	0·123	0·043
Јермена	0·000	0·001

БРОЈ СТАНОВНИКА		
По народности	У ОКРУЗИМА	
	СТАРИМ	НОВИМ
Грка	0·079	0·042
Цинцара	0·023	0·030
Француза	0·019	0·004
Талијана	0·094	0·026
Румуна	0·005	9·606
Енглеза	0·005	0·001
Немаца	0·150	0·274
Мађара	0·032	0·077
Јевреја	0·383	0·180
Цигана	1·653	1·824
Свега	100·000	100·000

Од становника туђе народности било је у новимо окрузима највише цигана и арнаута. Најмање било је Руса и Енглеза.

У старим окрузима било је највише румуна и цигана; а најмање енглеза и јермена.

Односно сексуалне мере, код појединих народности, имамо овај преглед:

Народности	На 100 МУШКИХ СТАНОВНИКА ДОЛАЗИЛО ЈЕ ЖЕНСКИХ				
	У ВАРОШИМА	У СЕЛИМА	У ОКРУЗИМА		
			НОВИМ	СТАРИМ	У ОПШТЕ
Срби	850	972	942	960	606
Бугари	806	895	239	866	355
Пољаци	810	—	640	851	810
Руси	687	667	444	769	686
Словаци	664	625	480	697	660
Словинци	613	278	4·2	618	578

Народности	НА 1000 МУШКИХ СТАНОВНИКА ДОЛАЗИЛО ЈЕ ЖЕНСКИХ				
	У ВАРОШИМА	У СЕЛИМА	У ОКРУЗИМА		
			НОВИМ	СТАРИМ	У ОПУШТЕ
Хрвати	457	236	297	410	086
Чеси	777	648	429	816	780
Арнаути	229	920	922	95	887
Турци	481	848	644	663	655
Јермени	250	—	—	267	250
Грци	336	337	340	335	349
Цинцари	464	400	482	437	444
Французи	615	727	692	568	632
Талијани	416	364	411	397	403
Румуни	861	962	545	958	959
Енглези	917	1000	1333	818	929
Немци	1037	805	587	1016	1017
Маџари	1366	939	885	1368	1316
Јевреји	1002	636	1087	993	1000
Цигани	951	948	913	955	947
Свега	853	970	938	958	955

Из ових размера излази, да код становника туђе народности има релативно мање женских него код срба, нарочито у новим окрузима јер је тамо на 1.000 мушких долазило само 830 женских.

Изузетак налазимо код маџара, немаца и јевреја. Код ове три народности има релативно више женских но мушких, и маџари долазе у овим погледу на прво место.

Интересантан је преглед, у коме смо све становништво краљевине србије поделили у три групе; узевши у прву србе, у другој словене, а у трећој све друге народности.

О К Р У Ж И	Б р о ј			ПРОЦЕНАТ		
	ВАРОШКИХ СТАНОВНИКА					
	СРБА	СЛОВЕНА	ДРУГЕ НА- РОДНОСТИ	СРБА	СЛОВЕНА	ДРУГЕ НА- РОДНОСТИ
Алексиначки. . .	7532	6	372	95·22	0·08	4·70
Београдски . . .	3092	10	96	96·69	0·31	3·00
Ваљевски	7639	48	260	96·12	0·61	3·27
Врањски	8741	14	730	92·16	0·15	7·69
Јагодински . . .	6511	80	226	95·51	1·17	3·32
Књажевачки. . .	3462	14	94	96·97	0·49	2·63
Крагујевачки . .	15017	102	793	94·38	0·64	4·98
Крајински.	7445	143	3357	68·02	1·31	30·67
Крушевачки . . .	6798	12	354	94·89	0·16	4·95
Нишки	26492	211	3681	87·19	0·99	12·12
Пиротски	9190	41	769	91·90	0·41	7·69
Подрински	3369	10	537	86·03	0·26	13·71
Пожаревачки . .	17547	158	3312	83·49	0·75	15·76
Руднички	1293	—	34	97·44	—	2·56
Смедеревски . . .	7999	111	662	91·19	1·26	7·55
Топлички	4469	6	178	96·05	0·12	3·83
Ђупријски	14772	53	572	95·86	0·35	3·79
Ужички	9869	7	160	98·33	0·07	1·60
Црноречки.	2343	2562	630	42·33	46·29	11·38
Чачански	6049	65	144	96·66	1·04	2·30
Шабачки	9543	84	896	90·69	0·80	8·42
Варош Београд . .	27891	1108	6484	78·60	3·13	18·27
Србија	206701	4845	24341	87·63	2·06	10·52

Из овога прегледа види се, да су у варошима окр. црноречкога најјаче насељени становници туђе народности, од којих долази 46·29 процента на словене, а 11·38 на друге народности. Срба има 43·33 процента.

После округа црноречкога долази округ крајински у коме има међу варошким становницима само 1·31 проценат словена а 30·67 процента других народности.

Више од једног процента словена имају још вароши у окрузима: јагодинском, смедеревском и чачанском; у ос-

талим окрузима има их мање; а у рудничком округу нема ниједан становник словенске народности.

Код нове округе одвојимо од старих округа, ми имамо овај преглед.

Год. 1884 било је становника.

У О К Р У З И М А		
НАРОДНОСТИ.	СТАРИМ	НОВИМ
српске	48.898	157.803
словенске	272	4.573
туђе	5.358	18.983
свега	54.528	181.359

Према томе износио је проценат варошких становника:

У О К Р У З И М А		
НАРОДНОСТИ	СТАРИМ	НОВИМ
српске	89.60	87.01
словенске	0.50	2.52
туђе	9.83	10.47

Односно размера између нових и старих округа било је за становнике проценат.

словенски	као	100 : 504
туђе	„	100 : 105
српски	„	100 : 97

Односно сеоскога становништва у погледу народности. имамо овакав општи преглед:

Срба у србији	1.486.672
Словена „	4.031
друге народности	175.146

ПРОЦЕНАТ

Срба у србији	89.24
Словена „ „	6.24
друге народности	10.52

По селима словени су слабо настањени. Највише их има у округу црноречкоме. У окрузима: књажевачком по-
дринском и топличком, нема их никакo.

Становнике друге, туђе, народности има највише у
окрузима: црноречком, крајинском, пожаревачком и ђуприј-
ском. Више од једнога процента има их само у десет округа
а најмање у округу ужичком (0·13 процента).

У новим окрузима има становника туђе народности
много мање, но у старим окрузима, као што се то види из
овога прегледа:

Број становника

У О К Р У З И М А

НАРОДНОСТИ	НОВИМ	СТАРИМ
српске	294·372	1.192·300
туђе	42	3·989
свега	299·953	1.365·896

Проценат становника износио је.

У О К Р У З И М А

ЗА НАРОДНОСТ	НОВИМ	СТАРИМ
српску	98·14	82·29
словенску	0·01	0·29
туђу	0·85	12·42

Односна размера између нових и старих округа била
је за становништво народности.

словенске	као	100 : 2·900
туђе	„	100 : 671
српске	„	100 : 9

Дакле и по селима, и то још у што већој мери, него
ли у варошима, заступљене су туђе народности јаче у ста-
рим него ли у новим.

За сво становништво у опште имамо овај општи преглед.

срба у србији	1.693.373
словена	8 876
друге народности	199.487

ПРОЦЕНАТ

срба у србији	89 04
словена	0 47
друге народности	10 49

Раније смо показали односну разлику између становника народности српске и туђе, а из самог овог прегледа види се, у којим су окрузима становници туђе народности јаче, а у којима опот слабије заступљени. С тога ћемо само поредити нове округе са окрузима старим.

Број становника

У ОКРУЗИМА

НАРОДНОСТИ	НОВИМ	СТАРИМ
српске	343.270	1,350.103
словенске	314	8.562
туђе	10.897	188.590
Свега	354.481	1.547.255

Проценат становника износио је.

У ОКРУЗИМА

КОД НАРОДНОСТИ	НОВИМ	СТАРИМА
српске	96 83	87 26
словенске	0 09	0 55
туђе	3 08	12 19

Односна разлика између нових и старих округа било је за становнике народности.

словенске	као	100 : 611
туђе	"	100 : 396
српске	"	100 : 90

Кад, напротив, упоредимо становништво србско са осталима, ми налазимо, да је на 1.000 срба долазило :

СТАНОВНИКА НАРОДНОСТИ		
У ОКРУЗИМА	СЛОВЕНСКЕ	ТУБЕ
новим	1	32
старим	6	140
у опште	5	118
у варошима	23	118
у селима	3	118

Из овога поређења види се, да у варошима има словена готово *осам пута* више него *ли* по селима; за становнике пак друге, туђе, народности, релативна размера подједнака је како у варошима тако и у селима.

е. Становници по писмености.

У Србији писменост још није тако продра у месту народа, као што то налазимо у других држава. Међу тим и у овим правцу прогрес је очевидан и све се јаче развија. Мало даље ми ћемо овај факат и бројевима доказати.

Колико је у Србији било неписмених становника на крају 1884 године, види се из ових прегледа.

БРОЈ ПИСМЕНИХ СТАНОВНИКА			
У ОКРУЗИМА	МУШКИХ	ЖЕН-СКИХ	СВЕГА
У в а р о ш и м а			
Новима	11435	2334	13769
Старима	52084	22677	74758
С в е г а	63516	25011	88527

БРОЈ ПИСМЕНИХ СТАНОВНИКА			
У О К Р У Ж И М А	МУШКИХ	ЖЕН-СКИХ	СВЕГА
У с е л и м а			
Новим	4734	123	4857
Старим	80742	3358	84105
С в е г а	85407	3481	88962
У о п ш т е			
Новим	16169	2457	18626
Старим	132828	22035	158863
С в е г а	148997	28492	177489

Правило би било, да при поређивању писмених одвојимо од укупног броја становника децу од 6 година узрасте закључно, јер она се могу тек доцније школовати и не треба, дакле, да утичу на размеру писмености. Како ми међу тим немамо података о становницима по добу старости и ако има зато грађе у пописним књигама, то смо број писмених поредили са укупним становништвом и тим путем добили размере писмених, који су изложени у овом прегледу:

ПРОЦЕНАТ ПИСМЕНИХ СТАНОВНИКА			
У ОКРУЗИМА	МУШКИХ	ЖЕН- СКИХ	СВЕГА
у в а р о ш и м а			
новим	40·23	8·94	25·14
старим	52·87	27·49	41·22
Свега	49·90	28·03	27·61
у с е л и м а			
новим	3·07	0·08	1·62
старим	11·68	0·50	6·16
У опште	10·10	0·42	5·35
у о п ш т е			
новим	8·85	1·43	5·26
старим	16·81	3·44	10·22
У опште	15·32	3·07	9·88

На први поглед види се голема разлика измеђ нових и старих округа, која постаје још јаснија; кад се горње размере међу собом пореде.

Кад би смо на пример узели, да је у горњим окрузима од извесног броја становништва било њих 1000 писмених, онда према горњим размерама излази да је у новим окрузима од равног броја становника било.

	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	СВЕГА
у варошима . .	763	325	610
у селима . . .	263	160	263
у опште . . .	526	416	212

Ако, напротив, поредимо мушке са женским узев, и
и овде, да је од извесног броја мушких становника било
1000 писмених, онда према горњим размерама излази, да је
од равнога броја женских становника било писмених.

У ОБРУЗИМА	У ВАРОШИМА	СЕЛИМА	У ОПШТЕ
новима	222	26	162
старим	522	43	205
свега	462	42	200

Из овог поређења види се, да у селима има писме-
них женских *двадесет четири пута* мање, него ли у варо-
шима, а уопште писмених мушких има *пет пута* више него
ли женских.

Колики је био проценат писмених у свакоме на по се
округу, види се, из овог просечног општег прегледа:

ПРОЦЕНАТ ПИСМЕНИХ:

По свима окрузима	ВАРОШАНА			СЕЉАНА			У ОПШТЕ		
	МУШКИХ	ЖЕН- СКИХ	СВЕГА	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	СВЕГА	МУШКИХ	ЖЕНСКИХ	СВЕГА
У србији									
СВЕГА . .	49-90	23-03	27 61	10-10	0 42 5-35	15-32	3-07	9-33	

Од варошких становника било је највише писмених у
округу дничкоме, а најмање у врањскоме, тако да је одно-
сна размера измеђ првог и другог округа била као 100 : 39.

По селима било је највише писмених у округу шабач-
чком, а најмање у топличком. Овде је односна размера
измеђ првог и другог округа била као 100 : 9.

Од свега становништва уопште, имао је највише писме-
них шабачки округ, а најмање окр. топлички. Односна ра-

змере измеђ првога и другога округа била је овде као 100 : 9. Или, другим речима; у округу шабачком било је *пет пута* више писмених, него ли у округу топличком.

Кад с погледом на релативну писменост поредимо мушко становништво са женским, то добијамо ове односне размере:

О К Р У Ж И	На 1000 мушких становника долазило је женских		
	ВАРОШИМА	СЕЛИМА	У ОПШТЕ
Руднички	559	34	78
Београдски	449	59	87
Врањски	149	31	112
Пиротски	196	14	116
Ужички	355	25	121
Подрински	489	32	128
Црноречки	372	42	140
Чачански	479	29	143
Крушевачки	480	22	159
Пожаревачки	386	52	160
Књажевачки	422	19	169
Јагодински	445	36	163
Смедеревски	526	60	176
Ваљевски	612	47	177
Крагујевачки	481	45	182
Нишки	236	23	183
Крајински	474	53	184
Шабачки	620	45	186
Алексиначки	367	22	202
Ђупријски	403	31	266
Топлички	324	83	310
Варош Београд	716	—	726

Из овога прегледа види се дакле да писмених женских, односно према писменима мушким има највише у Београду, затим у варошима окр. шабачког и ваљевског, а најмање их је у врањскоме округу.

По селима има писмених женских, оцет односно према писменим мушкарцима, највише у округу смедеревском и топличком, а најмање у округу врањском и књажевачком.

Кад овако поредимо варошане са сељанима, или долазимо до следећих односних размера:

У О К Р У Г У	На 1000 писмених варошана долазило је таких сељана		
	МУШКИХ	ЖЕН-СКИХ	У ОПШТЕ
Топличком	41	10	33
Врањском	75	16	67
Нишком	82	8	68
Књажевачком	97	4	70
Алексиначком	109	6	81
Пиротском	110	8	93
Ђупријском	142	11	103
Рудничком	191	13	123
Крушевачком	187	8	126
Чачанском	190	12	126
Ужичком	182	13	134
Ваљевском	214	17	135
Подринском	226	15	154
Црноречком	221	25	167
Јагодинском	233	19	168
Смедеревском	260	32	175
Крагујевачком	265	25	181
Крајинском	304	33	213
Шабачком	338	25	215
Пожаревачком	306	41	223
Београдском	442	58	321
Свега	202	18	194

Најповољнију размеру писмених женскиња има округ београдски, премда и овоме округу тек на четири писмена мушкарца долази једна писмена женска.. Напротив у топличком округу, који има најнижу размеру писмених женскиња долази на 30 писмених мушких становника, тек једна писмена женска.

3. Пољска привреда.

Услови природни земљорадње.

Србија је земља више планинска но равна. Многи огранци алпа динарских и карпата просецају земљу. На њој се налазе час велике планине, час ситни брежуљци; што све чини да у њој нема пространих равница. Највеће равнице налазе се око обале Саве, у окрузима Шабачкоме и Ваљевскоме, и обала дунава, окрузима Пожаревачкоме и Крајинскоме. Равнице, које се налазе у долини река: Мораве, Колубаре, Дрине, Топлице, Јабланице и других река, мање важних, по простору су мање. То, што је земља испругана многим ланцима планинским, пуних разнога стења, то је и земљиште врло различно по особинама његовим и мења стално своју природу.

Клима је у опште повољна за све врсте привреде земљорадничке.

Винова дола успева изванредно добро у великом делу земље; али кукуруз и уопште стрмна жига у њој успевају још боље.

Разна годишња времена су доста неправилна: зими, снег по који пут ужасно напада и има га и сувише; други пут опет, и то врло често, падне мало, као што падне и мало кише. У пролеће, уопште дувају чести ветрови, што чини да се температура врло често мења. У почетку, лето је дивно и веома повољно за усеве и развој рашћа, али доцније, наступе суше, често дуготрајне, врло јаке, са данима веома жарким; јесен је пријатна и врло угодне за радове пољске.

Средња температура у разним годишњим временима била је 1888 године, у Београду следећа; преко зиме $3^{\circ}4$, у пролеће $14^{\circ}1$, у лето $21^{\circ}3$ а у јесен $7^{\circ}6$ степени по целзијусу. Висина воде (од кише, снага и т. д.) била је: у зиму: 202.9 милиметара; у пролеће, 205.1 милиметара; у лето, 124.1 милиметара, а у јесен, 136.5 милиметара. Број

кишних дана (рачунајући и оне са 0.1 m) био је: у зиму, 49, у пролеће 34, у лето 24, а у јесен, 23 дан¹⁾.

У Србији је, сваки привредник у исто време и сопственик извесног имена, и, следствено, у њој нема великих богаташа; у средњу руку и у опште они имају од 5 до 12 хектара земље сваки.

Земљорадник не сме, нити може, продати своју земљу ако нема више од 2 хектара и 87.5 ара земље за обраду. Количина ове земље његова је, својина, и не сме му се продати за његове приватне дугове. Сем тога, морају му се оставити и његова кола са два вола у њима.

Сва земља *зиратна*, која припада ситним сопственицима, и земљиште које има разна својстава, а међу тим је мало по пространству, подељена је према различности и плодности њеној на класе, у цели правилније расподеле данка. То исто учињено је и са осталим земљиштем, које се необрађује, као што су они под шумом, и утрине, јавни испусти и опште народне шуме и земљиште неспособно за обрађивање.

Следећи преглед показује ову расподелу земљишта у целој Србији, по његовој квалификацији и употреби.

Сви окрузи.

По величини оцењеног земљишта*)

1888.

хектара *окућнице* 4,808,51.

Хектара *зиратне*

I реда	7,328.13
II „	1,050,099.16
III „	520,601.30
IV „	492,853.30
V „	307,452 70 — 2.372.334.59

²⁾ Глав. опсерваторија метеоролошка у Београду. посматрао г. М. Недељковић проф. велике школе.

^{*)} Подаци ови узети су из мин. финансије, односно пореске управе, као најновији.

Хектара под шумом.

II реда		94,422.21
III "		95,578.44
IV "		156,470.33
V "		199,969.63 — 551,440.61

Хектара Утрине.

II реда		28,153.15
III "		51,597.17
IV "		78,255.58
V "		136,152.38 — 304.158.28

Хектара Јавних испуста и опште народ. шума.

II реда		6,303.80
III "		7,662.88
IV "		31,450.48
V "		140,609.46 — 186.026,62

Хектара Земљишта ослобођеног пописном комисијом 485.659.98

Земљишта ослобођена пореским одбором.

Свега земљишта свију врста 3.904,428,59

1) Земаљска земљорадничка привреда на просторији зиратног земљишта у години 1889, по зв. документима министарства привреде, овака је била приближно :

1. кукуруза у 1888 година		380.000	хектара
2. пшенице	" " "	225.000	"
3. јечма	" " "	85.000	"
4. ражи	" " "	65.000	"
5. овса	" " "	65.000	"
6. крупника	" " "	10.000	"
7. баштенских усева 1888		45.000	"
8. конопља и лан	"	14.000	"
9. дуван	" "	950	"
10. под ливадама	"	800.000	"
11. под шљивама	"	75.000	"
12. под виноградама	"	45.000	"

Ако узмемо сад, према овоме, да становништво србије износи 2.000.000 душа, и да је 1.809.950 ектара земље под културом, — онда излази да на сваку душу становништва долази по 90 ара, и нешто више земље под културом.

И ако после овога додамо још да кукуруз, пшеница и раж чини лебну храну наше земље, и да је за израну и за семе потребно 6,000.000 товара лебне хране, онда је 1888 године не само добивена наведена количина хране, но је добивено и сувишка, и да је и код осталих жита и усева принос изнео толико, колико је потребно да се подмири потреба.

2, *Стоочарство*, по попису 1866 године¹⁾ у Србији (старим границама), било је овако: коња, 122. 985; говеда 741.425; свиња 1,291.164; оваца 2.677.310; коза 451.249²⁾.

У новим окрузима 1883 било је:

коња 20 610, магараца 745, волова и крава 112.109; свиња 61,586; оваца 352.914; коза 119.268.

3. *Рударство*. — Краљевина србија још из ранијих времена обратила је на се пажњу, како државе тако и страних капиталиста у погледу руднога блага. Новија открића рударска, нарочито у последње време, то су такође још у већој мери оправдала и истакла су Србију у овоме погледу на прво место, међу осталим државама балк. полуострова. Србија је пуна земаљскога блага руднога, и требаће још доста времена да прође, па да се то њено благо подпуно открије. Данас има већ доста рудника одкривених, а свакога дана се, јављају нови, који ће се тек одкрити и почети експлоатисати, било од стране државе или страних друштава. Од одкривених досада рудника, *једне* експлоатише држава за свој рачун, *друге* поједини држављани у земљи, а *треће* странци, помоћу њихових властитих капитала, на основу концесија добивених законом о развићу индустријских предузећа у земљи.

¹⁾ Доцнијег пописа до данас немамо, а није ни чињен.

²⁾ »Државне Србије« св. IV. 1866.

Нас се тичу овде само они рудници, који већ постоје, и у току су експлоатације, и због тога на њих окрећемо сву пажњу нашу¹.)

Преглед

Свију рударских концесија у краљевини србији, са кратким описом рудника, и осталим податцима о радовима од почетка концесије до краја 1888 године.

Г Сриско-Индустријско друштво — У окр. црноречком, срезу зајечарскоме, општини Грљанској; село Прлита, место, Вршка Чука, Мала Чука и Аврашица има 262 рудна поља²) = 26,200.000 □ м. Даје камени угаљ из формације Јуре (Лијас); *появата* (горњи део над угљеном) тоншифер, *подина* песковити шкриљ.

Моћност слојева 0·5 — 25 м.; правац је југ—север; пад је 20° — 90°к. истоку.

Има три главна подкопа, који леже по 30 м. једно над друго. Први ниво има 800 м. растојања међ галеријама, други. 600 м. а трећи 250 м. Има и окна за ваздух и за комуникацију измеђ етажа.

Рударских и топионичких зграда има за 250 раденика.

Цена продајна на пијаци *Брикета*³): 1000 кила = 18 до 24 динара. Главни извоз Бугарска и Румунија. За ову последњу највише.

Друштво је ово основано у Брислу, под именом „*L'industrielle Serbe*“, са капиталом од 4,500.000 динара, и почело је свој рад 1883. године.

За транспорт угља, служи једна угљена железница од 0·76м. од Вршке чуке, до Дунава и дугачка је 80. к. метара.

У Радујевцу постоји фабрика *брикета*, која дневно производи до 80 топова брикета. Ова ће се продукција ускоро повећати.

1). Податке, за ову партију земаљске производње, узели смо из руд. одељења мин. нар. привреде, те због тога треба их сматрати за са свим поуздане.

3). Једно рудно поље = 100.000 □ метара

2). *Брикет* је цигла од угљена направљена.

На руднику има до 150 раденика; на железници и фабрици брикета до 80.

II Вина, — у округу књажевачком, срезу заглавскоме, општини и селу Вина. Има 10 рудних поља = 1,000,000 □ м.; Припада Стеви Сибинновићу, трговцу из књажевца. Даје угаљ формације *олеоценскога стена*; повлата је над њим пешчар, подина парафински шкриљ.

Моћност слојева је од 1.5 м. Правац је северо—запад, а падају на исток — северо — исток, под углом од 60° до 70°. Има два подкопа, од којих један лежи за 40 м. висине над другим. Има свега отворених галерија 390 м. Има једну грађевину код доњег подкопа за 8 раденика, и један магацин за материјал. Утрошено је свега до краја 1888 на материјал и остале издатке рудничке 5.600 динара.

Рудник овај дао је из себе 1886 године 1321 м. центу; 1887 године 1406; год. 1888, 2308, — свега 5034 м. центи.

Цена продајна је на руднику, 100 к.гр. 0.80 динара. Мајдан је везан са сеоским путем до саставка, који траје 6 к. метара и одатле до књажевца 6 к. метара. Од Књажевца до Ниша има 60 к. метара, и са товарним колима прелази се за 10 сати.

Овај се угаљ руком очисти од стеновите остале материје.

Радна снага: 1 настојник, 8 раденика, 2 жене и 6 деце.

Овај угаљ је врло добар за коваче, за грејање, а троши се и у крагујевачкоме арсеналу, затим у нишу и књажевцу.

III. „Подвис“ — у округу књажевачкоме, срез Заглавски, општина Васиљска, село Ргоште и Орешац, има 24 рудна поља = 2,400.000 □ мет. припада Мих. Ђорђевићу чиновнику из Књажевца.

Угаљ који се из овога рудника вади, припада терцијерној формацији (еоцеска. етажа;) повлата је пешчар, а подина парафински шкриљац. Моћност је слојева 0.5—7 м. Правац је северо—запад, југо—исток, а падају на исток 40—50 м.

Има два подкопа, од којих један над другим леже 10 м. Има свега растворених галерија 350 м.

Једна грађевина за 4 раденика.

Свега је утрошено, до краја 1888 године, на материјал и остале рударске издатке 14.000 динара.

Производња, од 1886 до краја 1888, = 6000 м. центи.

Цене продајне на руднику од 100 к. грама 0.70 динара. Од рудника води обичан сеоски пут до насеља Њажевац — Ниш, који траје 3 к. метра, а одатле друм до Њажевца 4 к. метра. До Ниша од Њажевца 60 к. метара. Угаљ се од остале стеновите масе у руднику очисти.

Раденици : 1 настојник, 10 раденика, 1 жена и 4 деце.

Угаљ је врло добар за ложење станова

IV. „Каменац — У округу Пожаревачкоме, срез пожаревачки, у атару општ. пољаначке, село пољана; има 11 рудних поља 1.000.000 □ метара; припада „И. Бајло-ни и синови“ трговцима из Београда.

Састав уља је лигнит из терцијерне формације, конгеријске етаже; повдата је и подина песак и ума.

Горњи је слој моћан 1.3 м, — 1.4 м.; испод њега је слој уме 1.6 м.; затим долази доњи слој 1.5 — 1.75 м. моћан. слојеви се простиру у правцу к' истоку, за 2°, падају 3—10° м. југу.

Експлоатишу се оба слоја. Растворених галерија има свега 865 м. и једно окно за довођење ваздуха 50 м. Површине обделавања износи у горњем слоју 3.400 а у доњем 5.186 □ метара.

Грађевине од тврдог материјала има свега три, за раденике и један магацин.

Свега је утрошено на овај рудник до краја 1888 (13 година рада) 92.449.52 динара.

Свега произведено до краја 1888 године 94.548 метар. центи. Цена продајна од 100 к. гр. 0.80 динара.

Удаљен је мајдап од Пожаревца 7 к. метра, а стоји у вези са друмом Пожаревац-Свидајвац.

Лигнит се ручним радом одваја од остале стеновите масе.

На мајдану раде снега 10 раденика, са настојником. Овај се угаљ троши већим делом за парни млин сопственика у Црнићу и Београду.

V. *Александар* — окр. пожаревачки, срез пожаревачки, општина и село Сопот и Кленовник; има 102 рудна поља = 10,200.000 □ м. Притежаоц је Лазар Петровић тргов. из Пожаревца. Рудник се састоји из лигнита, најмлађег терцијера (копгеријских слојева); повлата је ума, а подина пешчар. Моћност је слојева 7—11·5 м. Пружају се у правцу к' југу за 12°, а падају к' Дунаву под углом од 2 $\frac{1}{2}$ °, у правцу к' северу.

Има један главни одкоп са попречним галеријама, свега дужине 400 м.

Даље има 2 зграде за раденике. 2 подрума за материјал и једну магзуу од мешовита материјала.

Издатци на овај рудник, од 1883—1888, динара 15.000. Годишња производња износи на 20.000 м. центи. цена 100 к. грама руднику 0·80 динара.

Од дунава је удаљен овај рудник за 3 к. метра, а до Пожаревца сеоским путем, 8. к. метра.

Угаљ се на мајдану, руком очисти.

Раденици: 1 настојник, рудара 8, надничара 10. Овај се угаљ троши у Пожаревцу за грејање касарни, за цигланске фуруне и за грејање станова. Концесија постоји од 12 Априла 1883 године.

VI. *„Краљевац“*; — У окр. Алексиначком, и срезу истог имена, општини Вакупској, Бованској и Алексиначкој; село Бовтн. Притежаоци Јов. Апел пивар и Др. Ђ. Димитријевић. Концесија од Марта 1883.

Рудник даје *мрки угаљ* формације терцијера (одијоценске етаже); повлата пешчар, подина шкриљ.

Моћност слојева: горњи слој 4·5 м. а на 26 м. лежи други слој, који је 3м. моћан. Правац северо-северо запад, према југо-југо истоку. Пада на исток, — северо исток, под углом од 22·5°

Експлоатација се врши помоћу галерија, којих има свега у дужини до 2000 м. Грађевина једна има код подкопа за алат и један магацин. Раденици седе у Алексинцу.

Издатци, од 1883 до краја 1887, износе на 30.000 динара.

Годишња производња 50.000 м. центи. Цена: 100 к. грама на руднику 1·05 динара.

Рудник је до саме вароши Алексинца, а до жељезничке станице има добар друм, у дужини 5 к. метра.

Овај угаљ одмах, чим се изнесе из рудника, класира се у две сорте: крупни и ситан угаљ.

Раденици: 1 настојник, 10 рудара, 20 надничара.

Овај угаљ троши се у арсеналу крагујевачком, за војну потребу и за пивару Апелову.

VII. „Авала“ — Живин рудник у округу Београдскоме, срез Грочански, општина Рипањска, има 42 рудна поља = 4.200.000 м. метра. Притежаоци Ђ. Вајферт и компанија. Концесија од 1884.

Једна рудна дуга, у контакту серпентина са кречном маргом, пружа се преко 2 к. метра у дужину од западне стране рудних поља. Она је рудовита у моћности 2—15, м. и оплођена је цинобером и блајмалпом. Главно рудиште лежи више северо-источно, исто тако у серпентину, у 5 кварцитни слојева, са појединим моћностима од 20—150 м. у пречнику, од којих је досада само „Шупља стена“ испитана. У спрату „Шупље стене“, руда је цинобера, чисте живе, оксида и сулфата живе, од моћности 32—74 м. Осим тога, појавио је се, као користан минерал у великој маси, никл. Главни подкоп, у главном правцу је 800, м, са 300 м. помоћних галерија. Има три окна од којих су два 76 а једно 34 м.

Свуда у рудницама за транспорт руда и копања намештене су шине.

За станове раденика служе три велике бараке, даље шупе за руде, 1 ковачница, магацин за алат и једна барутава. Од топијоничких зграда налазе се: 1 кућа од тврда материјала за све раденике и канцеларије; велики 1 магацин за руде, две зграде топионичке; једна машина од 12. коња снаге.

На материјал и рад у руднику до краја 1888 утрошено је 350.000 динара.

Производња тачно није још позната.

Раденици: 1 надзорник, 15 рудара, 1 надзор, топионице, 18 топионичара.

Овај рудник је прешао на „Друштво Аваннога рудника жива“, чије је седиште у Лондону, јуна 1889 године. Његов капитал је 4.500.000 динара.

VIII. „Костолац“. — У окр. пожаревачкоме, срезу пожаревачком, село Костолац; 41 рудно поље = 4,100.000 к. метра; припада Ђ. Вајфету, индустријалцу из Београда; концесија од 1884.

Састав рудника је лигнит из најмлађе терцијерне формације (конгериске етаже); повлата је песак, подина је чврста, плаветно сува ума.

Моћност је слоја од 18·6 м., који се обдељава. Отворених галерија има на 1084 м. до краја 1888 године и једно окно за ваздух од 36·7 м. дубине.

Са насебином радничком има свега 41 зграда и три магазе.

Од 1884 до краја 1888, овај рудник утрошио је 389.976 78 динара.

Производња: 1884=218·961 м. центи

1885=164 738 „

1886=181.236 „

1687=136.794·5 „

1888=118.674 „

815.403·5 м. центи.

Цена: 100 к. грама, крупно комађе по 0.80 дин.

Ситно 0.60 „

Рудник лежи на дунаву, и има своје пристаниште.

Радничко особље: 1 инжињер, 1 надзорник, 32 раденика, 12 надничара, 37 жене, 78 деце.

У години 1887-ој било је 11.803¼ наднице од којих је свака трајала 10½ часова.

IX. „*Рипањско друштво живних и сребрних мајдана*“.
у окр. београдском, ср. врачарском, селу Рипњу; место Јута
страна и Тапавац. Постоји од 6 Јуна 1886.

Трахит продире кроз кредни пешчар, кречне марге
и кречне слојеве. У додирује са еруптивним стењем. Налазе
се и гранитне жице у разном простирању и разној моћности
Нова рудишта нису досад откривена.

Истражних галерија има 832·30 м., а окна 3, свега у
дубини 140·30 м.

На руднику има једна барака за 10 раденика и 1 ко-
вачница. Истраживања трају од 1886, 1887 и 1888, и на
то је досад утрошено 52.460 динара.

Годишња производња 1886 — нема, 1887 такође нема,
1888 нема.

Рудник стоји од жељезнице 6 к. метара.

Раденика има 20

Постоји једна канцеларија која је ограничена на истра-
живање руда.

X. *Рипањско друштво живних и сребрних рудника* у
окр. београдскоме, ср. врачарском. општ. рипањска, село
Рипањ. Рипањска клисура од 10 апр. 1886.

Овоје продужење јужног рудишта авалског рудника,
са изданцима цинобра у Рипи и Грабовцу. У Прештици је
просечен једним подкопом; близу испод површине налази
се један ганг од оловне руде. У опште радови су слаби
и без икаквих резултата.

Према извршеним редовима уопште се неможе ништа
одређено да каже о простирању и моћности овога рудишта,
јер су радови доста слаби и за ово три године без резултата.

Израђених галерија има 334·25 м.; окно 37·10 м.

Од грађевина налази се свега једна барака у Преш-
тици. 1888 утрошено 26·230 дан.

Сва рудна места овог рудника су близу жељез. станице.

Раденици: 1 настојник и 49 раденика.

Радови канцеларије ове ограничени су на истраживање
руда.

XI. *Сисевац Врчић* — окр. ђупријски, срез параћински, општина буљонска и горњо мутничка, место Сисевац—Врчић. Има 57 рудних поља = 5.720.000 кв.м. Припада Божи Бошковићу и другу из Параћина. Концесија дата $15/3$ 1883.

Састав рудника: мрки угаљ из терцијерне формације едијоценске етаже. Подина је пешчар, а повлата је црвени пешчар.

Моћност је слојева од 2 — 7 м., пружају се управцу севера на југ, а падају на запад 20 — 30°.

У име припреме за експлоатацију има израђених галерија 751 м.

Уз рудник има 6 грађевина за раденике од слабог материјала

1887 утрошено свега 5.600 динара.

1887 произведено 11.044 мет. центи.

100 клг. = 0.60 динара.

До параћинске железничке станице, од рудника води један извозни пут од 30 к. метра.

Угљен се руком одваја од неугљене масе у руднику.

Раденици: 1 настојник, 8 раденика.

Лиферује угаљ, у 1888, за сриску жељезницу и за друге потребе у земљи.

XII. *Сиколски Рудник* — округ крајински, срез крајински, општ. сиколска, село Сиколе. Има 10 рудних поља = 1.000.000 м. метара. Притежаоц Глиша Штајнихлер, из Београда. концесија од 17 маја 1883.

Састав: дигнит из терцијерне формације, слоја олигоценског; повлата песак, подина ума и пешчар.

Има свега два поткопа, свега дугачких 78 м и једну растворену галерију од 45 м.

Од зграда, једна барака за 6 раденика.

Год. 1886 и 1887, издато свега на радове 8.160.60 дина.

Произведено 1887, свега 10.200 мет. центи.

Цена 100 клгр. 0.60 динара.

Везан је сеоским путем са глав. друмом Зајечар—Неготин, од 2 к. метра дужине, а одатле друмом до Неготина 14. к. метра.

Раденици: 1. надзорник и 9 раденика.

XIII. *Јеклов рудник* — у окр, пожаревачком, срезу млавском, општини лесковачкој, петровачкој и кнежичкој. Има од 49. поља = 4,900.000 кв. мет. Притежаоц Јосиф Јекл из Петровца. Концесија од 1 Јуна 1886.

Састав: дигнит из терцијерне формације, повлата песак, подина чврста ума.

Пружа се од запада к истоку у малим басамацима и има моћи слојева од 2·0 м. Даље има 2 поткопа дугачка свега 78 м. и једна растворена галерија од 45 м.

Од зграда: једна зграда и 1 магаза, од слабог материјала.

На овај рудник утрошено је 1887 свега 4.320 дин. 1887 године произведено угљена 1.088 мет. центи. Цена 100 кгр. = 0·80 дин.

Од Петровца стоји у вези са добрим путовима.

Раденици: 1 надзорник и 6 раденика.

XIV. *Костајник*. — окр. подрински, срезови: јадрански и рађевачки, општине бристица, дворска, костајничка, зајача и бориње. Има 119 рудних поља = 11.900.000 кв. метра. Притежаоц Морис Биндер; концесија од 10—¹⁰/₁₀₀ 1885.

Састав: антимонска руда појављује се у скоро, у средини овога округа; даље кристалисани шкриљ, јавља се као основна маса, на коју је на више места кречник наслаган, На свима местима продире кроз ово земљиште трахит и у додиру са седиментима појављују се антимонске руде у разном облику. Руде су следеће: антимон-гланц, антимон-бленде, валентинит, антимон-окер.

Онамо где се појављује руда она је моћна 0·2—1·01 м.

На више места извршени су испитни радови, поткопима и окнама.

За раденике има 1 грађевина од слабог материјала и 1. магаза.

Утрошено до краја 1888, око 20.000 дин.

Произведено од краја 1888 год. 100.000 кгр.

Цене 100 кгр. = 15·0 дин.

Рудник је везан путем који иде од крушевца (пут) на Костајник и дугачак је 6 к. метра. затим се пројавља даље Лозници.

Раденици: 1 надзорник и 8 раденика.

Државни рудници издати под закуп.

I. *Кучајна* — У округу Пожаревачком, срезу звиждскоме, општина кучевска, наресничка, мелничка и равновачка

Има 16 рудних поља и то: 10 у кучајни, 5 у мелници, од мрког угља, и једно од ватросталне земље, у општини кучевској. Издат под закуп — ²⁶/₁₀ 1862. г. Хофману рудар. инжињеру.

Опис рудишта: Додир еруптивне рудне стене (прахитонидне) са кречњаком, а на западноме делу концесије у додиру је са кварцитом. Најбогатија се рудишта налазе и кречњаку и његовим шупљинама. Примерна рудишта већином су сумпорњаче руда; секундарна су рудишта махом оксидне руде и образовале су се у пећинама.

Главан је правац рудишта од севера на југ, а пада источно. Моћност је рудишта различна. Од огромних пећина, које испуњава руда (7000 к. метара), до појава у жицама, које су моћне 5 м. руде су следеће: *галенит и оксидне оловне руде, сребро и злато садржавајуће*; даље *цинк, пирит, магнетски, увек злато садржавајући у се, халко-пирит купфергланц, итд.*

У северноме делу рудишта окна су 100 м; подкопи 231 м. У средњем делу рудишта окна 207 м., галерија 1538 м, окно „Варвара“ 72 м., галерија Вервара 226 м., Борђево окно 26 м., Борђеве галерије 130 м. Ангелина пехе: окно за извлачење копина 59 м, окно за раденике 24 м; у источноме делу рудника подкоп карлов 222 м; у јужном делу рудишта подкоп Циганка 62 м., а окно 10 м. Подкопа има у дужини 2405 м; окна у дубини 471 м.

Зграде: Једна топионица цинка, система шлескога са 64 реторте. Једна висећа пећ са три дуваљке, за оловне руде и једну махину дуваљку, од 8 коњ. снага, 1 зграда за пробирање руде, и пећи за печење руде. Пробирница једна, радионице: тишлерска, ковачка и тесачка. Млин за млевење земље. Радионица за ватросталне цигле. Магацин за барут, за храну и материјал; велика зграда за канцеларију. 4 двоспратне зграде за обитавање, 13 дуплих и 8 простих раден. зграда.

Издаци: у 1888 износе 20.000 динара.

Производња: 1874 године преко 1000 тонова сребрно-златне руде и 200 тона цинкене руде. Од овога је продато 800 тонова руде за 500.000 динара. Године 1888 продато је у немачку 12.600 тона, у вредности 10.090 динара. Осим тога извађено је 18 тонова оловне руде и 25 тонова цинкене руде.

Цене: оловне руде сребрне и златне продавате су по пени драгих метала.

Везе саобраћајне: огранак главног пута: Градиште — Кучево-Мајданпек, од Кучева за Кучајну, а одатле је вештачки пут до Мајдана од Кучајне. Други огранак пута иде од села Кучајне и пење се преко висова поред Кучајнског мајдана, затим долази у долину Млаве. Служи за транспорт руде. Од Кучајне до Градишта има 30 к. метара и врло је згодан терен за железницу. Овај мајдан има велику шуму, која му припада за рудне цељи.

Радна снага: 1 надзорник и 80 раденика.

Овоме руднику припада и један део земљишта од 20,000-000 кв. метара, за искључиво *истраживање*. Исти рудник је прешао био у руке 1873 године на браћу *Брајга*, из Лондона, који су дуго година држали исти, без да су испунили своје услове према држави и спрема пређашњег и садањег закупца г. Хофмана. Напустили су све руднике и топионице тако, да је требало све понова довести у ред, и сада тај рудник производи увелико оловне и цинкене руде, а нађене су и многа нова лежишта.

II *Мајданпек*. — У округу крајинскоме и образује засебну управу под именом: варош Мајданпек. Има 65.010,180

кв. хвати са 7.434,500 кв. хвати ливада. Закупац је Мајданпека *Шодоар* фабрикант из Беча, од 27% — 1885.

Опис рудника: Рудиште се пружа од севера на југ у дужини 5. к. метара а у ширини 800 метара. Порфир пробија шифер, гнаиз, пешчар, као и кречњак, а често пута у порфију се налазе повеће масе од кречњака и шкриља. Примерна су рудишта образована често пута од велике моћности, и у контакту са горњим стенама. Често се руде појављују у сочивастом облику или у кавернама у кречњаку, а често се пута појављују врло богате бакарне руде. На источној страни рудишта појављују се оловне руде које садрже сребро и злато, које су некад вађене. Пирити имају 1—2 а често пута и до 6% бакра. Моћност је рудника променљива према начину појаве. Од 2—3 см., па до моћности од неколико метара. Рудиште се пружа од севера на југ.

Рудиште је подељено на северно и јужно. У северноме рудишту има растворених галерија и окна свега 6·900 м. Јужно пак има свега 5·320 м.

За транспорт руде положене су у главним подкопима гвоздене шине.

Зграде: Мајданпек образује једну рударску варош у којој раденици станују. Зграда раденички, станова за чиновнике и управу, са осталим колонијама, у Бакарници, Дебеломе лугу, Рајкови и Чекићу има свега 286 грађевина. Грађевина за топионице бакра има 17. Разних машина, свега коњ. снаге 200. Осим тога постоје и радионице за разне оправке и потребе.

Издаци:

1885 =	238.430.60	динара
1886 =	65.620.00	„
1887 =	91.675.00	„
1888 =	216.453	„

Свега 612.178.60 динара

Производња рудника: Произведено је црнога бакра са 96%.

1887	55.593.50 к. грама
1888	87.379.50

Свега 142.933

Руде су продуктоване од 1885 — 1888 у количини 12,864.691. к. грама, чему одговара 114.840 к. грама бакра.

Цене: 1887, један тон бакра продат је по 1.080 дин.
1888 " " " " по 1.900 дин.

Везе саобраћајне: Рудници и топијонице леже на друму Градиште — Кучево — Мајданпек — Доњ. Милановац. Од Доњег Милановца (дунав. паробр. станица) до Мајданпека има 40 к. метара, а од Кучева до Градишта, пароброд. дунав. штације, 40 к. метара. Осим тога друштво је подигло једну узану железницу за довлачење дрва из долине Шашке, која је дугачка 13. к. метара.

Особље раденичко: чиновника 8, топионичара 50, рудар. раденика 100, надничара 150 свега 300.

Мајданпек је први пут основала српска држава 1847 и до 1859 радила је држава. Затим је дават под закуп непрекидно разним европским друштвима, док није узео *Шлодоар* и комп. из Беча, 1885, који и данас тамо раде.

III Сењски Мајдан. — У округу је Ћупријскоме, срезу параћинскоме, општини сењској. Има 879 руд. поља = 87,900.000 □ м. У државним је рукама, од 1854 године. Основа му је брежна маса првеног пешчара из формације лијаса, затим долази један конгломерат, који прелази у сивно зрно пешчара ступа, који опет прелази у угљени шкриљ. а после тек наступа угаљ, који припада формацији терцијера, слоју олеопискоме.

Моћност му је између 42 и 12 м. Пружа се у правцу на северо — запад и даље на југо — исток, пада на исток под углом од 26°. За сада је одкривен подкопима од 500 м. само један слој; а изданцима је позната дужина 2½ к. метра. Има још један басен Равна река, где је констатовано да има угља.

Радови: пет подкопа у разним хоризонтима од 70 м., у дужини 500 м., све галерије имају дужину 4000 м. Досадашњим радовима констатована је количина угља од 6,000.000 тона.

Зграде: једна зграда за раденике од тврдога материјала и један магацин од слабога материјала.

Трошкови: До 1888 утрошено је свега 500.000 дин. на разне опите, истраживање и обделовање.

Производња: непозната.

Цене на месту 1.000 кг. = 6 динара.

Саобраћајне везе: обичан сеоски пут; долеко је мајдан од Ћуприје 20 к. метара.

Раденици 1 надзорник и 2 раденика.

Овај мајдан држава нашаће да експлоатише сада у цели снабдевања српске државне железнице са тим угљеном и сада се тога ради чине потребне припреме.

IV Рудник крупањски. — У округу је подринскоме, — село Крупањ. О овоме руднику имамо досад само производњу олова и трошкове рудничке, па то овде и излажемо у општим цифрама.

1. *Утрошак*: од 1870—1888 утрошено је од стране државе на овај рудник: 437.201.33 дин.

2. *Производња*: Опране руде свега 1,029.592 к. грама; нечиста олова 620.886; трова 4.479; чиста олова 601.737.35 к. грама.

После свију ових рудника треба да поменемо овде и:

V. Угљени рудник „Добра“. Овај рудник налази се на источној граници окр. Пожаревачког, на десној обали дунана, преко пута од станице паробродске *Дрскове*, на 2 до 3 к. метра испод села Добре. По просторији обухвата 120 рудних поља = 1,200.000 □ метара; концесија траје 50 година, са правом на продужење исте, за још 50 година. Притежаоц рудника је М. Озеровић, трговац из београда.

Слив угљена покривен је већим делом земљом државном, нарочито шумама. По закону нашем притежаоц рудника са добитком концесије добија и право да сече бесплатно, на целој земљишту угљеноме сва дрва која су му потребна за грађевине рудника. Ово право има своју вредност у томе, што дивне шуме букове и растове покривају земљиште рудника. Ова околност умањује осетно трошкове око ва-

ђења угљена и олакшава подизање колонија радничких, магацина за угљен и построј топионица сваке врсте.

Из овога разлога притежаоц рудника, одмах још у почетку рада, успео је одмах да подигне све потребне зграде за раденике, кватире за чиновнике итд

Особине угљена: Угљен рудника „Добре“ има две добре особине, које му олакшавају проходњу. Обилан је у материјама дечењим и с' тога веома угодан за фабрикацију светсећег гаса, и даје досто кокса за топионице, металургијске и грејање пећи и ковачница

Хемијски му је састав:

воде	1·00%
петела	5·89 „
фосфора	трагови од њега
угљена	7·72 „
комбинов. воде	5·94 „
влаге	5·14 „
кокса	80·40 „

Галерија за вађење угљена има пет. Најнижа галерија, која се надази готово уз саму обаду дунава је: *галерија Елиз*, која иде кроз *три слоја угљена*. Дужина јој је 32 метара.

На 156 м., јужно од Галерије Елиз, и 26 м. над овом, с' леве стране долине Босмана, стоји *друга галерија нова Милана*, — која је дугачка 116 метара. Ова галерија пролази *два слоја угљена*. Најважнија је до данас у руднику „Добра“

Трећа је „*Галерија Среће*“ која удара на 12—22 м. од свога почетка на *три слоја угљена*. Сваки од њих оцењени су по 30 м. дужине. Ради обезбеђења вентилације постоји један отвор између галерије „Среће“ и галерије Милана.

Четврта је галерија № IV, која се налази на 66'8 м. изнад галерије Елизе, од које је удаљена за 331 м., на левој страни долине Босмана. Погрешно је најпре била поведена, Доцније кад је погођен правац угљу, њиме се наишло на два слоја угља. Њена је дужина 53 м.

Пета је галерија № VII, која се налази на 362 м. јужно од галерије, Елизе и 75.4 м. изнад ове. Слојеви угљени наиђени су већ на 18 м. од почетка галерија, која се пружа 24 м. на југ средишном слоју. Затим кад се раскопао горњи део под галеријом, онда су нађена још два слоја друга. Сва три слоја дебела су 18 м, и правац им је 50% западно.

Продужавање слојева угљених на југ откривено је : галеријама № X, галеријама № VI и најпосле галеријом *истражном*.

Да буду цене овог угља ниске, иду на руку следеће околности: слаб одпор земље при прокопававању галерија, мада цена дрва за конструкцију уопште, јер дрва некоштају ништа; напослетку обилност у радним рукама, које су обично све сами банађани. С' друге стране, веома повољан положај рудника, на самој обали дунава и положај слива, који искључује за читаве векове потребу у бунарима, који чине експлоатацију тешком — што све чини да ово питање буде лако решено.

Због ових услова цена је угљу од тона на руднику, 1'50 до 2 форинта, док би иначе цена продајна била 8 форината.

П Р Е

СВИЈУ РУДНИКА У СРБИЈИ

(ПОДАЦИ МИНИСТАРСТВА

ТЕКУЋИ БРОЈ	Окрузи	НАЗИВ РУДНИКА	ОД РУДНИХ ПОЉА	ШТА СЕ ОБДЕЛАВА	Чији су рудници
1	Пожарев.	„Кучајпа“	16	Олово, цинак, сребро, злато	Феликс Хоф- ман
„	„	„Мајдан Пек“	—	Бакар, гвожђе, маиған.	Шодоар
„	„	„Костолачки“	31	Лигнит	Бор. Вајферт
„	„	„Каменац“	31	Лигнит	Бр. Бајлони
„	„	„Пожаревачки“	102	Лигнит	Лаза Петровић
„	„	„Јеклов“	49	Лигнит	Јосиф Јекл
„	„	„Добра“	75	Камени угаљ	Авр. Озеровић
2	Прворечки	„Тимок“	262	Камени угаљ	Срп. индустр. друштво
„	„	„Звезданац“	3	Лигнит	Ник. Лаловић
3	Крајински	„Сиколски“	10	Лигнит	Глиша Штај- нехлер
4	Ђупријски	„Сисовац-Врч.“	57	Камени угаљ	Божин Бошков. и други
„	„	„Сењски“	879	Камени угаљ	Српска држава
5	Алексинач.	„Краљевац“	95	Лигнит	Ђ. Димитријев. и Апел
„	„	„Нов Краљевац“	26	Камени угаљ	„
6	Београд.	„Авала“	42	Жива, олово, сребро,	Лонд. друштво Авала р. живе
„	„	„Рипањска Кли- сура“	118	Жива, олово, сребро,	Рипањ. друштво лимит у Лонд.

Г Л Е Д

ПО ОКРУЗИМА У 1889 ГОДИНИ.

НАРОДНЕ ПРИВРЕДЕ)

БРОЈ РАДЕНИКА	ЗАЛОЖЕН И УТРОШЕН КА- ПИТАЛ НА ОБДЕЛАВАЊЕ	Производња и цене производа
30	1888 г. утрoш. 20000 д.	1874 год. 100 тона злата и 200 тона цинк. руде и од 1885—1888 закљ. 114.800 кгр. бакра цене: бакра 1887 од тона 1080 дин. а 1888 од тона 1900 дин.
300	од 1885—кр. 1888 утр. 612.778 60 дин.	142.923 кгр. цр бакра са 96% од 1884 до краја 1888: 815.403.5 мет. центи; цене 0-80 дин. крупног, а ситног 0-60 дин. од 100 кгр.
83	од 1884 — кр. 1888 утр. 389.976 78 дин.	до краја 1888, 94.548; цена 100 кгр. 0 80 дин. на месту
11	за 13 г. (до кр. 1888) утр 92.449-52 дин.	годишње 20.000 м. ц. 100 кгр. 0-80 на месту
19	од 1883—1888 утрoшено 15.000 дин.	1088 м. центи; 100 кгр. 0-80 на месту.
7	год 1887 утр. 4320 дин.	цена од тона на месту 1-5—2 форинти
незна се	незна се колико	27.200 тон.; цена брикета 1000 кгр. 24—28 д. на пијаци
230	уложен капитал 4,500.000 динара	незна се колико.
незна се	незна се колико	
10	1886 и 1887 утрoшено 8.100-60 дин.	10.200 м. ц., 100 кгр. 0-60 д. на месту.
9	1887 г. утрoш. 5.600 д.	1887, 11.044 м. цен., 100 кгр. 0-60 д на месту
3	до 1888 утр. 500.000 дин.	незне се колико
незна се	незна се колико	незна се колико
незна се	од 1883 до краја 1888 г. утр. 30.000 дин.	50.050 м. ц. 100 кгр. 1-05 д. на месту.
35	до краја 1888 утрoшено 350.000 дин.	незна се колико.
50	1888 г. утр. 26.230 дин.	у истраживању је још.

ТЕКУЋИ БРОЈ	ОКРУЖИ	НАЗИВ РУДНИКА	ОД РУДНИХ ПОЉА	ШТА СЕ ОВДЕЛАВА	ЧИЈИ СУ РУДНИЦИ
6	Београд.	„Рипањска Кли- сура“	—	Жива, олово, сребро,	Рипањ. друштво лимит. у Лонд.
„	„	„Љута Стена Тапавац“	48	„	„
„	„	„	—	„	„
7	Књажевач.	„Вина“	10	Мрки угаљ	Стеван Сибино- вић
„	„	„Александар“	33	Лигнит	Прво књажевач. руд. друштво
„	„	„Подвис“	24	Мрки угаљ	Мих. Борђевић
8	Ваљевски	„Јелина Браза“	1	Олово, бакар, гвожђе,	Едвард, Хунтер, Кинг и Инглез
„	„	„Кићина“	1	„	„
„	„	„Осечина“	1	„	„
„	„	„Бабина Река“	1	„	„
9	Подријаски	„Крупањски“	—	Олово, ант. среб гвожђе и бакар	Српска држава
„	„	„Костајник“	119	Антимон, олово	Морис Биндер
10	Крагујев.	„Котражки“	2	Азбест.	Мин. војно.

БРОЈ РАДЕНИКА	ЗАЛОЖЕН И УТРОШЕН КА- ПИТАЛ НА ОБДЕЛАВАЊЕ	Производња и цене производа
50	1888 г. утрош. 26 230 д.	у истраживању је још
"	од 1886 до кр. 1888 утр. 52 460. дин.	" " " "
20	"	" " " "
11	свега 15.600 дин.	2308 м ц. 100 кгр. 0-80 дин. на месту.
19	од 1883—88 утр. 15000 д.	20.000 годишње; 100 кгр. 0-80 дин. на месту.
11	до краја 1888 утр. 14.000	од 1886 до краја 1888, 6000 м. ц. 100 кгр. 0-70 д. на месту.
незна се	незна се колико	незна се колико
"	" "	" " "
"	" "	" " "
"	" "	" " "
"	од 1870—1888 утрошено 437.201-33 дин.	од 1870—1888, 601.737 к. гр. чиста олова
"	незна се колико	незна се колико
"	" "	" " "

ПРЕГЛЕД¹⁾

Фабрика отворених већ, или са добивеним правом за
отварање у краљ. србији у години 1889.

ТЕКУЋИ БРОЈ	КОЛИКО	ФАБРИКЕ	Ч Е Г А	Где су
1	2	фабрике	цигар-папира	у Београду
2	1	фабрика	цемента	у Београду (Риц.)
3	1	"	цигаља и црепа	у Нишу
4	2	фабрике	цигаља	у Београду
5	1	парна фабрика	столарска	у Београду
6	2	фабрике	кожа	Београд-Крагујев
7	1	парна фабрика	за печ. леба	у Београду
8	1	фабрика	гајтана	у Лесковцу
9	1	"	сита	у Београду
10	1	"	вешт. и тес. кам.	у Краљеву
11	1	"	содне воде	у Београду
12	1	"	алева папrike	Ниш-Београд
13	1	"	угље. теч. кис.	Београд
14	1	"	лимарске	Београд
15	1	"	шарених санд.	Београд

1) Податци узети су из мин. нар. привреде.

4. Индустија,

1. *Ручни радови.* — У краљевини Србији ручни рад у довољној је мери развијен, нарочито у сеоског становништва. Маса народа одева се сва готово од свога ручнога рада, у пркос страних продуката, који се у земљу увозе. На овогодишњој изложби Париској било је свих врста радова ручних, како оних које селско становништво, нарочито, женско, израђује, тако и радова варошких становника, нарочито наших занатлија, којима је вредност уопште достојно призната и оцењена.

Особиту су пажњу на истој изложби привукли на се целога страног света наши *широтски ћилими*, грнчарство, дрводељство, разне тканине, памучне и вунене, платна разна, предива, ужарлук, свилене разне тканине од земаљских производа, и разне друге материје, које су биле изложене.

Осим тога у земљи се израђује још и лепа сукна, разне сорте вунених материја за мушко ношиво, особито у окупизма књажевачком, пиротском, нишком, топличком и врањском.

Ћилимарска радња и израда тако званог *шајака*, највише је развијена у в. Пироту, где постоје најмање 200 разбоја, на којима раде до 1000 женских раденица, са особитом вештином и ванредним укусом.

2. *Фабрична израда*, је данас у Србији још у повоју. Сем једне фабрике чохе, ћебета и плетова у Параћину браће Минха, која израђује чоху, како за потребу земље, тако и за потребу војске наше, и једне стакларе, у Јагодини, других фабрика, у земљи нема.

У последње доба отворене су, у Београду, и другима местима у Србији разне фабрике, као цигар папира, цемента, цигаља и црепа, столова, коже, лебова, гајтана, сита, камена тесана, муљача за грожђе, итд. следећи преглед показује врсту тих фабрика и места где су.

Пирни млинови, за производњу брашна, и други вештачки млинови, као да су у последње време, од свију индустријских предузећа, највише земљишта захватили, на путу наше домаће индустрије. Према ономе како се у овом погледу

некада стајало, данас може се рећи да смо у овој грани индустрије прилично напредовали.

Следећи преглед показује до које је мере тај напредак учињен.

Парни вештачки млинови у 1888 години.

ОКРУГ:	БРОЈ	КОЊ. СНАГА	НА 24 САТА МЕЉЕ
београдски . .	14	119	107.000 кила
ваљевски . . .	1	на води	3.000 "
крагујевачки .	15	92	32.000 "
алексиначки . .	1	10	8.000 "
јагодински . .	3	34	15.000 "
крајнски . . .	7	на води	5.000 "
крушевачки . .	2	24	10.000 "
нишки	3	26	22.000 "
пожаревачки .	11	80	100.000 "
смедеревски . .	50	224	88.000 "
топлички . . .	1	30	28.000 "
ћупријски . . .	1	12	8.000 "
ужички	3	20	7.000 "
чачански . . .	3	22	46.000 "
шабачки . . .	7	25	161.000 "
СВЕГА	92	719	613,700 "

Пиварска производња такође је прилично развијена. Следећи преглед то најбоље показује:

Пиваре у 1888 години.

ВАРОШИ	БРОЈ	ХЕКТОЛИТАРА ПИВА ПРОИЗВОДИ
Шабац	1	4.000
Неготина	1	ове године прављена
Јагодина	1	2.580
Београд	1	26.800
Ваљево	1	1.800
Алексинач	1	800
Ниш	1	3.000

Зајечар	1	1.528
Чачак	1	1.400
Свега 10		41.908

5. Трговина.

Трговински обрт Краљевине Србије последњих година био је овакав:

1. Увоз.

У периоду од 1884 до 1887 године увезена је у србију роба из четрнајес држава и укупна вредност износила је:

У ГОДИНИ	ДИНАРА	У ПРОЦЕНТУ
1884	50.497.185	28.37
1885	49.472.089	22.33
1886	51.694.436	28.78
1887	36.478.955	20.31
Свега 179,563,565		100.00

Вредност увоза у годинама 1884 и 1886, много је већа од вредности у годинама 1885 и 1887. Ова разлика долази отуда, што је у 1884 години увезено за потребу државне железнице разног материјала у вредности до 9,548.326 динара и према томе остаје као вредност редовнога увоза 41.398.859 динара.

У години опет 1886 било је изванредног увоза у вредности до 8,054.597 динара, од које суме долази на предмете за војну потребу 5,913.997 динара, а за потребу државне железнице 2,140.600 динара, остаје дакле на вредност редовног увоза у 1886 години 43.639.839 дин.

Кад се вредност изванредног увоза одбије од горње суме, онда излази као просечна вредност увоза у србију 40,497.660 динара годишње.

При поређењу вредности увоза с бројем становника излази, да је од исте долазило просечно на једног становника:

У години	ДИНАРА
1884	26.76
1885	21 26
1886	27.16
1887	19.16
Свега	94,34
од 1884—1887 године . . .	23.59

Кад се одузме вредност изванредног увоза, која је напред споменута, онда излази, да је разлика између године 1884.

и године	ИЗНОСИЛА ДИНАРА
1895	— 925.870
1886	+ 2,210.980
1887	— 4,920.104

Државе које су у ове четири године увозиле своју робу у Србију биле су: Америка, Аустро-мађарска, Белгија, Босна, Вугарска, Грчка, Енглеска, Италија, Немачка, Румунија, Русија, Турска, Француска и Швајцарска,

Највећи проценат од вредности увоза долази на Аустро-мађарску и то у све четири године.

Вредност увезених предмета за последње четири године износила је:

и то	СВЕГА ДИНАРА	у %
памука, кудеље и лана	29,413.731	16.38
колонијалних и јужних производа . .	18,972.811	10.56
кова	18,686,104	10.39
дрва и прерађевина од дрвета . . .	14,626,954	8.15
шивене робе, везова и плетива . . .	14,560,556	8.11
камења, земље и стоке	14,040,771	7.82
кожа и каучука	10,561,897	5.89
масних производа	10,561,740	5.88
вуне и даске	8,935.639	4.98
машинерија и инструмената	7,228,545	4.02
ситница	6,778,944	3.78
лекарија и хемикалија	6,225.835	3.47
баштованских и пољских производа .	5,226,267	2.91

јестива и пића	3,879,004	2.71
артије	3,285,490	1.83
животиње и живот. производа . . .	3,185,287	1.77
свице	2,297,379	1.28
одпадака	126,911	0.07
Свега 179,593,565		100.00

Од целог увоза долази дакле највише на робу израђену од памука, кудеље и лана. Само од ужарских израда увезено је за ове четири године 254.386 килограма у вредности 392.308 динара.

Затим ткаина кудељних и ланених, обичних и бољих, увезено је: 1,924.570 к. грама у вредности 3,846 824 динара.

Просечна вредност ове робе износила је:

у години	ДИНАРА
1884	2.89
1885	2.59
1886	1.34
1887	1.35

Вунене материје и вуненог предива увезено је у све четири године: 1,193.439 к. грама, у вредности 7,790 494 динара.

Просечна вредност једног к. грама вунене робе износила је:

у години	ДИНАРА
1884	6.58
1885	7.38
1886	6.24
1887	6.15

Од метала највише се увози гвожђе, и то полурађено више но урађено. Од обе врсте гвожђе увезено је

у ове четири године: 36,100.752 к. грама у вредности 16,488,784 динара.

Према овоме износила је просечна вредност једног к. грама гвожђа увезенога, подуизрађеног и прерађеног:

у години	ДИНАРА
1884	0 57
1885	6.58
1886	0.43
1887	0.47

Овоме треба додати и разну машинерију од које је увезено:

у години	КИЛОГРАМА	ДИНАРА
1884	790.686	843.350
1885	751.095	639.384
1886	687.700	660.772
1887	860.200	766.496

Знатан је увоз кожа сирових и штављених. Од ове робе увезено је за ове четири године: 3,247,748 к. грама у вредности 10. 423,443. динара.

Дрва за огрев и грађу увезено је у ове четири године: 674,711 куб. метара у вредности: 8,034.929 дин.

Увоз дрва поступно је опадао то годишње за 50.819 куб. метара. Увоз дрва за огрев смањивао се годишње за 46.102 куб. метра, а увоз дрва за грађу само 4.717 куб. метара.

Просечна вредност једнога куб. метра увезених дрва износила је:

у години	ДИНАРА
1884	10.60
1885	12.04
1886	13.37
1887	11.57.

Напротив камен. угља увезено је за ове четири године: 30,389.489 к. грама, у вредности 1,132.933 динара.

Од 1884 — 1887 године увећавао се увоз каменог угљена за 1,225.420 к. грама годишње.

Просечна вредност једнога товара (100 к. грама) каменог угља износила је:

у години	ДИНАРА
1884	3.03
1885	3.00
1886	3.27
1887	2.03.

Петролеума увезено за ове четири године: 12,800,103 кило грама, у вредности 4,002.595 динара.

У 1884 години увоз петролеума био је много већи од увоза у години 1887. Разлика измеђ ове две године износи 426.870 к. грама.

Соли увезено је у Србију, за поменуте последње четири године: 61.835,691 к. грама, у вредности 8,049.231

Просечно: 15,458,923 к. грама
2,012.308 динара.

Кад се овај годишњи увоз соли пореди са бројем становника, онда излази, да на једнога становника долази по 8.12 к. грама годишње.

Просечна вредност једнога товара соли износила је

у години	ДИНАРА
1884	13.38
1885	13.15
1886	13.12
1887	12.65

Међу тим по ценама, које имамо, из 26 места у Србији, продавао се један товар соли просечно :

у години	ЗА ДИНАРА
1884	24.52
1885	21.15

1886 20.70

1887 20.21

Од пољских производа увезено је највише јечма и зоби, и то у све четири поменуте године : 2,279.399 к. грама у вредности 293.934 динара.

Просечно : 569.850 к. грама

73.484 динара.

Увози се доста и брашна, и то нарочито финога а покрај тога и других млинарских производа, као гершле, гриза и крупе,

Тако увезено је :

У ГОДИНИ	БРАШНА	ДР. ПРОИЗВОДА	СВЕГА
	К И Л О Г Р А М А		
1884	1,143.559	70.043	1,213,602
1885	1,272.045	123.417	1,495.462
1886	1,666.900	41.000	1,707.000
1887	896.500	52.000	948.000.

Просечно : брашна, 1,244.751

др. производа 71.615.

свега 1,316.366

Увоз вина мањи је од извоза, као што ће се даље видети; у 1887 години тај увоз знатно је опао. Увоз вина у флашама напротив расте.

Тако увезено је вина :

У ГОДИНИ	У БУРАДИМА	У ФЛАШАМА	У ОПШТЕ
	К И Л О Г Р А М А.		
1884	927.863	8.247	936.210.
1885	899.865	7.806	907.671
1886	1.018.800	10.300	1,029.100
1887	648.900	16.200	665.100.

Просечно; у бурадима 873.857
 у флашама 10.638
 у опште. 884.495.

Просечна вредност износила је за један килограм вина

У ГОДИНИ	У БУРАДИМА	У ФЛАШАМА
1884	0.41	2.27 динара
1885	0.38	2.24 "
1886	0.38	2.12 "
1887	0.27	2.17 "

Увоз пива постепено се увећава, и ако се и у земљи доста производи.

Просечна вредност увезена пива по товару (100 к. гр.) износила је:

У ГОДИНИ	ДИНАРА
1884	37.58
1885	40.69
1886	27.30
1887	22.89

Увоз шпиритуса, рума и ликера много је спао, у 1887-ој години, увезено је од ових пића 31.800 к. грама према 261.367 у години 1884.

Количине увоза колонијалне робе врло су променљиве:

Тако увезено је у последње напред поменуте четири године: кафе¹⁾ 2, 662.863 и шећера 13.635.551 кил. гр.

Пресечно: 665.716 кафе
 3,408.888 шећера

Увоз у 1887 години био је мањи од увоза 1884 године

Код кафе за 37.10 продаће
 Код шећера " 21.93 "

¹⁾ Са сурогатима за кафе

Кад увезене количине кафе и шећера међу собом поредимо, онда излази, да је на један килограм кафе долазило шећера :

У ГОДИНИ	КИЛОГРАМА
1884	4.61
1885	4.50
1886	4.72
1887	8.08
<i>Просечно</i>	5.12

Увоз пиринча такође у 1884 години био је слабији од увоза у години 1887. Овај мањак износи међу тим само 10·15 проценти.

Ове робе увезено је за пред поменуте четири године 5,066.475 к. грама а у вредности 2,024.604 динара.

Просечно: 1,266.619 к. грама
506.151 динара.

Зејтина од маслинака увезено је : у четири пред поменуте године ; 4,180.503 у вредности 4,211 750 динара.

Просечно: 1,045.126 к. грама
1,052.938 динара.

Поред знатне домаће производње сапуна и свећа увозе се опет ови предмети у прилично великим количинама. Тако увезено је у поменуте четири године : 696.569 к. грама сапуна и 643.997 к. грама свећа.

Просечно : 224.142 сапуна и 160.999 свећа.

Просечна вредност једног к. грама износила је,

	САПУНА	СВЕЋА
ГОДИНИ	Д И Н А Р А	А
1884 . . .	1·03	1·66
1885 . . .	0·79	1·55
1886 . . .	0·89	1·41
1887 . . .	0·82	1·20

2. Извоз

У периоду од 1887 године било је извоза у десет држава, а вредност целога извоза износила је:

У ГОДИНИ	ДИНАРА	ПРОЦЕНТА
1884	39,968.706	25.88
1885	37,625.299	24.36
1886	40,718.677	26.37
1887	36,130.038	23.30
СВЕГА	154,442.720	100.00
<i>П. осечно</i>	38,610.980	

Према томе износила је разлика између 1884 и

1885 год.	— 2,343.407 динара
1885 „	+ 749.871 „
1877 „	— 3,838.668 „

Кад се вредност извоза пореди са бројем становника, онда од исте долази просечно на једнога становника.

ГОДИНИ	ДИНАРА
1884	21.60
1885	19.77
1886	22.40
1888	18.99
СВЕГА	81.16
<i>Просечно</i>	20.29

Према томе долазило је на једног становника од вредности увоза, више него ли од вредности извоза за све четири поменуће године свега 13.18 или просечно 3.30 дин

Колико је од укупне вредности извоза долазило процента на поједине државе у свакој години на по се, то се види из овога прегледа :

ПРОЦЕНАТ ВРЕДНОСТИ ИЗВОЗА ИЗ СРБИЈЕ				
у	у г о д и н и			
	1884	1885	1886	1887
Аустро-Угарску	86·21	84·87	87·19	87·76
Босну	1·23	1·47	1·33	1·17
Бугарску	4·18	2·75	2·04	2·51
Енглеску	—	0·52	0·14	—
Италају	—	—	0·42	0·26
Немачку	0·34	0·15	0·09	1·48
Румунију	1·03	0·75	0·22	0·06
Турску	6·50	8·24	6·43	5·02
Француску	6·51	0·87	2·14	1·45
Швајцарску	—	0·38	—	0·29
Свега	100·00	100·00	100·00	100·00

Односно разmere између увоза и извоза била је :

КОД АУСТРО-МАЂАРСКЕ — КОД ДРУГИХ ДРЖАВА.

у години	КАО	СТО	ПРЕМА
1884	138		37
1885	115		58
1886	121		46
1887	117		49

У Аустро-мађарску извози се дакле више него што се отуда увози; а у остале државе опет извоз је мањи од увоза.

Кад годину 1884 поредимо са 1887 годином, налазимо да је у овој години био извоз мањи за 9,60 процент. Код појединих држава износила је разлика између 1864 и 1887 години у проценту, и то :

КОД	ВИШЕ	МАЊЕ
Немачке	290.28	—
француске	149.72	—
Аустр-мађарске . . .	—	7.98
Босне	—	13.20
Швајцерске	—	27.08
Турске	—	30.17
Бугарске	—	45.79
Италије	—	46.73
Енглеске	—	70.66
Румуније	—	95.12

Вредност свију извезених предмета за последње четири године износила је: свега 154,442.720 динара.

Од ове суме долази готово 95% на сировине која се у земљи производи, а само пет процента на фабрикате, који су са стране донешени, па су после опет извезени.

Најважнији предмет извозне трговине, јесте стока. Од ове извезено је одвише свиња — свега, за поменуте четири године, 911.982 комада, у вредности 38,168.028 дин.

Просечно: 227.997 комада за 9.542.007 динара.

Извоз свиња био је најјачи 1886 године а најслабији 1884 године.

Средња цена једнога комада износила је:

У ГОДИНИ	ДИНАРА
1884	54
1885	45
1886	37
1887	34

После свиња извозе се највише говеда, и то извезено је у последње четири године 172.671 комад у вредности 26,415.745 динара.

Просечно: комада : 43,218
динара 6,603.936

Према овоме извоз је у 1887 години био за 22.26 процента већи од извоза у години 1884. Међу тим и овој су стоци цене знатно пале, јер док је у 1884 години просечно цена једног комада износила 169 динара, дотле је у години 1887 долазило само 147 динара за комад, дакле 13 процента мање.

Оваца и коза извезено је у поменуте четири године — свега: 380.092 комада у вредности 3,431.526 динара.

Просечно: комада 95.023, динара 857.882.

Извоз ове стоке био је у 1887 години већи за 19.85 процента од извоза у год. 1884. И овде су цене у години 1887 била много ниже од цена у години 1884. Просечна цена за један комад ове врсте стоке износила је.

у години	ДИНАРА
1884	11.50
1887	8.20

Покрај стоке најважнији предмет извоза јесу суве шљиве и извоз њихов се сваке увећава.

Тако извезено је сувих шљива у последње четири године — свега 120,360.832 к. грама у вредности 32,139.484 динара.

Просечно: к. грама 30,090.208
динара 8,034.871

Према овоме извоз се сувих шљива увећава годишње за 35.30 процента. Цена овог производа напротив, знатно је пала.

Од хране извози се највише пшеница, затим кукуруз, раж и зоб. Кодичине извоза у појединим годинама врло су променљиве и извоз у опште иде на мање.

Од године 1884 до 1887 извезено је:

	СВЕГА КИЛОГРАМА	ЗА ДИНАРА
пшенице	102,784.586	13,620.871
ражи	8,769 281	927.224
јечма	6,061.320	618.739
зоби	13,306.843	1,372.927
кукуруза	23,040 915	2,270.536
<i>хране уопште</i>	<i>154,962.921</i>	<i>18,810.297</i>

Просечно извезено је годишње:

	КИЛОГРАМА	ЗА ДИНАРА
пшенице	25,696.142	3,405.218
ражи	2,132.318	231.806
јечма	1,515.303	154.685
зоби	3,576.711	343.232
кукуруза	5,776.229	567.634
<i>хране у опште</i>	<i>38,740.730</i>	<i>4,702.575</i>

Од овог просечног извоза хране био је знатно већи само у години 1884. Идуће две године 1885 и 1886 извоз је био много слабији.

У ред производа који се у знатнијој количини извозе, долазе сирове коже; овчије, козије, јагњеће и јареће.

Од ових кожа извезено је:

У ГОДИНИ	КИЛОГРАМА	ЗА ДИНАРА
1884	1,276.564	3,573.150
1885	1,516.372	3,950.888
1886	1,685.900	3,882.257
1887	1,522.800	3,526.188
<i>свега</i>	<i>6,001.036</i>	<i>14,932.483</i>
<i>просечно</i>	<i>1,500.409</i>	<i>3,733.121</i>

Као што се види из овога упоредног прегледа, у извозу кожа није тако колебање, као што се то опажа код

других извозних предмета. Из тога се може закључити, да за извоз кожа имамо одређених и сталних потрошача.

Приличан је и извоз кудеље у влакну, а у знатним количинама извозе се ужарске израде. Ови предмети извозе се највише у Турску и Бугарску.

Од овога производа извезено је:

у години	килограма	за динара.
1884	1,010.022	1,672.023
1885	1,383.455	1,987.973
1886	991.400	1,309.740
1887	711.300	995.523
<i>свега</i>	<i>4,046.177</i>	<i>5,965.259</i>
<i>просечно</i>	<i>1,011.544</i>	<i>1,491.315</i>

Извоз масти и масла у ове четири године постепено је расто. Од овога производа извезено је за ове четири године:

<i>свега</i>	<i>470.822</i>	<i>килограма</i>
<i>у вредности</i>	<i>582.225</i>	<i>динара</i>
<i>просечно</i>	<i>117.706</i>	<i>килограма</i>
	<i>145.556</i>	<i>динара.</i>

Извоз вина у последње две године знатно је се увећао. Извоз ракије напротив у неколико је опао.

Од ова два производа извезено је килограма у све четири године свега: вина 8,273.770 ракије 1,866.535.

Просечно: вина 2,068.268, ракије 466.634.

Колико је нашег вина извезено у поједине државе, и како је тај извоз раттао или опадао, то се види из овога прегледа:

ИЗ СРБИЈЕ ИЗВЕЗЕНО ЈЕ ВИНА КИЛОГРАМА				
у	У Г О Д И Н И			
	1884	1885	1886	1887
Аустро-Мађарску	225.191	297.824	766.100	193.700
Немачку и Швајц.	78.874	527.964	71.900	692.400
Румунију	220.473	166.373	41.600	2.600
Француску . . .	111.107	316.900	2.734.600	1.531.100
Бугарску	126.124	100.480	3.500	5.000

Ракија се извози највише у турску и босну. У 1885 години извезено је у бугарску 59.459 килограма ракије а 1884 године 76.622 килограма.

Извоз ракије у споменуте две државе ишао је по годинама овако :

Извезено је килограма у

ГОДИНИ	ТУРСКУ	БОСНУ	И ОВЕ ДРЖАВЕ
1884	306.139	87.639	393.778
1885	31.326	350.885	382.211
1886	420.800	29.600	450.400
1887	396.100	22.800	418.900
<i>свега</i>	<i>1.154.365</i>	<i>490.924</i>	<i>1.645.289</i>
<i>просечно . .</i>	<i>283.591</i>	<i>122.731</i>	<i>411.322</i>

3. Провоз

Провозна трговина није од великог значаја, као што се види из вредности провезених роба која је износила:

У ГОДИНИ	ДИНАРА	У ПРОЦЕНТУ
1884	598.721	23.63
1885	551.054	21.75
1886	414.516	16.36
1887	969.358	38.26
свега	2,553.649	100.00
просечно	633 412 ¹⁾ .	

Провоз кроз србију иде у четири правца и то: 1. Из аустро-мађарске, у бугарску и турску; 2. из бугарске у аустро-мађарску, босну турску.

3-ће из румуније у турску и

4-то из турске у бугарску, румунију и аустро-мађарску.

Вредност провоза у свакоме правцу на по се износио је у динарима, и то код провоза:

У ГОДИНИ	ИЗ АУСТРО-МАЂАРСКЕ	ИЗ ДРУГИХ ДРЖАВА
	У ДРУГЕ ДРЖАВЕ	У АУСТРО-МАЂАРСКУ
1884	100.125	210.867
1885	144.902	177.458
1886	220.901	123.824
1887	523.615	326.873
свега	989.623	839.756
просечно	247.406	209.756

У ГОДИНИ	ИЗ БУГАРСКЕ	ИЗ ДРУГИХ ДРЖАВА
	ДРУГЕ ДРЖАВЕ	У БУГАРСКУ
1884	107.850	101.522
1885	114.570	90.369

¹⁾ По податцима о провозној трговини из ранијих година, вредност провоза била је пређе много већа. Тако н. пр. 1875 године износила је вредност провозене робе кроз Србију 5.957.857 динара. Види *Државопис Србије*, свеска X. стр. 337

у години	из БУГАРСКЕ у	из ДР. ДРЖАВА
	ДРУГЕ ДРЖАВЕ	у БУГАРСКУ
1884	107.850	101.523
1885	114.570	90.360
1886	53.166	102.888
1887	95.679	438.873.
<i>свега</i>	<i>371.265</i>	<i>733.114.</i>
<i>просечно</i>	<i>92,813</i>	<i>283.279.</i>

у години	из Румуније	из ДР. ДРЖАВА
	у ДРУГЕ ДРЖАВЕ	у Румунију
1885	7.057	49.287
1886	2.182	11 763
1887	20.860	7.776
<i>свега</i>	<i>30.099</i>	<i>68.826</i>
<i>Просечно</i>	<i>10,433</i>	<i>22.942</i>

у години	из ТУРСКЕ у	из ДР. ДРЖАВА у
	ДР. ДРЖАВА	ТУРСКУ.
1884	390.746	49.649
1885	284.525	186.790
1886	238.187	174.889
1887	329.204	196.375
<i>свега</i>	<i>1,142.662</i>	<i>605.703</i>
<i>Просечно</i>	<i>285.666</i>	<i>151.426</i>

Увезено је из других држава више но што је у исте извезено, у динарима и то :

Код провоза	У Г О Д И Н И			
	1884	1885	1886	1887
Аустро-Мађарс.	+110.742	+ 32.556	— 97.157	—196.742
Бугарског . .	— 6.327	— 24.101	+ 49.722	+342.655
Румунског . .	—	+ 42.230	+ 9.581	— 13.684
Турског . . .	—343.097	— 97.735	+ 36.702	—132.829

Активан био је провоз аустро-мађарски и турски; румунски пак и бугарски био је пасиван.

Цео обрт увозне и извозне трговине, изложен је у овоме прегледу:

ГОДИНЕ	В р е д н о с т			НА ЈЕДНОГ СТАНОВНИКА ДОЛАЗИ
	У В О З А	И З В О З А	С В Е Г А	
	Д и н а р а			
1884	41,398.859 ¹⁾	39,968.706	81,367.565	42-76
1885	40,472.989	37,625.209	78,098.288	41-04
1886	43,639.839 ¹⁾	40,718.677	84,358.516	44-33
1887	36,478.955	36,130.038	72,608.993	38-15

Према томе увоз је био већи од извоза.

У ГОДИНИ	ЗА ДИНАРА	ПРОЦЕНТУ
1884	1,430.153	3.58
1885	2,847.690	7.57
1886	2,921.162	7.18
1888	348.917	10.97.

Занимљиво би било поређење увоза и извоза за сваку на по се државу. Како се, међу тим, овако поређење не може извести за све четири године, пошто је у две било изванреднога увоза, то ћемо поредити увоз се извози само за 1887 годину.

¹⁾ Овде није узета вредност оних предмета, који су у ове две године увезени за потребу жељезнице и за војне цели.

Државе из којих је увезена или у које је извезена роба	Вредност у динарима	
	УВОЗА У СРБИЈУ	ИЗВОЗА ИЗ СРБИЈЕ
Америка	247 782	—
Аустро-Мађарска	27,416.724	31,707.179
Белгија	449.468	—
Босна	81.531	427 504
Бугарска	159.815	906.149
Грчка	92 226	—
Енглеска	3,178.516	—
Италија	481.970	92.327
Немачка	1,295.609	533.085
Румунија	1,178.171	20.050
Русија	829.746	—
Турска	557.608	1,813.471
Француска	98 140	524.581
Швајцарска	346.639	105.692

Према овоме наша трговина са Аустро-мађарском, Босном, Бугарском, Турском и Француском била је у прош-
лој години активна, са осталим пак државама она је била
пасивна, јер у те државе није ништа или само нешто мало
из Србије извезено.

4. Царински приходи.

На крају 1887 године биле су у Србији *тридесет и четири* царинарнице. Од тридесет и једне царинарнице
имамо податке о приходу за *седам* година; од царинар-
нице Јагодинске за 1886 и 1887 год., јер је отворена 1
октобра 1886, а од царинарнице Крагујевачке и Нишке
само за време од 1-ог Марта и 1 Маја 1887 па до краја
исте године, пошто су оне тек онда установљене.

У свих *седам* година Београдска царинарница имала је
највећи приход. Од осталих царинарница имала је приход:

У ГОДИНИ	НАЈВЕЋИ	НАЈМАЊИ
	ЦАРИНАРНИЦА	
1881	смедеревска	јаворска
1882	смедеревска	љубовијска
1883	смедеревска	јаворска
1884	смедеревска	јаворска
1885	шабачка	ржанска
1886	шабачка	балта бернловачка
1887	шабачка	ржанска

Чистогa прихода, по одбитку враћених такса, било је у динарима:

У ГОДИНИ	НА ЦАРИНАРНИЦИ	НА СВИМА ОСТАЛИМ
	БЕОГРАДСКОЈ	ЦАРИНАРНИЦАМА
1881	2,355.808.95	2,336.221.31
1882	2,745.169.14	2,684.801.31
1883	2,811.673.63	2,911.763.16
1884	3,106.844.95	3,011.817.71
1885	2,787.195.40	1,816.780.03
1886	3,274.738.94	1,720.100.37
1887	3,061.214.70	1,942.457.21
<i>свга</i>	<i>20,142.645.61</i>	<i>16,423.941.10</i>
<i>просечно</i>	<i>2,877.529.81</i>	<i>2,347.277.30</i>

У Ц Р О Ц Е Н Т У		
1881	50.21	49.89
1882	50.56	49.44
1883	49.12	50.88
1884	50.77	49.23
1885	60.54	39.46
1886	65.56	34.44
1887	61.18	38.82
<i>Просечно</i>	<i>55.11</i>	<i>44.90</i>

Кад царинарнице поделимо у групе односно величине њиховога прихода, ми имамо онда овај преглед:

Б Р О Ј Ц А Р И Н А Р Н И Ц А							
Које су имале свога прихода . динара	У Г О Д И Н И						
	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887
Више од милијуна	1	1	1	2	1	1	1
до 1,000.000 .	1	1	1	—	—	—	—
500 000 .	—	—	1	1	—	—	1
„ 400.000 .	2	2	2	1	2	1	1
„ 300.000 .	—	1	—	1	1	2	2
„ 200.000 .	3	2	4	4	4	4	3
„ 100.000 .	4	5	2	1	1	1	1
„ 50 000 .	1	—	1	2	2	2	3
„ 25.000 .	7	8	8	8	7	3	4
„ 10.000 .	7	7	1	3	5	7	3
„ 5.000 .	5	4	9	6	6	7	14
„ 1.000 .	—	—	1	2	2	4	1
Свега . . .	31	31	31	31	31	32	34

Царински приходи деле се у ове главне врсте, и то :
у редовне и ванредне приходе.

У редовне приходе долазе :

- 1, царина;
- 2, регални данак;
- 3, трошарина;
- 4, крчмарина;
- 5, узгредне таксе;
- 6, Разно (приход од декларација, превоза особа и гардејски).

У ванредни приход иде :

- 1, ажија на новац;
- 2, казне кријумчарске
- 3, продаја недигнуте робе;
- 4, продаја скела, чамаца, и старих канцеларијских
- 5, разно.

У следећем прегледу изложено је, колико је процената од целога прихода долазило на сваку врсту прихода у појединим годинама.

ОД ЦЕЛОГА ПРИХОДА ДОЛАЗИЛО ЈЕ ПРОЦЕНТА							
И М Е	У Г О Д И Н И						
	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887
Царину	66·13	59·22	66·62	68·90	70·78	66·31	62·63
Регад. данак	10·80	14·50 ¹⁾	5·13	5·07	4·85	8·96	16·30
Трошарину	15·35	18·89	19·13	16·82	13·99	17·04	12·95
Крчмарину	—	0·01	0·88	1·63	2·50	1·62	0·64
Узгредне таксе . . .	6·66	6·36	7·17	6·61	7·12	5·63	6·82
Разне приходе . . .	0·75	0·72	0·78	0·61	0·24	0·18	0·25
Редов приходе . . .	99·69	99·70	99·71	99·64	99·48	99·74	99·99
Ванредне приходе . .	0·31	0·30	0·29	0·36	0·52	0·26	0·41
Свега	100·00	100·00	100·00	100·00	100·00	100·00	100·00

¹⁾ Овде је узета и монополна такса на со.

Приход од царине износио је динара:

У ГОДИНИ	СВЕГА	У ПРОЦЕНТУ
1881	3,218.644·21	13.09
1882	3,324.361·48	13.52
1883	3,896.791·20	15.84
1884	4,283.556·44	17.41
1885	3,343.755·91	13.59
1886	3,354.652·28	13.64
1887	3,176.613·48	15.91
<i>Свега</i>	<i>24,598.355·00</i>	<i>100.00</i>
<i>Просечно</i>	<i>3,514.050·72</i>	

Приход од регалнога данка. у који смо узели и моно-полну таксу на сђ, и које је било само у две године (1882 и 1883) изнело је динара:

У ГОДИНИ	У ОПШТЕ	У ПРОЦЕНТУ
1881	525.575·42	15.17
1882	813.946·59	23.48
1883	299.959·68	8.66
1884	315.270·93	9.10
1885	231.018·69	6.66
1886	453.421·19	13.08
1887	826.791·25	23.85
<i>Свега</i>	<i>3,465.983·75</i>	<i>100.00</i>
<i>Просечно</i>	<i>495.140·53</i>	

Приход од трошарине износио је динара.

У ГОДИНИ	У ОПШТЕ	У ПРОЦЕНТУ
1881	747.107·59	12.21
1882	1.060.113·15	17.33
1883	1,117.930·21	18.28
1884	1,041.401·78	17.05
1885	657.118·82	10.73
1886	848.565·57	13.88

1887	643.550·62	10.52
Свега	6,115.787·74	100,00
Просечно	873.683·96	

Од ове три главне врсте царинског прихода показује регални данак највеће разлике измеђ појединих година. Код прихода од царине и од трошарине на против опадање и увећање ишло је постепено.

Саобраћајна средства.

Краљевина Србија има доста пловних река.

Дунав, који је са севера граничи, у њеноме дохвату, плован је на дужини од 310 к. метра; Сава за 140 к. метара; Дрина почиње бивати пловна од Зворника, а некада и од Вишеграда; Марава од Пожаревца, а после великих киша и од Тузлице. Но пловидбу по овам рекама Србија није кадра никако водити самостално, због јаке конкуренције аустријског — дунавског друштва које располаже са капиталом од 45,000,000 динара и 130 парних лађа. Француско друштво, које је отворило пловидбу по дунаву није успело, због исте конкуренције, а тако исто и Енглеско.

Колико Србија има друмова државних, окружних, срезких, и уопште, види се из прегледа који је приложен, на страни следећој.

Железних путева има свега у Србији до сада: 529. вил. метара, 468 метара и 0·30 метра¹⁾.

Од овога броја километарске дужини долази на пруге:

Београд — Ниш	243 к. метра и	455.60 м.
Ниш — Пирот — Бугар. граница	93 "	413.30 м.
Ниш — Враћа — турска граница	121 "	454.90 м.
Смедерево, до цео метара 880г		
главне пруге железнице	41. "	944.50 м.
Лапово — Крушевац	29. "	200·00 м.

¹⁾ Подаци из Министарства, одељења железничког.

ПРЕГЛЕД

ДРЖАВНИХ, ОКРУЖНИХ И СРЕСКИХ ДРУМОВА У СРБИЈИ КРАЈЕМ
1888. ГОДИНЕ

(ПОДАЦИ ОВИ УЗЕТИ СУ ИЗ МИНИСТАРСТВА ГРАЂЕВИНЕ)

ТЕКУЋИ БРОЈ	О К Р У Г	КИЛОМЕТАРСКА ДУЖИНА			
		ДР- ЖАВНИХ	ОКРУ- ЖНИХ	СРЕСКИХ	УКУПНО
1	Алексиначки	58,0	59,3	99,5	216,8
2	Београдски	130,975	178,006	106,988	415,969
3	Ваљевски . .	—	301,0	100,5	401,5
4	Врањски . .	56,41	51,58	57,41	165,4
5	Јагодински .	30,0	134,85	32,0	196,85
6	Књажевачки	—	65,14	20,57	85,71
7	Крагујевачки	111,451	106,924	116,274	334,649
8	Крајински .	110,0	97,0	59,0	266,0
9	Крушевачки	—	128,4	71,6	200,0
10	Нишки . . .	104,35	53,7	169,8	327,75
11	Пиротски .	62,450	138,432	116,487	317,369
12	Подрински .	85,788	152,689	—	238,477
13	Пожаревачки	77,0	184,0	229,869	491,369
14	Руднички .	—	166,571	105,714	272 285
15	Смедеревски	69,25	23,60	66,4	159,25
16	Топлички .	3,0	63,27	56,497	122,767
17	Ђупријски .	20,585	70,31	89,83	180,725
18	Ужички . .	—	263,0	72,0	355,0
19	Црноречки .	—	189,8	43,5	233,3
20	Чачански . .	82,118	90,75	50,698	223,566
21	Шабачки . .	63,676	150,097	111,132	324,905
	Свега . .	1.065.353	2.668.419	1.795.769	5.529.641

О поштама и телеграфима, као саобраћајним везама појединих места у земљи, имамо следеће податке:¹)

І. Поште.

А. Поштанска надлештва. — На крају рачунске 1881 године било је у Србији свега 70, а на крају 1887 године 92 поштанских надлештава; у току ових седам година установљене су дакле свега 22 поште.

Од ових 92 надлештва било је 1887 године 62 спојених са телеграфским надлештвима, а пет су биле путујуће (амбулантне) железничке поште; 80 пошта су државна надлештва, а 12 су општинска.

Престоница имала је 4 поштанска надлештва и то: Београд—централ, Београд—Стакица, Београд—Сава и Београд—министарство. Што се тиче сразмере целокупног броја надлештва поштанских према броју километара и становника целокупнога простора, односно становништва краљевине, — долази једна пошта на 528 квад. к. метара и 21.790 становника у 1887 р. години, а у 1881 р. години једна пошта на 694 квад. к. метара и 24.814 становника.

Б. Особље — број особља поштанског, са особљем телеграфским, које је у спојеним надлештвима вршило и дужност поштар, износио је на крају рачунске године:

	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887
а, чиновника и званичника	158	199	211	208	245	256	244
б, служитеља свију врста	364	379	388	399	370	345	327
Свега	512	578	579	607	615	601	571

¹) Министарство народне привреде, поштанско-телеграфски одсек.

В. Пренос поште. — 1, Мрежа поштанских линија. — Дужина поштанских линија, на којима су одржавале саобраћај државна надлештва, износила је на крају рач. 1881. године 2658 к. метара, од чега 475.5 к. метара на обичан друмски саобраћај. Но у току следећих година мрежа поштанских линија развила се веома знатно употребом подигнутих железничких пруга Београд—Ниш, Ниш—Турска граница, Ниш—Бугарска граница, Вел. Плана—Смедерево и Лапово—Крагујевац, а тако исто и установљењем нових надлештава и дотичних линија поштанских. Према томе до свршетка рачунске 1887 године број километара целокупне дужине поштанске мреже порастао је на 3086.4 километара; од ове пак цифре долази 514.2 километ, на железнички саобраћај, 475.5 к. метара на пловидбени (Дунавом и савом) и 2096.7 к. метара на друмски саобраћај. Настави ли се овако повољно умножавање поштанских саобраћајних пруга и у будуће, то ће без сумње, у кратком року времена, свако и мање важно место краљевине, бити у непосредној вези поштанској са осталим местима веће важности.

2, Амбулантне (железничке) поште. — Ових је пошта било 5 у рач. 1887 години. Прва путујућа пошта установљена је 1884 године на прузи Београд—Ниш; у години 1885 установљена је и на продуженој прузи Ниш—Враћа, у год. 1886, на пругама Лапово—Крагујевац, В. Плана—Смедерево и Ниш—Бела Паланка, а за тим и на довршеној прузи Бела Паланка—Пирот.

Број километара, што су ове амбулантне поште прошле у току рачунске 1887 године, износио је 250.260.

3. Друмски саобраћај писмоносне и аманетне поште. — У 1881 години постојала су на друмовима поштанским у Србији 52 редовна писмоносна и 36 аманетна течаја а у години 1887, 42 писмоносна и 30 аманетна (рачунесни одлазак и повратак поште у засебне течаје), са дужином пута од 1.500.000 километара писмоносне и око 800.000 к. метара, аманетне поште, просечно за једну годину.

Пренос писмоносне и аманетне поште на обичним друмовима, а помоћу својих преносних средстава, вршило

је у 1881 р. године 50 државних надлештва а у рач. 1887, 44. На преносним средствима ових надлештава путовало је поштом, по приватноме и званичноме послу свега 2374 лица у 1886, и 1456 у 1887 р. години, бројно мање 918 него ли у првопоменутој години.

У следећој табlici изложено је бројно стање преносних средстава државних пошта, за рачунске године:

	1881	1882	1883	1884	1885	1886	1887
Број коња	519	541	558	537	427	397	363
Број коња, аманетних, путничких, писмоносних чеза и т. д.	216	223	220	214	204	204	201

4 *Пловидбени саобраћај.* — Пренос поште на Дунаву и Сави вршен је средством паробродом I ц. кр. повлашћеног дунавског паробродског друштва; дужина линије пловидбенога саобраћаја износила је у 1887 рач. години 475.5 к. метара, а целокупна дужина пута, што је на речним паробродима српска пошта прешла, износи годишње, просечно око 250,000 к. метара.

Односно поштанскога саобраћаја на Дунаву и Сави регулише конвенција, која је закључена 21 Марта 1885, године, између кр-српске владе с' једне и ц. кр. повлашћеног дунав. паробродског друштва с' друге стране. Конвенција ова прописује начине и услове преноса, српске поште, официра, војн. чиновника, подофицире и редовних војника као и свију чиновника и нижих органа кр. српске поштанске, телеграфске и царинарске струке на поштанским и путничким паробродима и поменутог друштва дуж српских обала; даље услове преноса свакојаког материјала кр. срп. поштанских и телеграфских установа на свима пловидбеним линијама реченог друштва, као и услова и начин употребе краљ. српских поштанских и телеграфских установа од стране истог друштва.

Г. Обрт писмоносне поште. 1. општи поглед. — У следећој табlici изложен је упоредно: обрт писаних пошљања поштанских за р. 1881 и 1887 годину.

	По унутрашњој ради	По међународној ради	С В Е Г А
Просних и препоручених } у 1881 г. писма свих врсти } у 1887 г.	1,506,630 2,779,388	1,032,510 1,509,863	2,538,320 4,289,246
Разлика у 1887 г.	+	+	+
1,273,073	447,353	1,750,926	
Дописних карата } у 1881 г. Разлика у 1887 г.	42,070 65,635 23,565	48,010 81,836 33,826	90,080 147,471 57,391
+	+	+	
Свјета } у 1881 г. у 1887 г.	1,548,380 2,845,018	1,080,520 1,591,699	2,628,400 4,436,717
Разлика у 1887 г. или	+	+	+
1,296,638 83.3%	511,179 47.4%	1,808,317 68.3%	

Обрт *осталих* писмоносних пошиљања изложен је такође упореда за 1881 и 1887 рач. годину у следећој табlici:

	По унутрашњој радији	По међународној радији	С В Е Г А
Новина и штампарских и у 1881 г.	1,876.630	332.740	2,209.370
и пословних папира у 1887 г.	2,999.832	513.324	3,519.156
Разлика у 1887 г.	+ 1,123.202	+ 186.584	+ 1,309.786
Робних мустара { у 1881 г.	12.850	27.680	70.530
у 1887 г.	25.901	208.241	234.142
Разлика у 1887 г.	+ 13.051	+ 180.561	+ 193.612
СВЕГА { у 1881 г.	1,889.480	360.420	2,249.900
у 1887 г.	3,025.733	727.565	3,753.158
Разлика у 1887 г.	+ 1,136.253	+ 367.145	+ 1,508.398
или	+ 69.6%	+ 101.8%	+ 55.8%

2. *Проста писма.* — Број писама, приватних по унутрашњој радњи, који је за 1881 рач. годину износио 1,031.670, порастао је у 1887 рач. годину на 1,983.068, т. ј. за 951.398 или са 92.2%.

Званичних и службених писама, које неподлеже плаћању поштарине било је у рач. години 1886 на 639.152 комада т. ј. за 247.732 комада више по у 1881 р. години.

По међу народној радњи било је у 1881 р. години 926.360 простих писама, а у 1887 години 1,265.758 дакле за 389.398 или 36.0% више.

Целокупан број писама простих у унутрашњем и међународном саобраћају износио је за 1881 р. годину 2,349.450 а за 1887 р. годину 3,887.978 комада; а то ће рећи за 1,538.528 комада или 65% више.

3. *Препоручена писма,* — Број препоручених писама по унутрашњој радњи, који је у рач. 1881 години износио 83.200 порастао је у 1887 години на 156.969 т. ј. за 73.769 или 88% више.

У међу народној размени било је 1887 рач. године 181.927 препорука т. ј. за 75.777 комада или 71.3% више по у 1881 рач. години.

Целокупан број препорука у унутрашњим и међу народноме саобраћају 1881 рач. године, износио је дакле на 189.350, а 1887 рач. године на 338.896 пошиљања. или за 149.546 (79%) више од предпоменуто године.

4. *Дописне карте.* — Број отправљених дописних карата по унутрашњој и међу народној радњи, који је у рач. 1881 године износио на 90.080 увећавао се постепено све до 1886 р. године, када је одправљено свега 149.313, карата, а смањено се у рач. 1887 години опет на 147.471 комада. Ово увећавање саобраћајних карата у 1886 години објасњава се тиме, што је за време мобилизације у истој рач. години издато и поштом одправљено на 12 до 15.000 бесплатних (војних) дописних карата, простих и са одговором за употребу војних административних власти и војника, а приличан застој у броју одправљених карата дописних у годинама 1881 до закључно, 1888, као и назадак у години 1887,

који обелоданује тешкоће са којима се бори још шира употреба ове врсте преписке у нашим друштвеним односима.

5. *Новине, штампани и пословни папири.* — Законом од 1 маја 1880 године, новине, повремени списи, књижевна дела и огласи ослобођени су од плаћања поштарине. Благодатност овог закона опажена је одмах, јер док је у рачунској 1881 години одправљено 2,209.370 новина, штампаних папира, књига, итд.; одправљено је у рач. 1887 години 3,519.186, дакле, за 1,309.786 комада или 50.2% више него ли у првопоменутој години.

Од 1. Јануара 1882 године поште у Србији врше и посредништво за предплаћивање српских и страних новина и периодични списа. Од године 1881 до 1887 број код пошта претплаћених примерака порастао је од 5.429 на 18.802, а износ дотичних предплата од 27.945.50 на 101.785.44 динара.

6. *Робне мустре.* — Размена ове врсте пошиљања у унутрашњој и међународној радњи развила се такође веома знатно. Број одправљених робних мустара износио је у 1881 р. години 40.530 а у 1887 већ 234.142 што ће рећи: за 193.612 комада или 477.6% више него ли у предпонутој години.

7. *Упутнице.* — Упутничку радњу обављало је у 1881 рач. године 43, а у 1887 години 55 државних пошта. И ова врста поштанских саобраћаја развијала се знато из године у годину; број упутница (поштанских и телеграфских), који је у 1881 износио 17.650 у вредности од 1,785.960 динара, постигао је у 1887-ој години рачунској знатну цифру од 41.407, у вредности од 2,494.947.06 динара. Односно броја вишак је дакле за 134.7%, а односно вредности упутница 27.5%.

Просечна вредност упутница била је у 1881 рач. години 101.18 динара, у 1886 — 47 динара, а у 1887 — 60.21 динара.

Д. *Обрт аманетне поште.* — 1. *општи преглед.* — У следећој табели изложени су упоредно резултати аманетског саобраћаја у 1881 и 1887 рач. години:

	В Р О Ј	ВРЕДНОСТ		ТЕЖИНА	
		ДИНАРА		КИЛО ГРАМА	
Писма са означеном вред- (у 1881 г.) ношћу групова (у 1887 г.)		97.597	51,481.584		
Разлика у 1887 г.	+	137.453	118,627.234 58		
Поштанских пакета са и без (у 1881 г.)		39.856	+ 67,145,650 58		
Разлика у 1887 г.	+	70.928	5,995.665		
Познате вредности и са доплатом (у 1887 г.)		228.306	16,034.731.49		
Разлика у 1887 г.	+	157.378	+ 10,039,066.49		
Света аманетних пошиљања (у 1881 г.)		168.928	57,477.249 —		434.170
Разлика у 1887 г.	+	365.759	134,661.966.07		959.575
Разлика у 1887 г. или	+	196.831	+ 77,184.712.07	+	525.405
	+	116.49%	+ 134.28%	+	121.03%

2. Писма са означеном вредношћу и групи ви. — Целокупни обрт новчаних пошиљања ове врсте у унутрашњој

и међународној радњи, износио је у рачунској 1887 год. по броју 137.453 комада, а по вредности 118,607.234·58 динара, а то је за 39.856 комада и 67,145.650·58 динара вредности више него ли у 1881 рач. години.

Просечна вредност једнога новчаног писма или група била је за 1881 рач. годину 527·49, а за 188—7863·05 дин. према целокупноме броју и вредности по унутрашњем и међу народни саобраћају.

3. *Доплате.* — У унутрашњој поштанској размени наплаћено је у рач. 1881 години 719д. доплатних пошиљања 21.727 динара, а у рач. години 1887 на 1504 пошиљања, чија укупна тежина је износила 4.835·5 к. грама, у вредности од 34.688·57 динара.

Међу народној размени доплатних пошиљања Србија досада још није приступила.

4. *Пакети са означеном вредношћу.* — По унутрашњој и међу народној радњи било је у току рач. 1887 године свега 121.571 пакета, се означеном укупном вредношћу од 16,000,042·92 динара; у рач. 1881 години било је 61.233 ових пакета у вредности од 10,004 387 динара.

Просечна вредност једнога пакета износила је у 1881 години рачунској 97·89 динара а у 1887,—132·92 динара.

5. *Пакети без означене вредности.* — И број отправљених пакета без означене вредности знатно се увећао, како у унутрашњој тако и међународној размени. Број ових пошиљења износио је за 1881 у годину 9695, а тежина њихова 23.499 килограма; за 1887 годину ово се цифра увећала за 104.831, по броју и на 213.617·6 к. грама по тежини пошиљања ове врсте.

Е. *Обрт транзитне поште.* — 1, *Провоз (транзит) писмоносне поште.* — *Отворени транзит.* — У размени писмоносних пошиљања отвореног транзита за 1881 р. годину било је свега 43.130 пошиљања, а за 1887 р. годину. 214.905, а то ће рећи 171.775 пошиљања више него ли у години р. 1881.

Затворени транзит. — статистика поштанског транзита под затвором, по прорачуну за 1887 годину, који је вршен

по пропису конвенционалних одредаба у м. новембру, дакле у р. 1888 години, изложиће се у статистици за пдућу годину.

2, *Провоз (транзит) аманетне поште.* — Размена транзитних аманетних пошиљања врши се преко Србије, почев од 1 априла 1887; до краја исте рач. године прешло је у транзиту преко Србије свега 12.286 аманета у вредности од 1.013.881 динара, а у тежини укупној од 23.076·5 к. грама

Општи закључак

Развој целокупног поштанског обрта у Србији напредовао је у току упоређених седам година врло повољно, изузев рач. 1886., у којој је Српско-Бугарски рат проузрокованим привршеним застојем у трговинским саобраћајним, итд., односима за време ратнога стања, морао у неколико неповољно упливисати и на поштански обрт.

Збир пошиљања своју врсту по унутрашњој и међународној радњи, означио је за 1881 рач. годину 5,074.025 комада се означеном вредношћу од 52,263.209 динара и у тежини од 434.170 к. грама¹⁾, а за рач. 1887 годину 8,646.873 комада, у вредности од 137,258.698·17 динара и у тежини 959,575 к. грама²⁾.

Кад се ови бројеви упореде са бројем целокупног становништва краљевине (по прорачуну од 1884 године 1,901.736 онда излази, да на сваког становника просечно долази 4·31 пошиљања у вредности 68·47 динара и у тежини 0·478 к. грама.

Упоредили се резултат целокупнога поштанског обрта са простором краљевине, израженим у кв. километ. (48.589·4), онда долазе за 1881 рач. годину 104·4 пошиљања у вредности 1030·68 динара и тежини од 8·986 к.грама на сваки кв. километар, а за 1887 рач. годину 177·8 пошиљања у вредности 282·507 динара и тежини од 19·850 к. грама; но ваља знати да се ове цифре резултују од пресечнога прорачуна и даје обрт поштански у разним окрузима, варошима и варошицама врло разнолик био.

¹⁾ и ²⁾ тежине ове односе се само на аманетна пошиљања.

После београдских пошта, које су у последњој рач. години *отпразиле* близу $3\frac{1}{2}$ милијуна пошиљања, свих врсти, долазе на прво место по реду поште: Ниш (400.000), Крагујевац (375.000), Шабац (200.000), Пожаревац (120.000), Ужице (115.000), Смедерево (110.000), Ваљево (105.000), итд. Код осталих пошта износио је број *отправљених* пошиљања мање од 100.000.

Напоследку долазимо овде још и то, да на 528 кв. километара долази једна пошта, и на 21,793 становника опет једна пошта.

ГЛАВНИ ИЗВОД

Годишњих прихода и расхода свију државних пошта
за 1887 годину.

Приход.

I. Редовни приход.

	СВЕГА ДИНАРА
а, по унутр. радњи:	353.534-45
б, по међу народ. радњи	52.541-95

II. Ванредни приход.

од накнадно наплаћених поштанских такса, казни поштанског особља, фатова за писма итд.	5.84-35
--	---------

Свега целокуп. прихода 411.160-65

III. Наплаћене таксе.

за пренос новина и повр. списа, зван. писмен. пошиљања, аманетних по- шиљања, итд.	348.296-32
--	------------

Збир свију прихода 754.456-97

Расход.

I. Особље поштанско.

СВЕГА ДИНАРА

На плату свих чиновника, додатак
поштарима на стан и огрев, итд. . . . 306.775·95

II. Остали издаци.

а, по унутр. радњи:

На набавку и оправку кола, прибора,
набаву коња итд. 248.149·01

б, по међу народ. радњи,

По рачунима страних поштанских у-
права и издржавање међународ. поштан-
ског бироа у Берну итд. 11.713 08

Збир целокуп. расхода 566.638.04.

Према овоме, кад се од прихода одбије сума расхода
излази, да је у 1887 године приход државних пошта у краљ.
Србији био већи од расхода за 187.818 динара и 93. пр.
динарских.

Како је било стање телеграфа краљевине Србије и њи-
хових линија, даље приходи и расходи по струци телеграф-
ској за рач. 1887|8 годину види се из следећег прегледа :¹⁾.

I. Мрежа телеграфских.

а, дужина линија телеграфских у кило-
метрима 2.907,76
б, дужине спроводне шине у километ. 4,907·74

II, Станице телеграфске.

Државне, жељезничне и пароброд-
ске — свега 116. .

¹⁾ Поштанско-телеграфско одељење мин. народне привреде.

III. Број апарата на служби

Морзеов систем	160
--------------------------	-----

IV. Персонал.

а, број званичника и књиговођа	8
б, руковођа и указни телеграфиста .	117
в, привремених телеграфиста . . .	75
Свега	200

г. служитеља и чувара линија, пешака и коњаника	169
---	-----

V. Телеграми.

а, *Унутрашња радња.*

Број отправљених приват. телеграма,
даље званичних и службених — свега . 290,840

б, *Мђународна радња.*

У иностранство отправљених државних из овога и приватних телеграма . . 102,044

в, телеграма по служби телеграфској 1.134

Целокупан број свију телегр. 394.018

VI. Приходи.

а, Од приват, телеграма унутр. радње	206.771·84
б, Од званичних	144.141·40
в, Приватних међународне радње .	117.199·10
Свега	468.112·34

г, случајни и ванредни приходи . . 3.013·58

Цела сума прихода 471.125·92

VII. Расходи.

а, Плата свег персонала	457.869·24
б. Остали трошкови: на огрев, трошкове канцелар. кирије итд.	48.650
Свега	506.519·24

7. Настава и црква.

1. *Настава*. — Статистика школа у краљев. србији за 1887—1888, школску годину, износи нам овако стање опште наставе:

1. *Основних школа*, било је свега у целој Србији 668, са 1194 учитеља, 44.570 ученика, 7.780 ученица — свега 52.358 ђака.

2. Једна *Ратарска школа*, са 9 наставника и 49 ђака

3. Једна *Трговачка школа*, са 9 наставника и 31 ђака.

4. *Гимназијских реалки* 2, са 8 наставника, 75 ученика и 11 ученица.

5. *Нижих гимназија* 16, са 143 наставника, 1.754 ученика и 311 ученица.

6. *Гимназија* 6, са 118 наставника, 1894 ученика и 211 ученица.

7. *Реалки* 2, са 35 наставника, 437 ђака и 40 ученица.

8. *Учитељске школе* 2, са 25 наставника и 328 ђака.

9. *Виших женских школа* 1, са 33 наставника и 546 ученица.

10. *Богословија* 1, са 11 наставника и 157 ученика.

11. Једна *Војна академија*, са 33 наставника и 74 питомца¹⁾.

12. Једна *Велика школа*, са 31. наставника и 292 ђака.

Свега је било: школа 702, наставника 1643, ученика 48.671, ученица 8.907, ђака 57.578.

На све ове школе поменуте године учињени су од стране државе следећи издатци и то;

На основне школе: 1,112.646-21 динара.

„ *Ратарску школу*: 39,660-80 „

„ *Трговачку школу*: 11,642-35 „

„ *Гимназ. реалке*: 9.520-70 „

„ *Нижне гимназ.* 275.563 57 „

„ *Гимназије* 264.138-43 „

„ *Реалке* 75.179-14 „

1) Данас Војна Академија има 27 наставника, 130 питомца ниже и 20 слушацаца више школе.

На Учит. школе	118.090 03	динара
„ Виш. ж. школе	59.933·81	„
„ Богословију	83.994·22	„
„ Војну пидемију	105·909·25	„
„ Вел. школу	216.909·00	„
Свега утрошено 2,373.187·51		„

Кад узмемо да у целој Краљевини Србији има 668 основних школа, онда излази да на један кв. километар долази 72.74 школе, а на 3.005 становника једна школа.

Целокупан број учитеља износио је 655, учителица 539, наставника 1.194.

Исте школске године, број деце дорасле за школу био је: мушке 109.436, женске 101.423.

Од 100 деце за школу дорасле походило је основну школу ове шк. године- ученика 45.60, учдвица 8.91, ђака свега 27.94.

2. *Црква*¹⁾. — За време турске владавине црквена управа и власт у Србији била је у рукама владика грка, који су своје епархије куповали од цариградског патријарха. Парохије опет у својим епархијама они су продавали свештеницима како су кад могли; а да би отуда имали што већег дохода, они су веће парохије делили у мање. При овакој трговини гледало се свагда на то, да се парохија уступа ономе, ко за њу више плати, а о спреми и способности за свештенички чин, није се никада питало.

После устанка, кад је кнез Милош положио основ српској држава, он је одмах почео радити на томе, да и црква добије своју управу, независну од цариградске патријаршије, и да владике небуду више странци.

У Цариграду овоме нису били ни мало наклоњени; но кнез Милош постигао је опет своју намеру, истина, после великога труда. Тако да би се спремио пут преговорима, исплаћен је цариградској патријаршији дворски дуг епархије београдске и ужичке у 137.000 гроша. Кад је ова исплата учињена, онда су посланици кнеза Милоша, који

1) Богољуб Јовановић, *Статистичке белешке* V, 1888.

су исплату управ и извршили, тражили и извршење народних жеља. Овом приликом уговорено је да Србија плаћа патријаршији годишње 6000 гроша у име „мирије“, за епархију београдску и ужицу.

Путем даљих преговора успело се, и то, у Јануару 1832 године, те је патријарх цариградски са св. Синодом издао српским посланицима декрет, којим се даје право кнезу и народу српскоме, да сами себи митрополите и епископи бирају између српских духовника.

Међу тим, још 18 августа 1831 године, посвећен је за митрополита све Србије *Мелентије Павловић*, који је 19 августа исте године посветио *Нићифора Максимовића*, за епископа ужицке епархије. Те исте године посвећен је (11 септембра) и *Берисим Ђорђевић*, за епископа шабачке епарх.

Кад су, најпосле, у почетку 1834 године проширене границе Србије, како их је још у почетку 1830 године нарочита комисија обележила, онда је цариградској патријаршији опет на име *дворскога дуга* за оне округе, који су додати србији, издато од кнеза Милоша 110.630 гроша и 30 пара, и тиме је коначно *искупиљена независност српске црквене управе* од цариградске патријаршије.

На уређењу црквене власти и свештеничког стања понавније је урадио *Петар Јовановић*, митрополит Србије, од 6 Децембра 1834, до почетка 1859 године. Он је за сирему свештеника завео Богословију, која је отворена 1. Септембра 1836 године.

За време овог Митрополита, како онда није било још закона, по којем би се управљале духовне власти, издато је¹⁾ и „*устројење духовних власти*“.

Кад је после Митрополита Петра, који је услед промене извршене на престолу Србије 1858 године, сам морао да се повуче са крмиле српске цркве, постављен на чело исте Митрополит *Михаило*, по искључној наредби кнеза Милоша, који га је веома волео, — онда је ово *устројење* замењено „*Законом о црквеним властима православне вере*“, ²⁾ који и данас још важи.

1) 23. Августа 1847 године.

2) 30 Сент 1862 године.

По члану 97 овог закона, епархијскоме архијереју дато је право да бира и рукополаже у свештенички чин она лица, која он за добро нађе, и да им одређује парохије. По члану 190 истог закона, архијереј лишава свештеничкога чина она лица, којима таку казну досуди конзисторија.

Како о величини парохије и награди свештеничкој није ни у овоме закону ништа одређено, то је тек 31. Децембра 1882 године издат за ово нарочити закон *о уређењу свештеничког стања*, којим је прописано колико домова треба да има једна парохија и колико се има платити свештенику за поједина свештена дејства.

У погледу црквене управа, краљевина Србија је подељена на 3. епархије, на челу којих стоје епископи. Епархије носе називе: *Београдски Жичка и Нишка*. Свака од ових епархија управља се по свима унутрашњим државним питањима самостално, сем случајева предвиђеним законом о црквеним властима, за које је надлежан само архијерејски сабор, коме председава митрополит, као глава цркве.

У погледу пак административноме, духовна унутрашњк црквена управа зависна је од Министра просвете у многим питањима, а нарочито у давању звања вишег духовенства, које повлачи за собом нарочите плате, посебне издатке, итд.

Све епархије у Србији обслуживало је у почетку 1887 године свега 990 свештеника ¹⁾, и према томе односна размера између броја парохија и свештеника била је као 100 : 106

Један свештеник долазио је у Србији на 1617 становника.

Највише свештеника има у врањском округу ; а најмање их има у округу подринскоме. Односна размера између ова два округа била је као 100 : 337.

Према томе у округу врањском било је три пута више свештеника, него ли у округу подринскоме.

По епархијама имамо овај преглед о броју свештеника :

¹⁾ Богољуб Јовановић, *статистичке белешке*, V, од 1888 године.

Е П А Р Х И Ј А	БРОЈ СВЕШТЕНИКА	ЈЕДАН СВЕШТЕ- НИК ДОЛАЗИО ЈЕ НА СТАНОВНИКА	НА 100 ПАРХИЈА ДОЛАЗИЛО ЈЕ СВЕ- ШТЕНИКА
Београдска	385	2.102	109
Жичка	263	2.052	107
Нишка	342	1.605	108

Од 990 свештеника било је који су учили :

целу богословију	627
нешто богословије	60
учитељску школу	2
земљоделску школу	1
нижу гимназију	17
основсу школу	137
приватно по манастирима . . .	146
Свега	990

Према томе односна размера између свештеника богослова и небогослова била је као 100 : 58 Ова доста неповољна размера долази отуд, што су у новим пределима готово сви свештеници небогослови. Из богословије, која је први пут отворена у јесен 1836 године до сад је изашао велики број спремних свештеника, који су и као учитељи основних школа доста користи принели народу.

О свештенству монашког реда износимо овде само ове следеће податке:

У кондуитној листи за 1886 годину уведено је било свега 70 калуђера.

Од ових било је, по свима епархијама, који су учили :

целу богословију	7
нешто богословије	9

нижу гимназију	10
основну школу	27
у манастиру	17
Свега	70

Од школованих калуђера у довољној мери, и оних који су учили нешто богословије, било је у Жичкој епархији највише, а најмање у епархији београдској.

*Манастири и њихово непокретно имање*¹⁾. — Кад су у Србији први манастири подигнути, то се незна. Но међу садањим манастирима има их који су још у 12 веку подигнути.

Наши манастири доспели су до највећег сјаја за владавине *Неманића*. У братство манастирско улазили су у то доба и сами владаноци и чланови владалачке породице. Манастири обдаривани су великим имањима, те су тако поред утврђивања религијозности могли са успехом вршити и задатак добровољних завода.

Кад су Турци освојили Српску земљу, они поруше многе манастире, пограбе велика добра манастирска, те тако многе и многе од ових богомоља осташе у рушевинама и данас као споменици турскога варварства.

Ово жалосно стање трајало је кроз неколико векова; но ово је собом донело, да су манастири били не само школе за побожност и науку, него и за оно мало уметности колико је онда било. У њима је очувано оно књижевно благо, које данас има неоцењену вредност за историјска истраживања.

За време турске владавине остали су манастири скоро без икаква непокретна имања и одржавали су се једино од милостиње побожних посетилаца. Доцније осниване су задужбине од појединих добротвора, те тако имају данас поједини манастири прилично непокретно имање.

Податке о непокрет. имању манастира у Србији имамо из године 1874 и 1882 кад је исто оцењивано комисијски.

¹⁾. Богољуб Јовановић, *манастирско непокр. имање, у краљ. Србији Београд* 1885 године.

Ови пописи показали су не само колико је непокретно имање свакога манастира, но је означена и вредност тога имања.

Следећи преглед показује број манастира у Србији 1737 године :

О К Р У Г	Б Р О Ј		У МАНАСТИРСКИМ НУРИЈАМА БИЛО ЈЕ		
	МАНА- СТИРА	ПАРОХИЈА	СВЕГА	КУЋА	СТАНОВ- НИКА
Алексиначки	1	1	9	177	1114
Београдски	2	2	9	399	2414
Ваљевски	7	10	60	1535	12679
Јагодински	3	3	36	1107	7390
Књажевачки	3	8	32	895	7071
Крагујевачки	3	3	24	760	5689
Крајински	3	3	6	470	2813
Крушевачки	1	1	12	185	1424
Подрински	1	1	4	259	1752
Пожаревачки	2 ¹⁾	2	11	570	3688
Руднички	4	4	28	1712	8619
Бупријски	3 ²⁾	3	18	1013	6142
Ужички	3	3	25	434	6854
Чачански	4 ³⁾	4	34	720	4974
Шабачки	3	3	8	493	3321
Свега	48	51	316	11232	75945

Разлика између стања, које је било 1887 године, и стања садањег, врло је велико. У списку поменуте године налазе се уписани манастири, који су данас мирске цркве, а нису опет забележени који сад постоје.

1) У пожаревачком округу били су још и ови манастири: Заова Нимник, Рукомија и Туман, који нису имали евоју парохију.

2). Овде није урачунат манастир св. Петка, који није имао своју парохију.

3). Манастир Жича није узет у рачун, јер није имао парохије.

После 1837 године број манастира није био стаалан, него је се мањао, тако, да је 1863 године било свега 44 манастира.

Данас имамо у Србији свега 50 манастира; од ових поименце су:

У алексиначком округу: св. Роман и св. Стеван (Липовац).

У београдском округу: Раковица и Рајновац.

У ваљевском округу: Боговађа.

У крањском округу: Кацапунски (св. илија) и лепчински (св. Пантелија) и св. Стеван.

У јагодинском округу: Јошаница, Каленић и Љубостиња

У књажевачком округу: св. Троица и Суводол.

У крагујевачком округу: Благовештење, Вољавча, Грчарица и Драча.

У крајинском округу: Буков и Вратна.

У крушевачком округу: Велуће и Наупара.

У нишком округу: Габровачки (св. Троица), горњо матејевачки (св. Јован) Јашуњски (св. Јован Претеча), Просечни (св. Никола) и Сићевски (Ваведење).

У пиротском округу: Дивљански (св. Димитрије), Ржанански (Рождество Богородице), Суковски (успење Богородице) и Темски. (св. Ђорђе).

У подринском округу: Троноша.

У пожаревачком округу: Витовница, Горњак и Туман.

У рудничком округу: Враћевшница, Вујан и Никољ.

У смедревском округу: Копорин.¹⁾

У ђупријском округу; Манасија, Миљков, св. Петка и Раваница.

У ужичкоме округу: Рача.

У чачанском округу: Жича, Сретење и Студеница.

¹⁾ Овај манастир је на 1 сат удаљен од Вел. Плана, у лепоме месту. Зид му је са северне стране до темеља порушен, а остала три зида са нешто свода још стоје. На своду и побочним зидовима види се живопис доста искварен. Код манастира станује, 1 монах и опслужује ову богомољу којој многи невољници долазе сваког младог петка и недеље.

У шабачком округу: Петковица, Радовашница, Чо-
кешина.

Кад манастире групишемо по епархијама, онда нала-
зимо да је било:

У ЕПАРХИЈИ:	МАНАСТИРА
Београдској	17
Жичкој	17
Нишкој	16
Укупно	50

Један манастир долазио је у краљев. Србији на 971·7
километара квадратних.

А у епархији:

Београдској	1,059·4 кв. кило мет.
Жичкој	381·5
Нишкој	974·4

Кад број манастира поредимо са бројем становника,
краљ. Србије, по попису од 1884 године, онда излази да је
један манастир долазио на 38.034 становника.

Према простору готово је број манастира подједнак
у свима епархијама, само Нишка епархија има један мање
од броја манастира остале две епархије.

Манастирска имања непокретна састоје се из зграда,
које могу донети какав приход као: механе, дућани, воде-
нице, ваљавице и стружнице; из њива, ливада, воћњака и
винограда, но највише под гором покривенога простора.

Мере којима су изражене површине њива ливада и
винограда, оне су, које се у народу зато употребљују.

Процена имања готово је свуда ухваћена испод праве
вредности; но при свем том опет је вредно да се зна ко-
лики приближно капитал престављају манастирска добра.

Непокретно имање излажемо овде за сваки манастир
посебице, и по окрузима из којих се састоје поједине епар-
хије, и то само у збирним сумама.

I. БЕОГРАДСКЕ ЕПАРХИЈЕ.

Ова је епархија најстарија. 1275 године одликована је њена катедра степеном митрополита. Њу састављају окрузи: Београдски, Ваљевски, Шабачки, Подрински, Смедеревски, Пожаревачки, Крајински и Ћупријски.

1. Окр. београдски.

Манастир Рајновац

У срезу грочанскоме. Његово непокретно имање оцењено је 1882 године на 10.220 динара.

Манастир Раковица

У срезу врачарском, 2 сата од Београда. Непокретно имање оцењено му је 1882 године на 65.920 динара.

2. Округ Ваљевски.

- У овоме округу је само један манастир и то :

Боговађа.

У срезу је колубарским, 6 часова северо-источно од Ваљева, и близу састава реке Љига са Колубаром.

Сва његова непокретност процењена му је 1882 год. на 274.522 динара.

3. Округ Шабачки

Манастир Петковица

У срезу је поцерскоме, 3½ часа од Шапца, и на пријатноме месту. Вредност непокр. имања му је оцењена 1882 године на 10.460 динара.

Манастир Ридовашиница

И он је у срезу поцерскоме, под самим Цером. 4 часа од Шапца. Непокретност му је оцењено 1882 године на 4.250 динара.

Манастир Чокчиџина

У срезу поцерскоме такође, на северној страни планине Цера, 4½ часа од Шапца далеко.

Непокретно имање му је оцењено, 1882 године, на 49.440 динара.

4. Округ Подрински

У овоме округу има само један манастир:

Троноша

У срезу је јадарскоме, у врло лепеоме положају и 2 часа од Лознице далеко. Непокретно имање оцењено му је, 1882 године, на 8.000 динара.

5. Округ Смедеревски

Манастир Кошорин

Ова богомоља налази се у срезу орашкоме, на 1 час јужно од Вел. Плане, и готово је сва порушена. Из остатака види се и данас даје црква била одсређе величине и лепо живописно украшена.

Непокретно имање њено за сада је врло незнатно. 1882 године оно је процењено на 1449 динара.

6. Окр. Пожаревачки.

Манастир Витовница

У срезу Млавскоме, крај реке Витовнице, 8 часова југо-источно од Пожаревца. Непокретно имање процењено му је, 1882 године, на 46.140 динара.

Манастир Горњак.

У срезу је Омољскоме, крај реке Млаве, од Пожаревца 8—9 часова далеко. Вредност непокретног имања процењено му је, 1882 године, на 37.668 динара.

Манастир Туман.

У срезу Голубачкоме, 8 часова далеко од Пожаревца, а од Голупца 1 час. Вредност његове непокретности износила је 1882 године 59.000 динара.

7. Округ Крајински.

Манастир Буков.

Овај манастир налази се у срезу крајинскоме, $\frac{3}{4}$ часа јужно од Неготине; окружен је красном шумом. Непокретност му је процењена 1882 године 543.792 динара.

Манастир Вратна

У срезу Брзо-паланачкоме; 6 часова западно од Неготине, у планини и на реци Вратни. Непокр. имање процењено му је 1882 године на 20.600 динара.

8. Округ Ћупријски

Манастир Минасија.

Налази се у срезу Деспотовачкоме, на десној страни реке Ресаве, 5 сати далеко од Свилајнца. Највећи је и најлепши манастир у краљ. србији. Народ је овај манастир прозвао „Царским“.

Вредност непокретног имања процењено му је, 1882 године, на 75 310 динара.

Манастир Миљков.

У срезу ресавскоме, на десној страни Мораве, изнад села Гложана, 2 часа удаљен од Свилајнца, а 7 од Ћуприје. По процени, од 1882 године, његово непокретно имање износи 15.811 динара.

Манастир Раваница

У срезу је Параћинскоме, 2 часа од Ћуприје; недалеко од ушћа Раванице и Црницу. Манастир је задужбина кнеза Лазара, и зато је и њега народ прозвао „Царским“.

*Манастиром**. Вредност непокретног имања му је оцењена, 1882 године, на 47.860 динара.

Манастир Св. Петка

И овај је манастир срезу Параћинском. Налази се крај речице Грзе, близу друма који из Ђуприје води у Зајечар, преко Честобрднице и Вољевца. Од Параћина је удаљен 3, а од Ђуприје 4 часа.

Вредност непокретног имања процењено му је, 1882 године 20.576 динара.

II. Епархија Ужичка (А').

Ова је епархија састављена из старих епархија: Жупске, Студеничке и Моравичке. Епархијски архијереј имао је најпре своју столицу у Ужицу, затим у Чачку, а од 1884 у Краљеву, кад је и округ крушевачки одвојен од епархије Београдске и додат Жичкој епархаји.

1. Окр. Чачански.

Манастир Жича.

У срезу је Краљевскоме, 1 час од Краљева, на десној страни Ибра, и на подножју планине Столова и лепој равници. 1882 године сва му је непокретност оцењена на 6.950 динара, док је 1874 године вредност његова непокр. имања износила 19.104, мање дакле 12.154 дин., у год. 1882.

Манастир Срепче.

Овај манастир је у срезу Драгачевскоме, у планини Овчару. Нема своје цурије. Манастир је обновио Ужички владика Ниффор Максимовић, 1818 године, и оставио му велико имање. Целокупно имање му је процењено 1882 године на 45.658 динара

*) Овако се зове од 15 Јуна 1884: пређе се звала Ужичка.

Манастир Студеница.

Овај најлепши и најстарији манастир у срезу је Студеничком, 10 часова јужно од Краљева и крај реке Студенице. Сва непокретност вредила је 1882 по процени 68.568 динара.

2. Округ Руднички*Манастир Враћевшница*

Решењем архијерејског сабора овај манастир је 1883 године одвојен од епархије Београдске и додат је епархији Жичкој. У срезу је таковском, на јужном обронку планине Рудничке, крај реке Враћевшнице, која се ту близу улива у Гружу.

По процени 1882 године, вредност непокретног имања, оцењено му је на 28.670 динара.

Манастир Благовештење.

У срезу је Љубићском, на левој обали Мораве, код планине Каблара. Вредност непокр. имања оцењена му је. 1882 године, на 7.428 динара.

Манастир Вујан.

У срезу је Љубићском, на јужној страни планине Вујана. Удаљен је од гор. Милановца око 3 часа. Вредност непокрет. имања му је оцењена, 1882 године, 8.400 динара

Манастир Никоља.

У срезу Љубићскоме, по левој обали Мораве и у планини Каблару. Вредност непокр. имања процењена му је, 1882 године, на 4.350 динара.

3. Округ Крушевачки.*Манастир Велућа.*

У срезу је трстеничком, 2 часа југо-источно од трстеника. Непокретност му је оцењена, 1882 год, 6.615 дин.

Манастир Науара.

Налази се у срезу крушевачкоме, јужно од Крушевца, на 2 часа под самим Јастребцом. Овај манастир, сем друге земље, винограда, механа и воденица, имао је планину под разном гором, која је 1874 године процењена била на 100.000 динара, а 1882 године на 24.000 динара.

Вредност све непокретности заједно са поменутом планином износила је, 1874 године, 122.784, а 1883 године 42.606 динара; мање дакле у 1882 години 75.178 динара.

4. Окр. ужички.

Манастир Рача.

У срезу је рачанскоме, под планином Звездом, на реци Рачи, и на 30 минута западно од реке Дрине. До Бајине Влште има од Раче 1 час, а до Ужица 8 часова.

Непокр. имаће му је процењено, 1882 године, на 113.000 динара.

5. Округ Крагујевачки.

Манастир Благовештење.

У срезу је јасеничкоме, одмах више барутане Страгарске. Непокретно имаће му је оцењено, 1882 год., 19.000 дин.

Манастир Волавча.

И овај је манастир у срезу јасеничкоме. Зидан је 1050, а обновљен 1796. Вредност имаћа непокретнога износила је, 1882 године, 11.384 динара.

Манастир Драча.

У срезу је крагујевачкоме, на два часа западно од вароши Крагујевца. Целокупно имаће износи му по процени, од 1882 године, 23.590 динара.

Манастир Грнчарица,

Налази се у срезу крагујевачкоме, са десне стране пута који води из Крагујевца у Батеочину, Удаљен је 3 часа од Крагујевца. Непокретност негова оцењена је, 1882 године, на 55.722 динара.

6. Јагодински округ.

Манастир Јошаница

У срезу је Беличкоме, 2 часа далеко од Јагодине. Вредност целокупног имања му је износила, 1882 године, 16.054 динара,

Манастир Каленић.

Овај манастир је у срезу левачкоме, у планинама које деле Левач од Груже. Долази у ред манастира, које народ зове „царским“ зато, што су их подигли владари српски. Вредност његовог имања је оцењена 1882 године на 10.508 динара.

Манастир Љубостиња.

И овај је манастир у срезу левачкоме, $\frac{1}{4}$ часа је удаљен од Мораве и према Трстнику. И њега зову „царским“, јер га је зидала царица Милица.

Непокретно имање му је вредило, 1882 године, 44.245 динара.

III. ЕПАРХИЈА НИШКА.

1. Округ Алексиначки.

Манастир Св. Стеван.

Овај се манастир зове *Липован*, у срезу је Алексиначкоме, 3 часа северо-источно од Алексинца. Непокретно имање оцењено му је, 1882 године, на 40.070 динара.

Манастир Св. Роман.

У срезу је ражанскоме, крај мораве и лево од пута Крушевац-Алексинац. Од Ражња је удаљен 1 часа, од Алексинца $3\frac{1}{2}$ часа. Непокретност му је оцењена, 1882 године, на 24,591 динар.

2. Округ Књажевачки.

Манастир Св. Тројица.

У срезу је заглавскоме, више доње Каменице, на десној страни трговишког Тимока и 2 часа од Књажеваца. Непокретно имање оцењено му је, 1882 год., на 9.120 динара.

Манастир Суводол.

У срезу је тимочкоме, 3 часа северо-источно од Књажевца, у врло лепоме пределу. Непокретност му је оцењена, 1882 године, на 35.750 динара.

3. Округ Нишки.

Манастир Габровачки.

У срезу је нишком, на 1 $\frac{1}{2}$ часа јужно од Ниша. Имање целокупно оцењено му је, 1882 године, на 5.146 динара.

Манастир гор. Матејевачки.

Налази се у срезу нишкоме, под Белим врхом, 2 $\frac{1}{2}$ часа од Ниша и северно од села гор. Матејевца. Имање непокретно, по процени од 1882 године, износи му 2.614 динара

Манастир Јашуњски.

У срезу је запљанскоме, на реци Јашуњи. Непокретно имање, по процени од 1882 године, износи му на 11.640 динара.

Манастир Св. Никољски.

У срезу је лесковачкоме и слави св. Николу. Сва непокретност оцењена му је, 1882 године, на 5.430 динара.

Манастир Сиксвачки.

У срезу је нишкоме. Нума своје нурије ни братства. Непокр. имање му је оцењено, 1882 године, на 1734 динара.

4. Округ Пиротски.

Манастир Дивљански.

У срезу је белопаланачкоме, под планином Ракошем, више Беле Паланке. Слави Св. Димитрија. Нема своје нурије. Имаће непокретно процењено му је, 1882, на 7.330 динара.

Манастир Ржански

У срезу је Височкоме, више села Ржане, које му и чини нурију, и има 386 становника. Непокретно имаће му је процењено, 1882 године, на 3.445 динара.

Манастир Суковски.

На десној обали је реке Јерме, у Сукову, срезу нишавскоме. Нема своје нурије. У братству манастирскоме био је 1882 године 1 игуман и 1 јеромонах. Имаће непокретно процењено му је исте године 6.200. динара.

Манастир Темски.

На десној је страни рек Темштице, у срезу височкоме. Нурију му чине села Покровеник, Рагодаж, Рудник, и један део Темске. Становника има по попису 1879 године 1862. Непокр. имаће, по процени 1882 године, на 14.420 динара.

5. Округ Врашки.

Манастир Лепчински

Налази се у срезу пчинскоме. Слави Св. Пантелију. Нема парохије. Њиме управља мирски свештеник. Имаће му је непокретно процењено, 1882 године, на 1940 динара.

Манастир Св. Стеван.

У срезу је пчинскоме. Податке о вредности имаћа његовог непокретног немамо.

Манастир Кацапунски.

У срезу је пољаничкоме. Слави Св. Илију. Сво његово непокр. имаће процењено је, 1882 године, на 967 динара.

Кад после овога сумирамо вредноот непокретнога имања свију манастира у Србци, онда добијамо овај крајњи резултат.

у Епархији	1882 године
Београдској	1,291.018 дин.
Жичкој	545.320 „
Нишкој	160.197 „
Укупно	1.996.535 дин.

Кад би држава заузела манастирско имање непокретно за *црквени фонд*, и кад би се исто распродао само за онолику суму, која је по проценама од 1882 године износила 1.996.535 динара, то би од саме камате, коју управа фондова даје својим повериоцима долазило црквеноме фонду око 119.792 динара годишње.

Нема сумње да би се овим средствима могла обдржавати просветна установа, које би могле народу бити од велике користи.

8. Државне финансије.

I Да би се упознали подробно са стањем наших државних финансија, нужно је, пре свега, да размотримо: стање државне благајне од 1. Новембра 1880 године, па све до 1. Јуна 1887, кад је ово стање констатовано нарочитим комисијским прегледом, наређеним од стране ондашњег министра финансије.

По извештају комисијскоме, стање државне благајне Краљевине Србије, од 1. Нов. 1880 до 1. Јуна 1887 рач. године, било је овако:

ТЕКУЋИ БРОЈ	ГОДИНЕ	ПРЕДВИЂЕНО БУЏЕТОМ		СТВАРНО ПРИМЉЕНО	
		ДИНАРА	ПР.	ДИНАРА	ПР.
1	1880	19 560.500	—	22,862.614	36
2	1881	25,926.012	37	23,419,835	37
3	1882	32,611.191	99	25,262.836	68
4	1883	34,480.000	—	27 266.964	40
5	1884	37,365.000	—	31,165 933	81
6	1885	46,000.000	—	29,324,949	01
7	1886	46,000.000	—	28,849.668	26
8	1887	44,460.000	—	13,989.158	03
	До 1 Јуна	Свега . . .	—	202,141.959	92

Из овога прегледа излази:

- 1, Да је, од 1. Нов. 1882, до 1. Јуна
1887 године, издато више динара 44,859.046-56
- 2, Да је од 1. Нов. 1880, до 1. Новембра.
1882 године, издато мање динара 4,888.864-72

Према томе преко редов. буџета више
уtroшено дин. 39.970.681.84.

Ова сума представља збир *манка* или *дефицита* по
редовним будметима, а од 1. Нов. 1880 до 1. Јуна 1887.

СТВАРНО ИЗДАТО		МАЊЕ ИЗДАТО ПО ШТО ЈЕ ПРИМЉЕНО		ВИШЕ ИЗДАТО	
ДИНАРА	ПР.	ДИНАРА	ПР.	ДИНАРА	ПР.
18,170.519	02	4,692.005	34	—	—
23,223.565	99	196.269	38	—	—
32,031.623	73	—	—	6,769.787	05
33,421.946	13	—	—	6,154.981	73
35,815.448	29	—	—	4,649.514	48
36,547.453	61	—	—	7,222.504	60
42,684.981	60	—	—	13,832.313	34
20,220.103	39	—	—	6,230.945	36
242,112.641	76	4,888.364	72	44,859.046	56

Осим ових издатака, по редовним буџетима, имала је главна државна благајна, у томе међу времену, још и *ванредних* расхода, основаних на *ванредним буџетима*. Ови расходи су чињени на име: повраћаја добровољног и списног зајма, интереса на овај зајам, исплате реквизиције и набавке на почек, исплата оружја, помоћ разним страдалницима, на попис људства, мобилизације војске, заштите српских интереса, трошкове око закључавања зајмова, и т. д.

Колики су били ови расходи види се из овог прегледа:

БРОЈ	Г О Д И Н Е	ДИНАРА	П А Р А
1	1880	7,268.425	80
2	1881	2,614.181	58
3	1882	3,242.817	96
4	1883	5,020.188	73
5	1884	2,911.822	51
6	1885	5.378.097	50
7	1886	23,030.339	05
	Укупно .	60.865.900	13

Узмемо ли сад оба ова издатка, т. ј., и онај по редовним буџетима, и овај по ванредним

укупно, онда ћемо добити 39,970.681·84 динара.

+ 60,365.900·13 „

Укупно 100,336.581·97 динара.

Главна благајна подмиривала је ове своје издатке ванредним приходима, а на име: разним приходима по особеним решењима и законима, који нису буџетом предвођени и разним зајмовима.

1, Приходи по особеним решењима и законима:

године 1880 динара 3,186.564·96

„ 1881 „ 365.278·62

године	1882	динара	9,309.458·21
"	1883	"	1,393.858·06
"	1884	"	2,025 520·81
"	1886	"	252,776·08
До 1 Јуна	1887	"	39.373·34

Укупно динара 16,572.829·08

2. Зајмови.

РЕД	ГОДИНА	О Д Ч Е Г А ?	ДИНАРА	ПАРА
1	1881	Лутријскога Зајма . . .	6,000.000	—
2	1882	" " " " . . .	9.737.654	—
3	1883	Монопола соли	5,599.758	58
5	1883	Лутријскога зајма . . .	1,405.286	50
4	1884	Монопола соли (остатак)	241	42
6	1884	Златне ренте	1,604.819	11
7	1885	Монопола дувана	504.216	66
8	1885	" " " "	15,490.000	—
9	1886	" " " "	3,273.985	85
10	1886	Зајма за исплату привр. дуга	4,331.527	17
11	1887	" " " " " "	6,753.050	87
Укупно			57,700.540	16

Према овојме имамо:

1, Ванредних прихода по особеним решењима и законима у суми 16,572.829·08 динара

2, Зајмова 57,700.540·16 "

Што чини укупно 74,273.369·24 динара

Кад, дакле, од укупне суме мањка или дефицита, по редовним буџетима, као и од укупне суме издатака, по ванредним буџетима, а за време од 1. Нов. 1880 до 1 Јуна текуће рач. године, одбијено приходе по особеним законима и решењима и разне зајмове, онда ћемо добити овакав резултат:

100,336.581·97 динара

— 74,273.369·24 "

остаје 26,063.212·73 динара

Ако се сад од ове суме одбије готовина, која је на дан 1. Јуна нађена у касама поједних надлештва и које износи:

Динара 1,000.315·18 онда ће остати свега:

26,063.212·73 динара

— 1,000.315·18 „

25,062.897·55 динара, која сума преставља мањак или дефицит, на дан 1 Јуна 1887 рач. године.

Овај дефицит састојао је се:

1, Из благајничких записа (бонова), који се налазе у рукама приватних особа и разних новчаних завода
динара 11,578.799·88

2, Из депозита узетих од разних надлештава динара 1,156.590·66

3, Из привремених позајмица од управе народ. зајмова. динара 7,415.264·64

4, Од депонованих кредита за разне буџетске партије динара 4,912.242·37

укупно динара 25,062.897 55

II. Да видимо сад, после овога, колико је и каквих прихода до 1-ог Јуна ов. године наплаћено, колико је и каквих издатака по буџету или ван овог дотле учињено, па према томе, колико је од буџетом одређених кредита остало на расположењу.

1, — Да се ова циљ постигне, најбоље ће бити, ако на овоме месту изложимо цео преглед буџетом предвиђених прихода за р. 1886 годину, као и прихода оних, које је по редовима буџету, стварно примила главна благајна државна, у међу времену од 1. Нов. 1886 год. до 1. Јуна 1887. Даље, ако унесемо у преглед, у особну рубрику, и оне суме, које су по упоређењу са буџетом предвиђених, са сумама стварно примљеним остале на дугу.

Тај преглед је следећи :

ТЕКУЋИ БРОЈ	ОД ЧЕГА?	РЕГОВНИМ БУЏЕТОМ ПРЕДВИЂЕНО ГО- ДИШЊЕ	СТВАРНО ПРИМЉЕНО ПО РЕДОВ. БУЏЕ- ТУ 1 ЈУНА		ВАНРЕДНИ ПРИХОДИ ПО ОСОБЕНИМ ЗА- КОНИМА И НАРЕЂЕЊИМА		ОСТАЛО НА ДУГУ	
			ДИНАРА	ПР.	ДИНАРА	ПР.	ДИНАРА	ПР.
1	Непоср. данци							
	а, Пореза . .	17,250.000	4,858.850	97	—	—	12,391.149	08
	б, Прирези . .	6,030.000	1,253.761	14	—	—	4,726.258	86
2	Посред. данци							
	Царина, регали, монопол . .	10,570.000	4,741.334	09	—	—	5,828.665	91
3	Таксе	2,200.000	408.686	88	—	—	1,791.313	12
4	Држ. привреда	1,970.000	934.992	31	—	—	1,035.007	69
5	Фондови . . .	600.000	—	—	—	—	600.000	—
6	Разни приходи	4,140.000	1,791.552	69	—	—	2,348.447	31
7	Пруга Лапово- Крагујевац .	—	—	—	39.378	84	—	—
8	Зајам од 31 Јула 1886, за исплату привремен. дуга	—	—	—	6,753.050	—	—	—
9	Од анuitета и струч. буџета	1.700.000	—	—	—	—	1,700.000	—
	Укупно . . .	44,460.000	13,989.158	03	6,792.424	—	30,470.841	97

Укупна сума редовних прихода за 7 месеци, т ј, од 7-ог Нов. 1886 год 1-ог Јуна 1887, очито показује да су исти били веома незнатни, јер нису достигли ни трећину прихода који је за целу рач. годину предвиђен буџетом.

У приходе за ову годину рачунску ушла су и два ванредна примања и то: примање од железне пруге Лапово Крагујевац и један део зајма по закону од 31 Јула 1886. Први је приход тако незнатан да се с њоме скоро ни мало не мања сума, која је потребна рад намиривања редовних радова државних, а зајам од 31 Јула 1886 год. учињен је једино зато да се њиме исплате привремени дугови. И-ова је сума већ утрошена.

Према томе, оба ова примања, ни уколико некаре ону сразмеру између укупне суме које је редовним буџетом предвиђена за ову р. годину, и суме стварних редовних прихода, од 1-ог Нов. 1886 год. 1 Јуна 1887.

2, — Ако се упитамо сад после овога, колико је и каквих издатака по буџету и ван овог до 1-ог Јуна 1887 године учињено, и, према томе, колико је буџетом одређених кредита остало на расположењу, онда ћемо на то наћи одговор у следећој табели:

РЕД	ПАШТА?	ПРЕДВИЂЕНО		УТРОШЕНО		ОСТАЛО НА РАСПОЛОЖЕЊУ	
		ДИНАРА	П.	ДИНАРА	П.	ДИНАРА	П.
1	Краљева цивил-листа	1,200.000	—	700.000	—	500.000	—
2	Државни дугови . . .	15,303.173	90	6.427.483	55	8,875.690	35
3	Засебни кредити . . .	278.595	60	83.964	05	194.631	55
4	Општи кредити . . .	437.000	—	348.209	46	88.790	54
5	Пензија и издржавања	908.795	59	545.058	03	363.737	56
6	Стручни расходи . . .	26,332.434	91	12,115.388	30	14,217.046	61
	УКУПНО . . .	44,460.000	—	20,220.103	39	24,239.896	61

Као што се из овога види, до 1 Јуна 1887 године, утрошено је 20,220.103-39 динара, па према томе остаје да се по буџету утроси до краја р. 1886 године још 24,239.896,61 динара.

Из свега што је доведе наведено у делу о стању државне благајне, на дан 1-ов Јуна 1887 године излази:

1, Да је глав. државна благајна, мимо свег редовнога и ванреднога примања, од 1-ог Нов. 1886 год. 1-ог Јуна 1887 године, показала на овај дан дефицит у суми 25.062.897-55 динара, који се састоји, које из бонова и утрошених депо-

зита разних недлештава, које из позајмица од управе нар. зајма и депонованих кредита по разним буџетским партијама.

2, Да је од 1-ог Јуна, па до краја р. 1887 године, остало још 30.470.841·97 динара редовнога прихода на дугу, која се сума на сву прилику неће моћи сва наплатити, почем је од 1-ог Нов. прошле године, до 1-ог Јуна 1887 године, дакле за седам месеци, примљено само 13,989,158·03 динара редовнога прихода.

3, Да је од буџетом одобрених сума за ову р. годину (1887) утрошено до 1-ог Јуна 20.220.103·39 динара, а остало до краја године на расподужењу 24,239.896·61 динара, које сума међу тим, није могла бити сва употребљена зато, што није било никаквих изгледа да се редовни приходи покупе, те тако је се морало, на крају р. 1887 године, показати као дефицит сва она сума, која по прорачуну није ушла у државну благајну, а која је изнела на крају помешане године 8,000.000, динара

Пошто је *глав. буџет* Краљевине Србије за р. 1886-7 годину важио и кроз две следеће године рачунске, то је се и овај дефицит од 8,000.000, непрестано провлачио и даље све до закључно рач. 1888—9. године.

Буџет за ову рач. годину износио је са обе стране, како по партији прихода тако и расхода, *44.460.000 динара*, и он је морао, као такав, служити као основи за прорачун новог буџета за 1890 годину. Пошто је се и том приликом константовао раније постојећи дефицит од 8,000.000 динара то, да би се исти, ако не сасвим покрио, оно бар поступно даље смањивао, до коначног уништења, данашња влада морала је у нови буџет унети нове нарочите приходе, који би се имали добити од увођења нових трошарина, и уштеда у стручним буџетима.

По закону о буџету за 1890 годину, буџетска година почиње на Нову годину, 1-ог Јануара 1890, а свршава се у очи нове године, 31 Децембра, 1890 године

За буџетску 1890 годину прорачунато је да ће бити државних *прихода* 46,196.864·83 динара а и толико и расхода

ГЛАВНИ БУЏЕТ

Државних прихода и расхода за 1890 годину.

ДРЖАВНИ ПРИХОДИ:

I. Непосредни данци (порез и прирез)	дин. 20,966.390·55
II. Посредни данци	„ 11,384.162·00
III. Таксе	2,000.000·00
IV. Државна привреда	2,700.000·00
V. Управа фондова	920.000·00
IV. Разни приходи	5,620.000·00
VII За изравнање (уштеда по стручним буџетима и и завођење нових трошарина)	2,606.312·28
укупно	дин. 46,196.864·83

Државни расходи су:

I Краљева цивил-листа	дин. 1,200.000·00
II Државни дуг (годишњине и трошкови)	„ 19,307.395·05
III Дотације	„ 1,200.000·00
IV Засебни расходи (скупштина, држав. савет, додатак председ. Министар. Савета, званичницима краљевог двора)	„ 430.489·00
V Опшги кредити	„ 395.000·00
VI Пенсије и издржавања, итд.	„ 1,576.555·49
VII Стручни расходи:	

1, Манистар. прав. и глав. контрола	„ 1,751.223·00
2, Министар. просв. и цркв. послова	„ 3,320.169·50
3, „ „ спољних послова	„ 902.846·40
4, „ „ унутр. дела и санитет	„ 2,602.171·69
5, „ „ Финансије	„ 905.468·80
6, „ „ војно	„ 0,646.104·00
7, „ „ грађевине	„ 958.093·40
8, „ „ народ. приареде	„ 2,001.448·10
Укупно дин.	46,196.864·83

После свега што је доведе претходило, остаје нам још да разгледамо:

III, *Партију држав. дугова*,¹⁾ по разним зајмовима учињеним у земљи и на страни, од 18 Маја 1867 године, до закључно 1888 године, кад су учињени последњи зајмови на *обртну ренту и лугријски зајам дувански*.

Зајмови ови текли су овим редом:

1, *Државни зајам, учињен 1867 године, код царско-руске владе, у Петрограду.*

Зајам овај, учињен је на основу највишег решења, од 18 Маја 1867 године (Савет, № 379), и кнежевога, указа од 5 Јуна исте године.

У име овога зајма Србија је добила од царско-руске владе, по двома облигацијама, датираним: једна од 4 Августа 1867, а друга од 15 Децембра исте године, суму од 2,550.000 динара, у злату.

Услови су овога зајма били: 6% интереса и 2% отплате, до коначне исплате.

2, *Зајам у Русији од 1876.* — Овај је зајам учињен на основу законодавне одлуке, од 13 Октобра 1875, и 17 Јануара 1876, и највишега решења од 9 Августа 1876, — у суми 5,325.000 динара у злату, са интересом 5%.

3, *Железнички зајам, 1881 године, за прављење пруге Београд — Враћа.* Номинална вредност 90,000.000 дина., са интересом 5%, на 50 година, — за 100 динара, 71.40 дина.

4, *Лугријски зајам, од 1881 године.* Номинална вредност 33,000.000 дина., са интересом 3%, на 50 година. Плаћање 100 за 100 динара.

5, *Зајам монопола соли од 1882 године.* Номинална вредност 5,600.000; интерес 5%, на 15 година. Плаћање 100 за 100 динара.

6, *Аграрни зајам, од 33,000.000 динара, од 1882; интерес 3%, на 50 година; плаћање 100 за 100 динара.*

7, *Рента златна, од 1884, (залога таксених марака) од 40,270.000, са 5% интереса, на 70 година; 100 динара за 75.50 динара.*

¹⁾ Подаци узети из Управе Народ. зајма, мин. финансије.

8. *Рента. од 1885 (на дуван)*, од 40,000.000 дин., са 5% интереса, на 49 година; 100 динара за 62:50 динара.

9. *Железнички зајам*, од 1885 године, за подизање пруге Ниш — Пирот, од 30,000.000 дин., са 5%, на 50 година; 100 динара за 72:40 динара, и 73 по пола.

10. *Железнички зајам*, од 1886, за подизање пруге: Смедерево — Плана, Лапово = Крагујевац, од 12,500.000 дин., са 5% интереса за 50 година; 100 за 72:40.

11. *Управа фондова (обвезнице)*, од 1886 године, од 12.000 000 дин.; са 5% интереса, за 37 година; 100 динара за 82.

12. *Обртна Рента*, од 1885 године, од 30.000.000 динара, са 5% интереса, на 50 година; 100 динара за 80.

13. *Лутријски зајам* (на дуван), од године 1888, од 10.000.000 дин., на 50 година; 100 динара за 61.

Ако сад, после овога излагања свију зајмова, што их је Србија учинила од 1867 до закључно 1888 године, исте сумирамо, према времену кад су закључени, онда ћемо наћи, да је за сво поменуто време, цифра ових зајмова нарасла укупно на 319,648.000 динара.

Узмемо ли пак у рачун *стварно примање*, онда ћемо видети, да је за ову суму Србија на име зајмова добила свега 200,000.000 динара; према курсу како је зајмове правила.

Ако сад после овога опет погледамо у будућност, па срачунамо, шта Србија има да плаћа на име интереса и главнице рокова исплате целог учиненога зајма од год. 1867 до године 1888 закључно, онда ћемо наћи, да ће то плаћање изнети на 709,648.000 динара, кад се урачуна 10.000.000 динара, што је свега досад на име горњег дуга одплаћено.

Да би се имало пак правога појма о величини дуга, који је за последњих 8 година направљен по номиналној његовој вредности, у земљи и на страни, треба само цифру тог дуга упоредити са бројем становништва краљевине Србије, по попису од 1884 године, па ће се видети да сваки становник носи на себи дуг од 160 динара, с главе на главу!

9 Уређење војно.

1. *Организација.* — Почев од 1862, год. па све до последњих година, војска наша много је пута мењала своју организацију. Основ тих честих промена лежао је поглавито у разлици два мишљења, која владаху у вишим круговима војним. Једни су нагињали више *маси* и *бројн* јачини војске и тражили су организацијом да створе у пуној мери систем *народне војске*, којој ће стајаћа мада војска бити кадар. Други су подлагали више на *квалитет*, а мање на број, па су тражили таку организацију војске, у којој би ушла искључно *стајаћа војска* са њеном *резервом*. Остатак обвезника, који није у резерви да се сматра као II позив народне војске, и да се употреби кад крајња потреба захте за, појачење *активне војске* (I позива), коју су чиниле горње две врсте (стајаћа војска и њена резерва).

Оно прво годиште одсудно је преовлађивало до свршетка ратова наших са турцима 1876 и 1877/8, кад је организација раше војске носила карактер *народне војске*. Али после последњег рата са турцима (1878), преовлада оно друго годиште, по коме стаалан кадар са његовом резервом чинио је главну или *активну војску*, а остатак обвезника имао је да врши службу у земљи, и тек на случај крајње нужде да се изведе као потпора на бојиште.

И тако на овоме последњем основу беше војска наша 1882 и преустројена. Рат 1885 године, са бугарима имао је поред осталог, задатак и да опроба овај систем, нашег војног уређења, како у погледу квалитативноме, тако и бројног стања наше војске, и он је то и учинио. Резултат рата овога показао је, да се није могло, у тој прилици извести на бојиште више 35—40.000 бораца, а то је било мало за Србију и прилике, под којима је рат био оглашен и поведен.

Услед тога, а нарочито под утисцима неуспеха на Сливници и после ове, прво гледиште о поновном увођењу *народне војске* опет је почело да избија на површину, па и да преовлађује; а да је то и у ствари, види се потоме, што је на последњој нар. скупштини (1888) и један закон о проустројству наше војске у овоме смислу био поднесен, и

нар. скупштинном акламацијом примљен, али без снаге остао зато, што није добио још и највишу сенацију. Услед тога остао је и даље у вредности закон, о устројству војске наше од 1 Новембра 1886. који је заменуо онај 1882 године.

По овоме закону војска се наша дели на *три позива*.

1-ви, *позив* чини *стајаћа војска* и *њена резерва*. Стајаћа војска, односно *стал кадар*, је онај део овога позива, који служи под заставом, а резерва је онај део његов, који је одслужено под заставом и живи код своје куће. Стални кадар подајен је у ратно време у засебне органске јединице. Први позив потпуно је наоружан и спреман и готов да се може одмах употребити.

2-ги *позив* се састоји такође из стал. кадра и оних који су одслужили у првоме позиву. и живе код својих кућа. Он је потпуно наоружан и спреман и употребљава се као и први позив.

3-ћи *позив* пописан је и наоружан, а употребљава се за службу у земљи и одбрани отачбине.

Служба у војсци. — Сваки грађанин српски дужан је, по поменутоме закону, и има права да служи лично у војсци, од 20-те до навршене 50-те године старости своје. Ред службе тече овако:

у првоме позиву од 20-те до 28;
у другоме „ од 28-ме до 37;
у трећем „ од 37-ме до 50 година.

Замене у никојим случају нема; али од три и више способних задругара обвезника, који би према годинама припадали 1-ом или 2-ом позиву, преводи се један у 3-ћи позив. Даље, на службу стал. кадру, могу се примати и добровољци од навршене 18-те године.

Од личне службе ослобођавају се само неспособни по одредбама нарочитог прописа зато; а од оних који су судском пресудом изгубили гриђанску част и они, који се сами намерно осакате, састављају се нарочита одељења казнења, употребу којих прописаће војни министар.

Привремено неспособни, ако до навршетка 23. године, или после трократног прегледа годишњег, после ре-

грутације буду способни, долазе тада на службу у сталан кадар, а дотде плаћају војницу.

Контингент годишњих регрута износи 1500—1700.

По *формацији* (од 31 Јануара 1889 године), Краљевина Србија, је у војноме погледу, подељена на:

5, дивизијских области
15, пуковских округа, и
60, батаљонских срезова,

Према овоме свака дивизијска област обухвата по 3 пуковска округа, а сваки пуковски округ по 4 батаљ. среза.

Дивизијске области носе називе обласне: Моравска, Дринска, Дунавска, Шумадијска и Тимочка. Пуковски окрузи уз пределно наименовање, имају и бројне називе од I до XV.

Батаљонски срезови означени су бројевима од 1—4, у свакоме пуковскоме округу.

Територијалан војни састав, са појединим штабовским станпштама, види се из приложене таблице:

Див. област		Пуковски округ		Батаљонски срез.	
НАЗИВ	ШТАБОВСКО МЕСТО	НАЗИВ	ШТАБОВСКО МЕСТО	НАЗИВ	Средиште
Моравска	Ниш	I. (Врањски)	Врања	1	Врања
				2	Владичин Хан
				3	Власотинци
				4	Лесковац
		II. (Нишки)	Прокупље	1	Доња Душник
				2	Ниш
				3	Лебане
				4	Прокупље
		III. (Крушевачки)	Крушевац	1	Крушевац
				2	Витково
				3	Краљево
				4	Бања Јошанич.

Див. област		Пуковски округ		Баталонски срез.	
НАЗИВ	ШТАБОВСКО МЕСТО	НАЗИВ	ШТАБОВСКО МЕСТО	НАЗИВ	Средиште
Д р и н с к а	В а љ е в о	IV. (Ужички)	Ужица	1 2 3 4	Ивањица Чајстина Пожега Бајина Башта
		V. (Ваљевски)	Ваљево	1 2 3 4	Крупањ Уб Ваљево Мионица
		VI, (Шабачки)	Шабац	1 2 3 4	Владимирци Лозница Шабац Богатић
Д у н а в с к а	Б е о г р а д	VII. (Београдски)	Београд	1 2 3 4	Београд Београд Шопић Гроцка
		VIII (Пожаревачки)	Пожеревац	1 2 3 4	Смедерево Паланка Жабаре Пожеревац
		IX. (Браничевски)	В. Град.	1 2 3 4	В. Градиште Петровац Кучево Жагубица
Шумадијска	Крагујевац	X. (Чачански)	Чачак	1 2 3 4	Гуча Чачак Г. Милановац Аранђеловац

Див. област		Пуковски округ		Батаљонски срез.	
НАЗИВ	ШТАБОВСКА МЕСТО	НАЗИВ	ШТАБОВСКО МЕСТО	НАЗИВ	Средиште
Шумадијска	Крагујевац	XI. (Крагујевачки)	Чачак	1	Рача
				2	Баточина
				3	Крагујевац
				4	Честин
		XII (Ђупријски)	Крагујевац	1	Варварин
				2	Јагодина
				3	Параћин
				4	Деспотовац
Тимочка	Књажевац	XIII. (Крајински)	Неготин	1	Д. Милановац
				2	Брза Паланка
				3	Неготин
				4	Зајчар
		XIV. (Књажевачки)	Књажевац	1	Бољевац
				2	Бања
				3	Књажевац
				4	Алексинац
		XV (Пиротски)	Пирот	1	Дервен
				2	Бела Паланка
				3	Пирот
				4	Бабушница

Свака дивизијска област има своју команду, која носи назив по имену своје области; а пуковски округ своју пуковску окр. команду, са називом имена свога округа.

Пуковске окр. команде територијални су органи команданата дивизијских области. Команде дивизијских области у административном погледу су органи II степена, а пуков. окр. команде III степена.

Свака дивизијска област да је, поред осталих родова војске и струка, за сваки од три позива, по 3 пука пешадије; сваки пуковски округ по 4 батаљона; а сваки батаљ. срез по 1 батаљон; свега, дакле, дивизијска област по 12 батаљона за сваки позив, и још по 1 гардијски пешадијски батаљон за I позив војске.

Свих пет дивизијских области дају према овоме пешадије:

По 15 пукова, по 4 батаљона = 60 батаљона, за сваки позив понаособ и још 5 гардијских батаљона за I позив.

I позив свијен је у 5 дивизија, а има и трупа ван састава ових.

I позив има и свој сталан кадар.

У дивизијским областима постоје још:

Градске команде: I и II класе (где их има);

Гарнизонске управе; сталне — веће и мање — и привремене;

Војне болнице — сталне и привремене;

Марвене болнице сталне и привремене.

Слагалишта профијантска; стална и привремена.

Слагалишта целокупне ратне спреме, код трупа, дивизијских штабова и пуков. окр. команда;

Барутна слагалишта;

Артилер. радионице.

Сталне гарнизонске управе, сталне војене и марвене болнице и стална проф. слагалишта у месту су дивиз. штабова; а привремена у осталим местима где има трупа, и са особљем ових.

Све сталне овде поменуте установе носе називе својих дивизијских области.

Слагалишта целокупне ратне спреме су код трупа сталног кадра за све команде, јединице, итд., које они образују при активирању у I позиву. За команде, јединице и остале установе у I позиву, које немају трупе стал. кадра, као и за све осим пешадије, у II и III позиву, спрема ратна је у слагалиштама при дивиз. штабовима, под управом лица које дивизијски команданти одреде. За пешадију

II и III позива, а по потреби, и докле се код свију трупа. ст. кадра неби могла завести трупна слагалишта, ту и за те трупе I позива, биће слагалишта ратне спреме код пуков. окружних команди.

Барутна слагалишта. за сву прописну и резервну муницију су код окр. пук. команда, у којим се окрузима налазе.

Гарнизонске управе стоје код командантима дивиз. области, односно месних, за гарнизонску и војно-полицијску службу.

Градске команде су уопште под командантима дивиз. области, где се налазе.

Инспекције појединих родова војске. — За једнообразну спрему специјалне наставе и борне готовости војске у свакоме погледу, има три инспекције: *Пешадијска, Артиљеријска и Инжињерска*, којих је делокруг рада нарочито прописан.

Сталан кадар. — Свака дивизијска област даје из себе по 3 пеш. батаљона; сваки пуков. округ по 1 батаљон; а сваки бат. срез по 1 пеш. чету. Сем тога, свака див. област још и по 1 гард. пеш. батаљон.

Свега, дакле, свака дивизијска област даје по: 4 пешад. батаљона или један пук; даље по 1¹/₂—2 ескадрона коњице; 1 пук артиљерије од 6 пољ. батерија; 1 брд. батерију; 1 пионир. чету. За 1 инжињирски батаљон: 1 болничарску чету; 1 возарски ескадрон и 1 пекарско одељење

Свих пак 5 дивизијских области сразмерно још и 1 гардијски ескадрон коњице; 1 градски арт. батаљон, 1 понтонирски полубатаљон. 1 железничку, 1 минерску, 1 телеграфску и 1 пиротехничку чету.

Дунавска дивизија и VI (шабачки) пуков. округ дају још и 1 коњичку батерију.

Према овој *сталној кадра* има:

ПЕШАДИЈЕ

5 *пешадијских пукова* по 4 батаљона, свега 20, од којих су 5 гардијских (у свакоме пуку по 1 гард. батаљон). Батаљони су од 4 чете.

КОЊИЦА

1 *коњичку бригаду* од 3 пука, сваки од по 3 ескадрона, свега 9 ескадрона; 1 ескадрон гардијски — свега 10 ескадрона.

АРТИЛЕРИЈА

5 *пукова пољске артиљерије*, по 6 батерија пољских, свака са 4 топа — свега 30 батерија.

1 коњичку батерију од 6 топова.

1 пук брдске артиљерије, од 5 батерија, по 4 топа.

1 градски артиљер. батаљон, од 4 градске и 1 парковске чете, са опсадним парком.

1 Пиротехничку чету.

ИНЖИЊЕРИЈА

2 *Инжињерска батаљона*: један од 5 чета пијонира, а други од 3 чете: железничке, минерске и телеграфске.

1 понтонирски полу-батаљон од 2 чете.

САНИТЕТ

5 болничарских чета.

ВОЗАРИЈА

5, возарских ескадрона.

ЗАНАТЛАНЈЕ

5 пекарских одедења.

Пешадијски и пољски арт. пукови, болничке чете, возарски ескадрони и пекарска одедења у саставу су својих дивизијских команда; а остале трупе ван састава су ових и то: инжињерске, под инжињерском, артиљеријске под артиљеријском инспекцијом, а коњичка бригада под министром војним непосредно.

1. *Пешадија сталног кадра.*

Кадровски *пешадијски пукови* зову се по имену дивизије области, *батаљони* по броју свог пуков. округа, а чете носе бројне називе батаљонских срезова, из којих се регрутују. Гардијски батаљони нумерисани су од I до V, а чете њихове од 1 до 4 у свакоме батаљону.

Пуковске пеш. команде су само за наставу и управу. Батаљонске су админ. органи III степена.

Свака дивизија има по једну *музику*. Музика је дунавске дивизије I класе, моравске II, а осталих дивизија III класе.

2. коњица стал. кадра.

Коњички пукови нумерисани су од I до III, а ескадрони у свакоме од њих такође, од 1 до 3. Гардијски се зове „*краљева гарда*“.

Пукови се снабдевају се обвезницима овако:

За I. пук да је: 1. ескадрон моравска, 2. тимочка а 3. моравска и тимочка дивиз. област.

За II. пук даје 1. и 2. ескадрон дринска а 3 дунав. дивиз област.

За III. пук даје: 1 и 2 ескадрон Шумадијска и 3 Дунавска дивиз. област.

Краљева гарда попуњује се одабраним обвезницима из целе земље. У погледу наставе она је под командантом коњ. бригаде, а односно службе под I ађутантом краљевим.

Коњичка бригадна команда је, по своме задатку, у положају инспекције, за коњицу.

Коњички пукови ст. кадра, и „*краљева гарда*“ су админис. органи III. степена.

Односно снабдевања храном, осталим потребама, и спремом ратном, о томе је такође све прописано.

3. Артилерија стал. кадра.

Сваки од *пољских арт. пукова* носи назив своје дивизијске области. Дели се на два дивизијона, сваки по 3 батерије. Дивизијони носе бројеве I-ви и II-ги; батерије у пуку од 1 до 6. Први дивизијон чини 1, 2 и 3-ћа а други 4, 5 и 6 батерија.

Батерије у *брдскоме арт. пуку* нумерисане су од 1 до 5. Регрутују се: 1-ва из моравске, 2-га из Дринске, 3-ћа из Дунавске, 4-та из Шумадијске и 5-та из Тимочке див. области.

Чете *градског артилер. батаљона* нумерисане су од 1 до 4, а *парковска* тако се и зове т. ј. „парковска“ и регрутује се из свију дивизијских области сразмерно.

Пукови артилеријски и градски артилеријски батаљон, административни су органи III степена

Брдски артилер. пук, градски арт батаљон и батерије коњичке стаје под артилер. инспекцијом, а у погледу издржавања су: арт. пук и градски арт. батаљон под оном командом дивиз. области где станују, а коњичка је батерија у томе погледу под командом дунавског пољског арт. пука. Пиротехничка чета је подчињена управи војно техн. завода, а на име управи пиротехничке радионице, која се као административни орган III. степена брине о њеном снабдевању.

Команде артилер. дивизијона су у положају батаљонских команди у војноме погледу.

4. *Инжињерија стал. кадра.*

Пијонирске чете I *инжинир. батаљона*, носе бројне називе од 1 до 5, и регрутују се 1-ва из моравске, 2 из дринске, 3-ћа из дунавске, 4-та из шумадијске и 5-ти тимочке дивиз. области.

Чете *понтонир. полубатаљона* носе назив од 1 до 2. I и II *инжинир. батаљон*, *понтон. полубатаљон*, стоје непосредно под инж. инспекцијом. У погледу издржавана су као административни органи III. степена, под оном командом дивиз. области где станују.

5. *Болничари, возарија и пекарска одељења стал. кадра.*

Чете болничарске, ескадрони возарски и пекарско одељење, носе називе својих дивиз. области из којих се регрутују.

Из сваке болничарске чете издваја се сваке године по 6 регрута за марвену болницу, који регрутну школу свршавају код јахаћих трупа, а затим иду на службу код марвених болница.

Болничарске су чете у саставу сталних болница, а пекарска одељења у саставу сталних проф. слагалишта, који се као админ. органи III. степена старају о њиховој спреми и издржавању.

Регрути пекар. одељења свршавају регрутну школу у пешадији.

Возарски ескадрони стоје под *дотичним* командама пољских арт. пукова.

І. Позив

Овај позив образује се спајањем *сталнога кадра* са *неговом резервом*.

І-ви позив има :

ПЕШАДИЈЕ

15 пешадијских пукова по 4 батаљона — свега 60 батаљона, и 5 гардијских, свега 65, од по 4 чете;

1 коњичку бригаду, од 3 пука, 4 ескадрона, свега 12 ескадрона.

5 коњичких дивизијона, дивизијске коњице, по два ескадрона сваки, свега 10 ескадрона.

1 до 2 ескадрона краљеве гарде.

АРТИЉЕРИЈА

5 пољских артилер. пукова, по 8 батерија, од 6 топова, свега 40 пољ. батерија.

1 пук брдске артилерије од 5 батерија по 4 топа.

1 батаљон, градске артилерије, од 4 градске и 1 паркове чете са опсадним парком.

1 коњичку батерију од 6 топова.

1 пиротехничку чету.

ИНЖИЊЕРИЈА

5 дивизијских пијонирских чета,

1 пијонирски резервни батаљон,

1 железнички батаљон.

1 минерску чету,

2 мостова трена,

5 дивиз. мостових полу-тренова,

2 телеграфска одељења,

5 дивизијских телеграфско-сигналних одељења.

5 дивизијских инжињерских алатних колона.

САНИТЕТ

- 5 дивиз. болничарских чета, од по 6 водова.
- 5 дивиз. пољских сталних болница.
- 5 дивиз. пољских марвених болница.
- 5 дивиз. санитарских колона
- 1 резервну болничарску чету.
- Главне етапне болнице.

АДМИНИСТРАТ. ОДЕЛЕЊА.

- 1 главни интендантски воз.
- 5 дивиз. профијант, колона
- 5 дивиз. пекар, чета са пољским пекарницама.
- 1 брдску пекар. чету
- 5 дивиз. месарских чета.
- 5 дивиз. марвених депоа,
- 5 дивиз. занатлијских чета.

Даље, први позив има још :

- 5, дивиз муниц. колона.
- 1 резервну муницијну колону од 5 одељења.
- 1 брдску муницијону колону.
- 1 коњичку муницијону колону (за коњичку бригаду и батерију.)
- 5 дивиз. покретних радилишта артиљеријских.
- 5 дивизијских војних пошта.
- 1 главну пошту.
- 1 коњски депо.

Допунских трупа I. позив има :

- 15 пешадијских батаљона и 5 чета за гардијске батаљоне.
- 5 ескадрона коњичких-
- 6 батерија, од којих 1 брдска, и још 1. вод за коњичку батерију.
- 5 пионирских водова за дивиз. пионирске чете.
- 5 понтонских водова за дивизијске мостове полу-тренове.

Свака од дивизија *првог позива* састоји се из :

ПЕШАДИЈА

3. пешад. пука, по 4 батаљона од 4 чете сваки.
1. гардијског батаљона пешадијскога, од 4 чете.

КОЊИЦЕ

1. *коњичкога* дивизијона, од 2 ескадрона,

АРТИЛЕРИЈЕ

1. арт. пука од 8 батер. по 5 топова.

ИНЖИЊЕРИЈА

1. *пионирске* чете
1. мостовог полу-трена.
1. телеграф-сигналнога одељења, и
1. инжињерске алатне колоне.

САНИТЕТ

1. болничке чете од 6. водова.
1. пољске етапне болнице,
1. пољске марвене болнице, и
1. санитетске колоне.

АДМИН. ОДЕЉЕЊЕ.

1. профијантске колоне ;
1. пекарске чете са пољ. пекарницама.
1. месарске чете,
1. марвеног депоа
1. занатлијске чете,
1. *муниц. колоне*
1. *покретне радионице артилеријске, и*
1. *војне поште.*

Допунских трупа има свака дивизија I. позива :

3. допунска пеш. батаљона и 1 чету за гард. батаљон.

1. допунски ескадрон, за *коњичку бригаду и див. коњицу.*

1. пољску батерију од 6 топова.
- 1, пионир. вод, и
1. понтонирски вод за мостови полутрен.

Трупе остале, које стоје ван састава дивизијског јесу :

Коњичка бригада, са коњичком батеријом и муниц. колоном за њих.

Краљева гарда.

Брдски. арт. пук, са својом муницион. колоном.

Градски артиљер. батаљон, са опсадним парком.

Пиротехничка чета, резервни пионир. батаљон, минерска чета, жељезнички батаљон, мостови трен, телеграфско одељење, резервна болничка чета, главне етапне болнице, глав. интендантски воз, резерв. муниц. колона, главна војна пошта и коњски депо.

На случај рата образоваће се по потреби штаб врхов. команде, или глав. команда, а ако је потребно и штабови других виших команди.

Образовање штабова и јединица I. позива, код *пешадије, коњице, артиљерије, инжињерије, болница, административних одељења и возарније*, у време мобилизације прописано је члановима 20, 21, 22, 23, 24, 25 и 26, формације војске, од 31. Јануара 1889.

II. Позив.

Други позив сваке *дивизијске области* састоји се из :

3. пеш. пука, сваки од 4 батаљона, по четири чете,

1. коњичког дивизијона, од 2 ескадрона,

1. арт. пука, од 4 батерије,

1. инжињер. полу-батаљона, од 2 чете,

1. болничарске чете,

1. градске арт. чете,

1. пекарске чете,

1. месарске чете,

1. занатлијске чете,

1. проф. колоне,

1. пиротехничког одељења, и

1. муниционе колоне

Према овоме II позив броји: 15 пешадијских пукова, од по 4 батаљона, свега 60 батаљона; 5 коњичких дивизијона по 2 ескадрона, свега 10 ескадрона, 5. артилер. пукова, по 4 батерије, свега 20 батерија; 5 инжињир. полубатаљона, по 2 чете, свега 10 чета; 5 болничарских чета, 1 градског батаљона артиљеријског од 5 чета; 5 пекарских чета; 5 месарских чета; 5 профијанских колона; 5 пиротехничких одељења и муниц. колона.

Ислужници I. позива долазе по правилу првенствено, а по могућству, у исте родове војске и струке II позива, у којима су служили у I позиву.

Сви возови за II позив узимљу се пописом из народа, заједно са њиховим становницима.

Дивиз. муницијоне колоне и проф. колоне II. позива, деле се свака на одељења, за команде појединих родова војске, под којима та одељења стоје на употреби.

Пешадијски и артиљер. пук, инжињерски полу-батаљон, коњички дивизијон; градска болничарска, пекарска и занатлијска чета, проф. колона, муницијске колоне и пиротехничко одељење, — административни су органи III. степена.

Команде полу-батаљона инжињерског и мун. колоне, имају положај батаљоне команде; а команде проф. колона и пиротехничкога одељења, у положају су четних команда,

III. Позив.

У свакој дивизској команди, трећи позив састоји се из:

3. пука пешадијска, по 4 батаљона, свега 12 батаљона, од 4 чете сваки; 1 коњичког ескадрона: 1 артиљер. чете, 1 болничарске чете.

Према овоме III позив састоји се из:

15, пешадијских пукова, по 4 батаљона, сваки од 4 чете, — свега 60 батаљона;

5. ескадрона коњице, 5 артиљер. чета и 5 болничарских чета.

Обвезници III позива, који су служили у пешадији, артилерији, коњици и болничарима, долазе по правилу, у те родове војске и у III позиву, у колико је то могућно и потребно.

Сви *возови* за III позив, узимљу се пописом из народа заједно са становницима, који су им возари.

Ова уредба о формацији наше војске, заменила је све које су раније постојале.

Бројна јачина тактичких јединица, појединих родова војске, која је подробно и до највећих појединости изложена, у формацији војске, од 31 Јануара 1889, овде се излаже толико, колико да се види општа јачина целокупне наше војске како у миру тако и на случај рата.

1. У мирно доба.

(*Сталан кадар*)

ПЕШАДИЈА:

1. *батаљон* кадровски са штабом батаљоним: 519 људи и 8 јахаћих коња;

1. *батаљон* пеш. (гардијски) са штабом: 459 људи и 8 јахаћих коња.

КОЊИЦА:

1. кадров. *ескадрон* коњице: 122 човека и 112 коња (110 јахаћих и 2 теглећа).

Краљева гарда: 176 људи и 166 коња јахаћих.

АРТИЈЕРИЈА:

1. пољска *батерија* кадровска: људи 89, јак. коња 17, теглећих 35, свега коња 52 и 3 кола.

1. Јахаћа *батерија* кадровска: људи 99, јахаћих коња 71 и теглећих 37 — свега 108 коња и 4 кола.

1. кадров. брдска *батерија*: људи 71, коња јахаћих, и 15 товарних, свега 25 коња.

ИНЖИЊЕРЕЈА:

I. *инжинирски батаљон*, са штабом: људи 601, са 9 јахаћих коња.

II. *инжинир. батаљон*, са штабом: људи 234, са 14 јахаћих коња.

1. кадров. *понтонирски полу-батаљон* са штабом својим: људи 138, коња јахаћих 7.

САНИТЕТ И ВОЗАРИЈА:

1. кадров. болничка чета: људи 113, јахаћих коње 1.
1. кадров. возар. ескадрон: људи 104, јахаћих коња 19, теглећих 40, свега 59. Волова 30, кола 25.

2. На случај мобилизације и рата.

І. П О з и в .

ПЕШАДИЈА

1. актив. пешад. батаљон, са штабом својим, људи 980, јак. коња 10 и товарних 37,

1. активан гардијски батаљон, са штабом батаљ: људи 980, јак. коња 11, теглећих коња 10, товарних 57 — свега коња 78.

Допунски батаљон, за сваки пук има: људи 1176, са 7 јак. коња, 2 теглећа, 1 кола коњска, и 4 кола са по 2 вола за сваку чету по једна.

Допунске чете гард. батаљона: 292 човека, 1 јахаћег и 1 товар. коња.

КОЊИЦА

1. Дивизијон дивиз, коњице, са штабом: људи 405, јак. коња 381, теглећих 43, товарних, 4 и 32 кола коњских.

1. Ескадрон активан људп 183, јак. коња 182, теглећих 6 товарних, 2.

1. Допунски ескадрон: људи 181, јак. коња 178, теглећих 4, кола 2.

АРТИЉЕРИЈА

1. пољска актив. артиљерија: људи 156, коња јахаћих 36, теглећих 103, свега 139, возова 4. Батерија је од 6 топова. 1 брдске: људи 129, коња 76.

1. Допунске батерије пољске: људи 378, коња јахаћих 19, теглећих 44, свега 63 и 2 кола.

ИНЖИЊЕРИЈА

1. пионирска актив. чета: људи 314, коња јахаћих 5, теглећих 29, товарних 7 — свега 41; возова коњских 15.

1. *алатна колона* инжинерска: људи 42, коња јахаћих 1, теглећих 4, свега 5; возова 50, кола воловских 24 и коњских 2, — свега 26.

1. дивиз. актив. мостов. полутрен: људи 148, коња 14, возова 18.

1. дивиз. телеграф. сигнално одељење: људи 11, коња 5.

1. допунски пионирски вод: људи 70, коња 2.

1. допунски понтонирски вод: људи 79, коња 2.

САНИТЕТ

1. активна дивиз. болничарска чета: људи 287, коња 83, возова 18.

1. дивизијска етапна пољска болница: људи 161, коња 41, волова 40, возова 30.

1. марвена болница пољска дивизијска: људи 61, коња 13, возова 5.

1. санитетска дивиз. колона; људи 73, коња 97, возова 25.

АДМИНИСТРАЦИЈА

1. дивиз. проф. колона: људи 808, коња 94, возова 61.

1. месарска див. чета: људи 49, коња 6, возова 1

1. занатлијске дивиз. чета: људи 173, коња 13, возова 78 кола 51.

1. део пешадијске мунџ. колоне дивизијске: људи 186, коња 88, волова 138, волова 43.

1. део мунџ. артиљер. див. колоне: људи 182, коња 19, волова 168, возова 45

1. дивиз. покретна радијоница: људи 29, коња 7, волова 18, возова 11.

1. дивиз. војна пошта: људи 10, коња 8, возова 4.

Састав штаба *врхов. команде*, више команде, актив. коњичке бригаде, и. т. д. види се даље из прегледа приложених формацији.

II. П О З И В.

ПЕШАДИЈА

1. батаљон са својим штабом батаљоним: људи 972, коња јахаћих 10, товарних 55.

1. коњички ескадрон: људи 180, коња свега 186
возова 3.

АРТИЉЕРИЈА

1. пољска батерија: људи 159, коња свега 124, возова 3.

ИНЖИЊЕРИЈА

1. инжинирска чета: људи 307, коња свега 29, возова 6.

САНИТЕТ

1. болничарска чета: људи 430, коња свега 98, возова 23.

АДМИНИСТРАЦИЈА

1. проф. колона: за све делове дивизије; људи 447,
коња 23, волова 766, возова 383.

1. пекар. чета: људи 180, коња 4, волова 110, возова 44.

1. месарска чета: људи 49, коња 8, возова 2.

1. занатлијска чета: људи 173, коња 13, возова 6.

1. штаб мунџ. колоне: људи 53, коња 45, волова 28,
возова 29.

1. пешад. одељење мунџ. колоне (које се дели на три
дела): људи 376, коња 70, волова 304, возова 159.

1. артиљер. одељење мунџ. колоне: људи 138, коња
21, волова 162, возова 43.

III. П О з и в.

ПЕШАДИЈА

1. батаљон са својим штабом батаљоним: људи 972,
коња јахаћих 10, товарних 51.

КОЊИЦА

1. коњички ескадрон: људи 180, коња 183, возова 3.

АРТИЉЕРИЈА

1. артиљер. чета, људи 220, коња 12, возова 1.

САНИТЕТ

1. пионирска чета: људи 402, коња 97, возова 25.

Slav 8152.154
Statistika drzava balkanskog polos
Widener Library 005130322

3 2044 085 822 773